

СРПСКА ВОЈСКА

ЛИСТ ВОЈСКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ГОДИНА II БРОЈ 11 5. АВГУСТ 1993. 4.000.000 ДИН.

Генерал-мајор Радован Грубач

РАТ ПРОТИВ ТРИ ВОЈСКЕ

РАТИШТЕ: ТРНОВО, ИГМАН, БРЧКО, ДОБОЈ, ЦРНИ ВРХ

Издаје:
Главни штаб Војске Републике Српске

За издавача:
Саво Сокановић, пуковник

Лист уређује редакцијски колегијум

Замјеник главног и одговорног уредника:
Борислав Ђурђевић, потпоручник

Редакција:
Ристо Мотика, Горан Маљукан (војска, ратиште), Александар Петрановић (привреда, документа, санитет, свједочења), Драгољуб Јекнић (култура, фељтон) и Дејан Гутаљ (репортажа).

Дописници:
Милан Пантовић, Даворин Рељић и Миленко Шукало (Бањалука), Радмила Жигић (Бијељина), Вук Ковачевић (Власеница), Обрен Жерајић (Билећа), Шћепан Алексић (Требиње) и Ненад Цвјетковић (Добој)

Лектор:
Сузана Боровина

Технички уредник:
Лазо Сикимић

Дактилограф:
Слободанка Радовић

Адреса редакције:
ВП 7572 САРАЈЕВО
Телефони: 071 868-324 и 011 657-148
Локали: 395 и 191
Телефакс: 011 657-148
Жиро рачун: 10500-637-2624 ВРЦ Бања Лука (За лист "Српска војска")

Лист "Српска Војска" уписан је у регистар јавних гласила Министарства за информације Републике Српске под бројем 01-284/93 од 08.05.1993. године и ослобођен је плаћања пореза на промет.

Рукописи и фотографије се не враћају

Насловна страна:

Српски борци након побједе код Брчког

Фото: Радивоје ПАВИЧИЋ

САДРЖАЈ

ХРОНИКА БОРБЕНИХ ДЕЈСТАВА

Дани блиставих побједа

● Широки простор између Сарајева и Херцеговине је слободан. Српска застава на Бјелашници ● Брчко слободно. Крајина добија струју. ● Муслимани ниједан минут нису испоштовали примирје које су сами тражили. Попаљена српска села код Зворника и Хан Пијеска ● Резултат женевских преговора: рат међу муслиманима ● Фантоми се и даље "јуначе" изнад болница

Период од изласка нашег посљедњег броја у аналима Војске Републике Српске због низа блиставих војничких побједа над непријатељем сигурно ће остати записан златним словима.

Садејством дијелова свих корпуса Војске Републике Српске отворена је путна комуникација Сарајева са Херцеговином. Ослобођена је велика територија, многобројна села и варошица Трново а истакнута је и српска застава на Бјелашници. Овом побједом чији је значај немјерљив остварена је територијална цјеловитост Републике Српске. Муслиманске снаге су удаљене на безбједно растојање од путне комуникације Српско Сарајево - Трново.

Струја за Крајину може да крене

Друга блистава побједа српске војске остварена је у рејону Брчког. Командант тзв. Армије БиХ, Расим Делић (иначе Брчак) планирао је напад на Брчко, пробијање линија српске одбране, излаз на Саву и територијално спајање са Хрватском. Српска војска је то спремно дочекала и у активним дејствима ослободила све дијелове Брчког који су до тада били под окупацијом. Непријатељ је до ногу поражен у Суљагића Сокаку, Колонији, Броду и Доњој Брци. Није им помогла ни усташка артиљерија из Орашја и Хрватске, што значи да коалиција још понегдје функционише.

Огроман значај има ослобађање Брода, гдје се налазе трафо-станице и разводна постројења, а кроз ово мјесто пролазе и далеководи за Крајину. Тиме су створени услови да Крајина дефинитивно ријеши проблем напајања струјом, чиме је поред снабдијевања домаћинстава омогућено стављање у погон привредних ресурса овог подручја, што је од изванредне важности за цијелу Републику Српску.

Јединице Херцеговачког корпуса су на правцу дјеловања Тактичке групе Калиновик ослободиле села у близини Коњица - Љута, Поље и Брда.

Непријатељ и даље не одустаје од напада на готово све дијелове Српског Сарајева од Војковића, Лукавице, Грбавице, Враца, преко зоне одговорности Кошевске бригаде, Вогошће и Илијаша па до Рајловца и Илиџе. Све у циљу спајања са својим снагама из средње Босне, што им као и досада није пошло за руком. Чак напротив! Српска војска је на простору Жучи и Голог брда ослобађањем доминантних кота над Сарајевским пољем знатно поправила свој тактички положај.

Први крајишки корпус је успјешно отклонио све опасности од Добоја, "кротећи" "потурице" из Маглаја, Тешња и Завидовића.

Дејствима непријатеља различитог интензитета готово свакодневно су изложени положаји српске војске око Олова, а забиљежени су и безуспјешни напади "потурица" и на бихаћко-крупском дијелу фронта.

У зони одговорности Дринског корпуса, у рејону села Баљковићи и Китовинице непријатељ без успјеха користио гранате са бојним отровима.

Примирје: још једна муслиманска фарса

И поред ступања на снагу потпуног прекида ватре од 31. јула у 12.00 часова непријатељ наставља са дејствима према српским линијама одбране.

Нарочито жесток артиљеријско-пјешадијски напад непријатељ је предузео у зони одговорности Зворничке и Бирчанске бригаде. Српске снаге су се успјешно супротставиле непријатељу, али нажалост жртве су поново били српски цивили и нејач, овога пута из села Бошковићи и околних засеока.

Активне су непријатељске диверзантско-терористичке групе. Једна од њих је у селима Жеравице и Речице у зони одговорности Дринског корпуса извршила масован масакр над цивилним становништвом, попалила куће, по свом крвавом обичају у вријеме српских празника (овога пута на Илиндан).

У вријеме пред закључење овог броја појачана је активност авиона НАТО-пакта, а нарочито активно извиђање, чак је вршена симулација и тренирање напада око Сарајева, у долини ријеке Босне, изнад Олова, Хан Пијеска, Власенице, Озрена и Брчког. Да је ова демонстрација силе без било каквих скрупула говори чињеница да је поново пробијен "звучни зид" изнад болнице "Коран" на Палама, у којој се налази већи број рањеника и болесника. О свему овоме као и о вишеструким случајевима муслиманског кршења договореног примирја српска страна је протестовала код званичника УНПРОФОР-а који су давно обећали да се ово неће понављати.

Настављени су и сукоби Хрвата и муслимана. Индикативно је и оно што се дешавало у муслиманским дијеловима Сарајева у вријеме постизања споразума преговарача у Женеви о три националне државе на простору бивше БиХ. Забиљежени су на више објеката у граду већи пожари, и то у вријеме потпуног одсуства било каквих борбених дејстава између српске војске и тзв. Армије БиХ. Очигледно ради се о унутрашњим сукобима које иницира "тврда" исламска линија у муслиманском руководству за коју је договор у Женеви био стартни знак за очајничке покушаје на путу остваривања њиховог сна о унитарној исламској БиХ. Тиме "потурице" отварају и трећи фронт, унутрашњи, поред оних на којима ратују са Србима и Хрватима. Уосталом, то је њихов проблем. □

Пуковник
Миладин ПРСТОЈЕВИЋ

ШТА ЈЕ СУШТИНА УСТАВНОГ
СПОРАЗУМА О САВЕЗУ РЕПУБЛИКА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Ни федерација ни конфедерација

Пише:
др Радомир ЛУКИЋ

Ако велике силе, посебно САД и предсједник Клинтон не буду дали подршку опструкцији Алије Изетбеговића, нови, четврти по реду пројекат о организовању бивше Босне и Херцеговине, који је коначно највећим дијелом уважио фактичко стање и историјске чињенице, има шанси да донесе мир. У супротном слиједи оно што најмање желимо: наставак рата

Да ли ће нови круг женевских преговора између три зараћене стране у бившој Босни и Херцеговини, послије ранијих преговарачких циклуса у Сарајеву, Лисабону, Женеви и Њујорку коначно породити формулу престанка непријатељстава и трајнијег државноправног рјешења, једно је од најчешће постављаних питања на које се покушава одговорити у међународној политици.

Исто питање је изузетно важно за Србе из бивше Босне и Херцеговине, који су против своје воље увучени у један крвави етнички, вјерски и грађански рат, у коме су, користећи своје легално и легитимно право на самоодбрану, морали да се бране. Да се боре за физички и национални опстанак на просторима на којима су њихови преци живјели вијековима прије злосретног таласа потурчавања и исламизације и новијих покушаја ширења католицизма на исток, за очување своје неспорне националне и културне посебности против већ одраније познатог (још из времена османлијске, а касније и аустроугарске окупације наших територија), нановно наметаног концепта интегралистичког (и инфантилног) бошњаштва и за остварење права на сопствену државу.

Оно је јако везано и за Србе и Црногорце у Србији и Црној Гори, које је међународна заједница санкцијама не само покушала неутралисати, пасивизовати и одвојити од Срба у Републици Српској Крајини и Републици Српској у одсудној историјској борби за опстанак српског народа и његовог националног бића, већ их окренути једне против других, стварајући код Срба у Србији и Црној Гори осјећај да су једини кривци за стравичан пад њиховог животног стандарда (читај: биједу), незапосленост, међународну изолацију, колапс робно-новчаних токова баш Срби из Републике Српске Крајине и Републике Српске. То би означило коначан политички раскид унутар српског народа, који би допустио да се балкански простори обликују према земљама неких субјеката међународне политике, а понајприје у правцу стварања једне узорне исламске државе или попуњавања, јачања хрватског "меког трбуха", односно метаморфозе хрватске "кифле" у хрватску "земичку", зависно од тога ко буде јачи у борби између милитантног ислама и држава које га заступају, на једној страни, и католичке алијансе, на другој страни.

Да се подсјетимо: од почетка југословенске кризе, преко њене интернационализације и у њој одобреног пројекта нестајања СФР Југославије као самосталне, јединствене и суверене државе, а настанка шест нових држава, па до најновијег циклуса женевских преговора, за СР Босну и Херцеговину, као једну од планираних шест нових држава, била су у игри четири пројекта унутрашње организације.

Лисабонски документ је превазиђен

Први по реду је, заправо, било њено дотадашње уставно уређење, утврђено тада важећим Уставом СР БиХ, уз нужне минималне измјене, проистекле из саме чињенице, да она више није федерална јединица федеративне државе, већ самостална, независна и суверена држава. Наравно, овај пројект није имао тада, а ни данас, никакве шансе за реализацију, мада муслиманска страна и даље истрајава на њему, уз незнатне модификације, оличене у радним материјалима за доношење новог устава СР Босне и Херцеговине из 1991. године, о којима није постигнута сагласност.

Други пројект настао је у преговорима о Босни и Херцеговини у оквиру прве мировне конференције о Југославији, и познат је под популарним називом "Лисабонски папир". Иако недовршен, за њега се ипак може рећи да је садржавао низ елемената који су могли довести до једног практичног, релативно праведног и примјењљивог рјешења. Да су преговори којим случајем вођени у доброј вјери од стране европских преговарача и муслиманске стране и тако доведени до краја, сасвим је сигурно, да би ти елементи били дорађени и побољшани и да би се до рјешења дошло мирним путем. Али, као да то некоме није одговарало. Данас је тај документ, у коме преовлађују федерални елементи, превазиђен и неупотребљив. Употребљиве су неке његове идеје, прије свега она о организовању три националне државе (републике) и максималном сужавању надлежности централне власти. Друге његове премисе и рјешења нису као што је премиса о федералном уређењу, о унутрашњем и међународном континуитету Босне и Херцеговине, о дводомој структури парламента, о надлежности централне власти, о примјени принципа сразмјерности у организовању државних органа и друге. Међутим, ни такав

документ није одговарао муслиманској страни. Умјесто федералистичких елемената, њима је одговарала унитарна концепција, јер је била подобна за остваривање њихове доминације, прво у коалицији са Хрватима, а потом, када се пређе магични постотак од 51 посто учешћа у становништву Босне и Херцеговине, без икакве коалиције, владаће коначно сами, као једини господари. Та сулуда концепција и слијепа нада, да ће она бити остварена, одузела им је моћ здравог и реалног политичког мишљења. С друге стране, српска страна је преговоре водила у доброј вјери, не нарушавајући овај принцип ни једним својим поступком.

Венс-Овенов план - неуспио експеримент

Крах прве мировне конференције о Југославији, до кога је дошло првенствено због политике Европске заједнице, довео је до организовања нове мировне конференције, о сада већ бившој Југославији, и до устоличавања неких нових елемената за рјешавање југословенске кризе. Лондонским документима организована је унутар структуре Конференције и

> Босна и Херцеговина би, према пројекту; била сложена држава, што је изричито утврђено у члану један, Уставног споразума о Савезу република Босне и Херцеговине, чиме је означен крај жеља за унитарном државом. Пројект је мјешавина конфедералних и федералних елемената, са очигледном превагом конфедералних елемената, који омогућавају висок степен политичке самосталности чланица савеза - република.

нова радна група за Босну и Херцеговину под предсједавањем финском дипломате М. Ахтассарија. У раду ове радне групе активно учешће су узели и оба копредсједника Мировне конференције о бившој Југославији, преговарач УН С. Венс и лорд Д. Овен. Након почетног испитивања снага, хтијења и расположења, копредсједници су у новембру 1992. године изнијели иницијални приједлог рјешења, који је касније допуњаван, прво Споразумом о миру (тзв. војни споразум), а касније и Споразумом о прелазном аранжману. С обзиром да је овај мировни пакет одраније познат широј јавности, навешћемо у најкраћем оцјену његовог садржаја и његове вриједности. Он је одбацио идеју о три националне републике и умјестоње увео 10 тзв. провинција. У три провинције већину би чинио српски народ, у три хрватски народ, у три наредне муслимани, док би Сарајево имало посебан статус (на преговорима у Њујорку копредсједници су без сагласности српске стране у доброј мјери промијенили приједлог за тзв. сарајевску провинцију). Већина владиних функција би се, према овом пројекту, вршила у провинцијама, осим оних за које се изричито утврди да их врши централна власт, односно демократски изабрани централни парламент и демократски одабрана извршна власт, коју би чинило предсједништво и влада. Но, ову посљедњу формулацију копредсједници су разводнили већ у свом приједлогу о прелазном аранжману, па ако су такве надлежности биле предвиђене за централну власт у прелазном периоду, може се тек замислити, какву би она надлежност добила у нормалном уставном уређењу. Уз све то, једина српска провинција према овом пројекту нису биле територијално повезане, мада су за то постојали сви потребни услови, почевши од националне структуре појединих дијелова бивше Босне и Херцеговине. Скоро 50 посто Срба је према овом пројекту територијалне подјеле требало живјети у провинцијама са хрватском и муслиманском већином, а главнина економских ресурса требала је припасти провинцијама са хрватском и муслиманском већином. Референдум у Републици Српској, а касније и жестоки сукоби између Хрвата и муслимана, дојучерашњих савезника, око територија у централној Босни, показали су сву нереалност тзв. Венс-Овеновог плана, који је далеко иза животне и историјске реалности на просторима бивше Босне и Херцеговине.

Због свега тога, свјетло дана у преговарачком процесу је угледао један нови, четврти по реду, пројект о организацији бивше Босне и Херцеговине. Он, свакако, изазива највећи интерес наше јавности, јер се ради о приједлогу, о коме се тренутно воде преговори.

Крај сна о унитарној Босни и Херцеговини

Босна и Херцеговина би, према њему, била сложена држава, што је изричито утврђено у члану један, Уставног споразума о Савезу република Босне и Херцеговине, чиме је означенкрај жеља за унитарном државом. Пројект је мјешавина конфедералних и федералних елемената, са очигледном превагом конфедералних елемената, који омогућавају висок степен политичке самосталности чланица савеза - република.

Основни циљ међународне заједнице је, да очува посљедице тзв. колективног признања (пријемом у Уједињене нације) државне самосталности и независности "Републике Босне и Херцеговине", односно њене вањске територијалне цјеловитости. Ако би се у овом погледу нешто мијењало, онда би то показало очигледну брзоплетост УН и евидентну грешку пријема у УН "државе", која је настала противно вољи једног народа, против њеном уставном уређењу и у којој бјесни грађански рат (што је јединствен примјер у историји УН). То би поткопало ауторитет ове универзалне међународне организације. То је, за сада, једини велики услов, који пред преговараче три зараћене стране изричито поставља међународна заједница. Конфедерални елементи, како рекосмо, преовлађују; од назива нове творевине (савез или унија), до организације и надлежности централних органа. Надлежност централних органа је, у односу на "Лисабонски папир", поготово у односу на елементе Венс-Овеновог плана, веома редукована и своди се на спољне послове, спољну трговину и функционисање заједничких институција. "Централни органи" нису аутохтони органи савеза, већ заједнички органи њених чланица - република, којих треба бити три, и које требају почивати на националним премисама. Функцију сличну функцији шефа државе у федеративним и унитарно уређеним државама у савезу би обављало колективно тијело - Предсједништво савеза, састављено од три члана, које одређују законодавна тијела конститутивних република. Одлуке о свим питањима из своје надлежности; постављање премијера, министра иностраних послова и евентуално других чланова владе и представљање савеза према трећим државама, јер су у Уставном споразуму једино ови послови изричито стављени у надлежност Предсједништва савеза, овај орган ће доносити консензусом. И организација, и надлежност, и начин одлучивања овог органа су такви, да у њему у цијелости преовлађују конфедерални елементи.

Савез не би имао властите оружане снаге, као ни конститутивне републике. Томе треба додати и веома кратак мандат предсједавајућег Предсједништва савеза, свега четири мјесеца, тако да у току једне календарске године сваки од три члана

предсједава по четири мјесеца. Скупштину савеза, такође одређену као заједнички орган, чине три једнакобројне делегације конститутивних република (свака даје по 40 чланова). У њеној надлежности се, према слову уставног споразума, налази законодавно урешивање заставе и грба савеза, држављанства савеза, организација и функционисање

Да би закон био донесен, за њега треба гласати више од половине делегата у свакој делегацији. То значи, на примјер, да ако за један приједлог гласају сви делегати Републике Српске, сви делегати Републике Херцег-Босне и само 20 (од 40) делегата Републике Босне, сматра се да закон није донесен.

владе, вођење оног дијела односа са иностранством, које је у надлежности савеза (чланство у УН, организацијама из система УН укључујући ратификацију међународних уговора, чланство у мултилатерарним међународним уговорима), спољне трговине, организације и поступка пред Врховним судом Савеза и поступак пред уставним судом савеза. Правно регулисање свих осталих друштвених односа је у надлежности конститутивних република. О доношењу закона из своје надлежности ова Скупштина не одлучује као јединствено тијело, већ се одлука добија по делегацијама.

Да би закон био донесен, за њега треба гласати више од половине делегата у свакој делегацији. То значи, на примјер, да ако за један приједлог гласају сви делегати Републике Српске, сви делегати Републике Херцег-Босне и само 20 (од 40) делегата Републике Босне, сматра се да закон није донесен.

А тада на дјело ступају већ позната правила, за случај да савез не донесе пропис из своје надлежности, примјењивана у досадашњим конфедерацијама и једном броју федерација. Савез нема властите изворе прихода, а рад заједничких институција се финансира једнаким доприносом конститутивних република, које могу, али не морају, договорити да се Савез финансира из других извора (царине, таксе на услуге). Конститутивне републике имају ограничену међународну уговорну способност и могу закључивати међународне уговоре, уколико то није у супротности са интересима Савеза или неке од његових конститутивних република. Исто тако, конститутивне републике могу постати чланице неких међународних организација, ако су саме подобне према правилима међународних организација, које су у питању, да постану њене чланице и ако се то чланство не противи интересима савеза или неке његове конститутивне републике. То је даљи конфедерални елемент, мада донекле сличне, али не и идентичне одредбе, предвиђају устави неких савремених федерација. Конститутивне републике се могу, али не морају, договорити о проширењу надлежности савеза, ако сматрају да је то од њиховог интереса, и организовати заједничке институције за њихово обављање. Федерални елементи су садржани у одредбама о томе, да савез представља јединствено правно и правосудно подручје, због чега се одлуке донесене од стране надлежних правосудних и управних органа једне конститутивне јединице у другој, третирају као домаће, а не иностране одлуке, и у одредбама о слободном кретању људи, роба и услуга (Савез као јединствено економско подручје), преко граница конститутивних република, дакле без граничне контроле, и о несметаном настањивању људи на територији цијелог савеза. Ово задње, донекле ублажава одредба о држављанству републике, која мора имати право, да законодавно уређује настањивање на својој територији, како би заштитиле своје интересе и интересе својих држављана, што је данас уобичајен систем у сложеним државама (узмимо, за примјер, само савремену Швајцарску). Но, Уставни споразум, има поред преовлађујућих конфедералних и слабијих федералних елемената и елемента, да кажемо, старатељства над Савезом од стране УН. То су право генералног секретара УН и предсједника Министарског савјета ЕЗ, да одреде двојицу судија, тзв. сталног арбитражног трибунала, који треба да замијени Уставни суд у случају да он уопште не почне са радом или да не може донијети одлуку о предмету из своје надлежности, затим у саставу Суда за људска права и у праву Савјета безбједности, да доноси коначну одлуку у случају да једна конститутивна република донесе одлуку о повлачењу (чијим спомињањем је утврђена сама могућност иступања из савеза) из Савеза, без сагласности других конститутивних република. На тај начин, УН, односно Савјет безбједности, треба да гарантује политичку цјеловитост и опстанак савеза.

Излаз за мир је прихватање фактичког стања

Оваква рјешења, како се види, иду далеко испред Лисабонског папира, а поготову испред Венс-Овеновог плана. У неким елементима пристижу остварену реалност, а у другим, помало, за њом заостају. Изгледа да и копредсједници полагано схватају да је точак историје тешко вратити на идеалну полазну позицију, него да пројект треба градити на темељима онога што у стварности постоји. А у стварности постоји већ знатно уобличена Република Српска, са свим манама државе која функционише у ратним условима. Овим задњим, четвртим по реду пројектом, признаје се, да је немогуће бившу Босну и Херцеговину, уставно уредити као федерацију, већ једино као конфедерацију, која може опстати само уз гаранцију Савјета безбједности УН (Глава ВИИ члан 2. тач. (а) Уставног споразума). Сигурно је, да он у овом часу и у овим међународним околностима одговара интересима Срба и Хрвата из бивше Босне и Херцеговине, мада не задовољава у цијелости њихове жеље, али да не одговара А. Изетбеговићу, његовим поклоницима и сљедбеницима. Они се још увијек нису ослободили сна о унитарној, централистички организованој Босни и Херцеговини, која чека муслиманску већину у становништву. Због тога нам се чини да је још увијек далеко коначно рјешење, поготово ако се зна, да неке велике силе не само толеришу, већ и подржавају опструкцију преговора коју чини А. Изетбеговић.

У том смислу треба схватити и неразумљиво настојање предсједника САД Клинтона да се упусти у једностране нападе на положаје Срба у Републици Српској, изван до сада донесених резолуција Савјета безбједности УН. Да је понашање неких великих свјетских сила, замотано у тзв. схватање међународне заједнице, непристрасно, и подједнако према свим учесницима женевских преговора, и ми бисмо закључили, да је на помолу рјешење са шансом да трајније живи. Овако, надамо се да ћемо бити демантовани и да се наше прогнозе о слабијим шансама најновијег рјешења за скоро практично оживљавање неће остварити, односно да ће четврти пројект бити релативно брзо остварен. Чуда нису немогућа! □

ЋОРСОКАК АМЕРИЧКЕ ГЛОБАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ

Равнотежа - услов опстанка

Погубност дезинтеграционе и дестабилизујуће националне стратегије Америке. Рушилачки поход Запада на Исток вратиће се као бумеранг. Балкан - командни мост у дириговању растакања досадашњих регионалних савеза држава. Нови савез православних земаља могао би бити пресудан за успостављање нужне равнотеже снага у свету

Савремена глобална стратегија светских моћника делује превенствено на губљење политичког, дипломатског, технолошког и економског суверенитета земаља, а тек на крају и територијалног интегритета за који је у основи задужена оружана сила сваке државе.

Данас се различитим дипломатским, политичким и економским мерама региони или појединачне државе прво изолују и осуђују од међународне "мировне ОУН", а затим му се диктирају услови даљег поступања са циљем задовољавања интереса моћника. Притискана унутрашњим економским и социјалним кризама западна цивилизација чини поход на источну хемисферу настојећи да прво расточи постојеће кохезије, савезе држава и јединства федералних јединица мултинационалних држава, да их подели, уситни, посвади, а затим са што мање материјалних издатака да прошири свој капитал и своју цивилизацију.

Говор новог рата са Запада је само израз вештачке интелигенције роботизоване западњачке цивилизације. Њу је морао да прихвати и источњачки Јапан који је, додајући свој пословично радни елан и стваралачки дух, надмашио у томе и Запад. Тако се и сама Европа и евроазијска Русија, заједно са свим православним (византијским) земљама, нашла у сендвичу роботизоване цивилизације и вештачке интелигенције којој се опире, упињујући се и посрћући, али и упорно борећи се за опстанак човека, његовог природног биолошког и духовног бића.

У хаосу новог претпоретка света нација врше се прегруписавања снага, преуређења социјалних система држава, налазе се решења за опстанак и света малих нација. Степен економског и форма технолошког развоја диригује и војну сферу одбране држава. Технологија микрочипова, милисекунда у информатици постаје средство за освајање тржишта и као војна технологија за вруће ратове од којих више нико не

Пише:
др Станко НИШИЋ

преза у достизању економских и просторних циљева.

Балкан - командни мост

Балкан постаје командни мост у крсташком походу Запада на Исток и беочуг сукоба цивилизација. Да ли ће на том простору, где су се вековима укрштале две и три цивилизације, доћи до већег степена њихове интеграције или већег разилажења, да ли ће победити теорија конвергенције, или ће надвладати нека од сударених цивилазација на овом простору? Наступила је етапа интензивног сударања не само западне (хришћанске и православне), исламске и конфучијанске него и других цивилизација на тлу Азије, Африке и Јужне Америке.

Нестанком идеолошке поделе поново се јавља културна подела и у Европи између хришћанства (и унутар њега) и ислама. Отуда ће линија сукоба бити најжешћа дуж раседа између тих цивилизација. А Балкан је сецишете тих култура. Европа покушава да на Балкану спаси коегзистенцију верописповести, јер је свака радикализација решења конфликта у вишенационалним државама упаљач за разбијање интеграције европских држава.

Са друге стране неоколонијализам моћника својом законитошћу делује у супротном смеру, јер му иде у прилог изазивање међунационалних и међурелигијских сукоба - како би лакше доминирали капиталом у мањим и сиромашнијим земљама. На тај начин долази до сукоба између културе и капитала, односно до расапа човека - његовог биолошког и духовног бића. Биолошки (прагматски) човек као егоистичка јединка тежи да друге ништи, док духовни (друштвени) човек тежи за повезивањем људи различитих култура (цивилизација). Та бурна превирања у данашњем свету задржаће се све до поновног успостављања неке врсте равнотеже међу нацијама, државама, регионима, континентима, цивилизацијама. Сада нема силе таквог еквивалента каква је била снага биполарне равнотеже страха. Као што у природи влада савршени хаос њему тежи и сваки други систем па и друштвени. Сваки вештачки уређени систем непрекидно тежи ка распаду и враћању на природно стање - хаос. Нажалост, та законитост не мимоилази ни друштвени систем.

Оне европске државе које су никле на подесније и срећнијем поднебљу (да нису на раскршћу) уредиле су своје националне државе на измаку средњег века. Нас је та историјска фаза, захваљујући отоманским и германским царствима, мимоишла кад је време за то погодније било. Наиме, решавање националног питања оружаном силом примереније је било оновременој ери када је био нижи општи културни и економски ниво друштва па и мање разорна убојна средства. Али, фазе историјског развоја народа се не могу прескакати, оне могу бити само одложене или скраћене овисно о геополитичкој и технолошкој позицији држава.

Поход на Исток

Поход Запада на Исток у циљу дезинтеграције источњачких држава и овладавања изворима енергије и простора, међутим, неће значити и коначну победу Запада над Истоком. Пожар који се шири на источној полусфери у виду етничке парцелизације

држава вратиће се као бумеранг и на западну обалу. Циркус ће настати тек кад национализам задеси амерички континент, јер су тамо хиљаде етничких група - досељеника. Америка за сада уцењује своје пријатеље (Кисинџер је недавно јавно изрекао истину на ту тему речима: "Бити непријатељ Америке је опасно, али бити пријатељ Америке је кобно"), држећи их у својим канџама и бранећи их док служе њеним интересима. Међутим, никоме није пријатно у канџама и зато се користи прва прилика за ослобађање из таквог пријатељског загрљаја. Није Јапан заборавио Хирошиму, Кина је већ трећа економска сила, а и Индија, Вијетнам и Северна Кореја имају своје разлоге за супротстављање америчкој насилничкој и дезинтеграционој политици и стратегији. Да и не спомињемо идеолошки сукоб ислама и западне цивилизације, чему се она грчевито опире.

Захваћен дубоком економском рецесијом амерички (и западноевропски у целини) капитал покушава и, нажалост, добрим делом за сада успева да инструментализује ОУН и упрегне је као покровитеља "праведног" мира и успостављања западног "правног поретка" на европском, азијском и афричком континенту. Заслепљени својом прагматском политиком и опсесијом ширења капитала на рачун сиромашења других народа и сужавања њихових људских слобода, многи западни политички прваци и дипломате на дуже стазе раде у корист своје штете. Као искусни дипломата Кисинџер је више од других западних дипломата и политичара сагледао суштину конфликта у источњачким земљама и зато пророчански предвиђа судбину Америке када каже: "Данас би Американци били уверени ако би 'мировне снаге' ОУН ушле у Лос Анђелес да успоставе ред. Сутра ће бити захвални." Дакле, амерички образац живота, који они желе да наметну целом свету у ствари води цео свет у пакао - у хаос. Иронија је већа када западни свет, који је евидентно духовно сиромашнији (прагматичнији), упорно и насилно своју економску доминацију жели да искористи као духовну хегемонију над источним народима и тиме битно редукује духовни живот источне цивилизације.

Где је излаз

Перспектива цивилизације не може се замислити са човеком редукованог духовног живота, тј. живота сведеног на материјални, развратнички живот. На томе је пала цивилизација старог Рима и целог средњег века. Ако се и модерни Запад постепено ближи таквом обрасцу живота, није тешко предвидети и његову судбину.

Капитализам је развио и материјалне и духовне снаге захваљујући допуштању конкуренције у идејама и стваралаштву, производњи и укупном духовном животу човека и народа, како на микро тако и на глобалном, светском нивоу. Такво кретање и развој омогућено је и интензивирано управо у време постојања најљућег партнерства и антагонизама у блоковски подељеном свету. У ствари радило се о равнотежи сила унутар које је развијана утакмица у материјалној и духовној производњи, укључујући и трку у наоружавању, која је за собом повлачила развој и технологију за мирнодопску производњу.

Елиминисањем такве биполарности света долази до застоја и у идејама и укупној материјалној продукцији, што узрокује дубоке рецесије у капиталистичкој производњи. Такво погоршање материјалног стања западних држава (Исток је већ навикао на оскудице), уноси немир, нестрпљење и неизвесност. Расте незадовољство људи и у том обећаном "земаљском рају" и притисак јавног мнења за тражење излаза из кризе. То тера политичке прваке Запада да у новим условима траже решење.

Међутим, они продужавају исту стратегију и примењују иста средства (силу у основи), на која су навикли у време постојања блоковске равнотеже у свету. У време када су постојале две суперсиле и према њима поларизовани свет (уз постојање и несврстане тампон зоне), лако је било одржавати релативно миран светски поредак. Показује се да преостала суперсила, будући да је ипак само једна, није у стању да одржава мир него чак својом политиком притисака и подела непрекидно провоцира сукобе и ширење ратних пожара.

Очигледно је да се садашњом стратегијом и примењиваним средствима неће ускоро успоставити никакав поредак у свету, да ће се сукоби ширити и свет све више тонути у пакао хаоса. Преостала суперсила мора да измисли "равноправног" супарника и да се свет поново врати равнотежном стању које се може успоставити само постојањем равнотежних полова. Наравно, да то не морају бити идеолошки супротни полови. Довољне су и културолошке, цивилизацијске разлике које ће коегзистирати и инспирисати другу страну на развој, а не на рушење, на такмичење у стваралаштву и хуманизму, а не у разврату и дивљаштву.

Дакле, Запад мора да сузбије своје агресивне походе на Исток са циљем успостављања западне цивилизације на целој планети, јер би то било катастрофално сиромашење људске културе и погибељан ход у цивилизацијски, а тиме и људски понор. Неминовна је таква равнотежа сила (енергија) у којој ће се омогућити развој свих прогресивних култура, материјалних и духовних снага народа у свим регионима света. Природа је свет учинила разноликим управо да би омогућила његов опстанак и спречила дегенерацију. Човек мора да подржава природу у том правцу, а не да делује супротно.

Протести Срба у Швајцарској против санкција

Нека буду различите цивилизације и културе на довољној дистанци да једна другој не смета, нека се религије и народи разграниче на потребан и рационалан начин. То је само гаранција да ће боље сарађивати у свим сферама људског живота, али се и међусобно уважавати.

За успостављање неопходне равнотеже у новим светским околностима вероватно је потребно уважити постојеће цивилизацијске полове са постојањем тампон зона, слично решењу равнотеже у протеклих 50

година. Овог пута глобална ситуација упућује на успоставу равнотеже између западне (хришћанске) и источњачке (конфучијанске) цивилизације са тампон зоном коју чини подкултура хришћанства са словенско-православним земљама, а наставља даље према истоку исламска цивилизација. При томе широка духовна православна култура у знатном степену може да амортизује и агресивне наступе католичке и исламске културе у њиховим освајачким походима. Наравно да је и у оквирима цивилизацијских региона и подкултурних тампон зона неопходно уважити постојеће културолошке разлике и сходно њима учинити одговарајућа разграничења, односно интеграције. Основна разлика између народа заснива се на разлици њихових култура (језик, религија, обичаји). Сваки притисак на народ у тој сфери неминовно изазива његов отпор и узрокује сукобе укључујући и оружане сукобе, односно ратове.

Изналажење равнотеже базиране на културолошко-цивилизацијским разликама, спречиће сукоб цивилизација који је на помолу ако се настави започети поход "западне" на "источну" цивилизацију. "Материјалистички", прагматски (биолошки) Запад мора уважити разлоге "духовног" Истока за постојањем и другачијег обрасца живота осим хибридног америчког, који нема изворну, традиционалну културу (култура индијанских предака у Америци је уништена), него има лепезу култура дошљака, који без корена некуд агресивно журе и у тој журби наносе зло другим људима и народима. Време је да се и они оријентишу у простору и времену док не буде касно.

А док се Америка оријентише у новим условима што може дуже да потраје, православни свет би морао да се опамети и више ослони на сопствене снаге, на снагу православне цивилизације која је неисцрпна и има дубоке корене. Срби, Црногорци, Грци, Македонци, Бугари, Румуни, Руси, Јермени, Грузини, Украјинци, Белоруси и други православни народи чине огромну духовну, просторну и материјалну силу која може да одигра пресудну улогу у успостављању толико нужне равнотеже у расклиманом светском поретку.

Огромна духовна снага православног света може и у овом пресудном историјском времену да амортизује захуктале локомотиве сукоба цивилизација и да их усмери у правцу, не разградње цивилизацијских достигнућа, него стварања нових материјалних и културних добара у свим регионима света. У том циљу вреди интензивирати међусобну сарадњу и сваку могућу интеграцију у првом реду православних земаља, а затим, и упоредо са тим, и са земљама најближе - западне и других цивилизација. □

РАЗГОВОР СА КОМАНДАНТОМ ХЕРЦЕГОВАЧКОГ

Рат

● Побједом на Рогоју прекинута је "зелена трансверзала", ријешено је питање Подриња ослобођена окупирана теритприја између Сарајева и Херцеговине ● Срби имају право на свој дио мора ● Хрватску војску треба протјерати, а Хрватску због агресије на Републику Српску треба казнити одузимањем дијела територије ● О кукавицама нека суди вријеме и народ

● Након битке за Рогој и ослобађања простора Трнова коначно је прекинута "зелена трансверзала" и обезбијеђена комуникација сарајевско-романијског подручја са Херцеговином. Шта је заправо Херцеговина тим добила?

- Битка на Рогоју није рјешавала само питања од значаја за Херцеговину. Она је од стратегијског значаја за цијелу Републику Српску. Спојена је Херцеговина са осталим дијеловима Републике Српске, прекинута је "зелена трансверзала", што је веома важно, ријешено је питање Подриња. Сарајево је сада деблокирано с југа и тиме је учињено доста. Битка за Рогој, за Херцеговачки корпус је тактичког нивоа, али је имала велики значај јер су у борби учествовали борци из цијеле Херцеговине: из Требиња, Гацка, Калиновика, Невесиња, Фоче, итд. Са друге стране посљедње операције значајне су и због тога јер се корпус до сада углавном бранио, изузимајући операције на спајању Фоче и Гацка и ослобађање троугла између Фоче, Калиновика и Гацка, по први пут смо учествовали у већим операцијама. То је посебно значајно јер имамо у плану да ослободимо и друге дијелове српске Херцеговине који су сада под окупацијом.

● Херцеговачки корпус је у веома специфичној ситуацији. Он већ двије године ратује против три војске. Можете ли нам рећи која је снага тих војски у односу на српску војску?

- Рат у Херцеговини је наговијештен јула 1991. године, а започео је три мјесеца касније, у октобру. Херцеговина је од тада непрекидно у рату, више него иједан други дио бивше Југославије. Ми ратујемо против три војске. На јужном дијелу фронта, од црногорске границе па до Стоца је регуларна војска Републике Хрватске. Од Стоца, па све до Коњица био је ХВО. Они су сада од Стоца до Мостара, а на сјеверу од Мостара је муслиманска војска.

Све те војске су се временом мијењале по квалитету и квантитету. У војничком смислу гледано најприпремљенија је Хрватска војска на југу. Она располаже свом техником и добро је наоружана. ХВО је нешто слабије попуњен, док је муслиманска војска у почетку, прије годину дана, била лошије опремљена, међутим ту су се ствари увелико промијениле и они су сада добро наоружани. Што се тиче квалитета у тактичком смислу највећи помак је код муслиманске војске. Они су се доста извјештили у кориштењу земљишта и кориштењу тактичких поступака. Нешто слабија стручност је у командама ХВО и Хрватске војске. Могу вам рећи да су Хрватска војска и ХВО у неколико офанзива из правца Дубровника према Требињу и из правца Мостара исказали приличну нестручност, што нам је ишло у прилог.

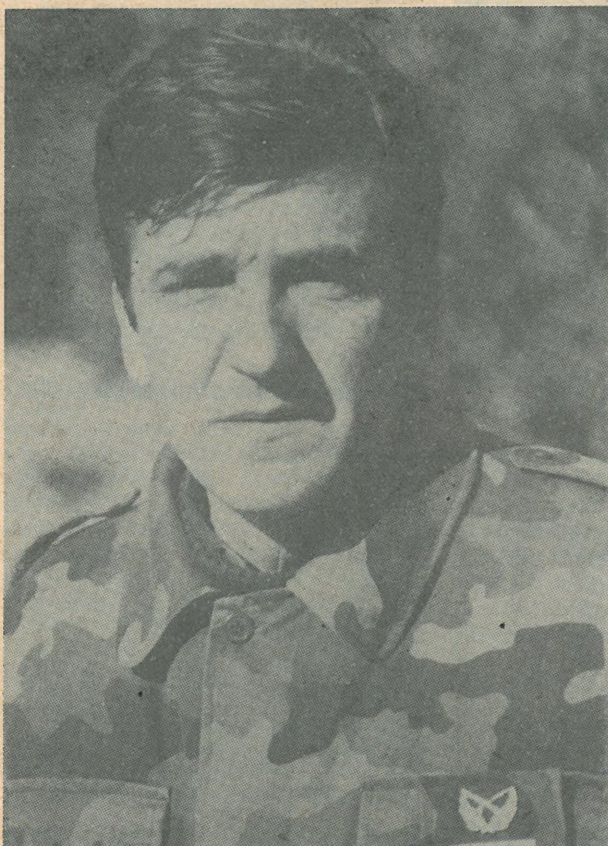
> На крају крајева Хрватска војска је окупирала дио наше територије, значи ми смо у рату са том војском. Ту војску треба истјерати из наше земље, и због тога што је извршила агресију на Републику Српску, Хрватска се може казнити одузимањем једног дијела територије.

● Како се сукоб дојучерашњих савезника, муслимана и Хрвата, одражава на војничку позицију корпуса?

- То је дио фронта од Коњица до Мостара. Тамо су до недавно били Хрвати, а сада су муслимани. За нас су

КОРПУСА ГЕНЕРАЛ-МАЈОРОМ РАДОВАНОМ ГРУБАЧОМ

против три војске

те војске непријатељске и немамо намјеру ступати ни у какве војничке савезе ни са једном од њих. Нама остаје задатак да ослободимо наш дио територије. Ми ћемо то учинити независно која од тих војски стоји испред нас. То је специфичност коју треба уважавати и искористити.

Срби имају право на дио мора

• До Неретве је српска земља?

- Не само до Неретве. Српске земље има и преко Неретве у рејону Мостара. Село Бачевићи и друга околна села су од давнина српска, али је неко несретно рекао да је Неретва граница и тако је остало. Један од великих проблема је и велики српски простор у рејону Чапљине. Тамо Срба више нема јер су протјерани, а највећим дијелом су побијени у прошлом рату. Остало је неколико српских светиња које морају остати у Републици Српској, као што је црква у Пребиловцима, манастир Житомислићи или Саборна црква у Мостару.

• Углавном се говори о подјели Сарајева. Срби имају право и на дио Мостара?

- Мостар је био центар Херцеговине, а тиме и српске Херцеговине. Сва богатства су се сливала у Мостар, док је источна Херцеговина остала сиромашна, на рачун тог одлива. Мостар треба бити подијељен на два дијела ријеком Неретвом, и нема никаквих разлога да се и даље не развија као један од центара српске Херцеговине. Кажем као један од центара, јер ће то бити гранични град.

• Бивша БиХ имала је излаз на море код Неума. За сада се за Неум отимају муслимани и Хрвати. Имају ли Срби право да траже своје парче мора?

- Када се нешто дијели онда се уважава више критерија. Када је излаз на море у питању, онда је то економски критеријум, па према томе Срби имају право на дио мора. Други је проблем што Срби држе копно а немају море, ту мислим на Требиње и на Попово поље. Са неколико мјеста можемо каменом добацити до мора, али му не можемо прићи. То је велики проблем који Срби морају ријешити заједнички. Свака земља уколико претендује да буде озбиљна земља и уколико настоји да отвори путеве за свој развој треба да рачуна да изађе на море, а посебно када је у питању Република Српска, која малтене излази на море а не може до њега доћи. Зато питање изласка на море не може рјешавати једна општина као што је требињска или регион као што је Херцеговина, већ то мора бити питање цијеле Републике Српске.

Још, када је ријеч о изласку на море и разграничавању на простору требињске општине и Конавала, онда не долази у обзир никаква замјена на штету Херцеговине, како је то неко замислио још прошле године, да уступи дио требињске општине ради ојачања залеђа Дубровника, а да заузврат Превлаку прикључи Црној Гори, односно Југославији. Таква замјена неће проћи!

• Значи, нема трговине?

- Трговине нема, нити ико може трговати са земљом. Оно што је српско, мора остати српско. Ако се мисли на такав начин рјешавати, нека то раде послије рата када се војнички дио заврши. Тек тада се могу остваривати политички компромиси, али и тада то мора бити исказано вољом народа.

• Имамо ли довољно војничке снаге, ако већ имамо залеђе, да изађемо на свој дио мора?

- Војничке снаге имамо сасвим довољно, али прво треба исцрпити све политичке могућности. На крају крајева Хрватска војска је окупирала дио наше територије, значи ми смо у рату са том војском. Ту војску треба истјерати из наше земље, и због тога што је извршила агресију на Републику Српску, Хрватска се може казнити одузимањем једног дијела територије. Све одлуке које су налагале да се Хрватска војска повуче су биле формалног карактера и нису испоштоване. Зато их морамо истјерати силом.

• Све у свему сада је положај јединица Херцеговачког корпуса далеко повољнији, и далеко је лакше кренути у коначно остваривање преосталих војничких циљева него, рецимо прије мјесец дана?

- Тачно. Ситуација је сада далеко повољнија него прије мјесец дана. Фронт је скраћен за око осамдесет километара. То много значи. Истовремено непријатељ је у рејону Горажда сада потпуно одсјечен. Сукоби између муслимана и Хрвата у долини Неретве су такођер значајни, али у пракси што се нас тиче ништа не мијењају. Нама је свеједно чија војска се налази на нашој територији, ми је морамо протјерати! Постоји једна веома значајна компонента која је радикално поправљена када се ради о Херцеговачком корпусу, а то је да имамо борачки састав који је потпуно спреман да ратује на цијелом простору српске Херцеговине, и који је спреман да се укључи у већа дејства.

Цијела Херцеговина је на фронту

● За протекле двије године рата у Херцеговини је све мобилисано. У Невесињу су чак и жене морале да узму пушке у руке и иду у борбу. Како то све издржава херцеговачки човјек?

- Не учествују жене само у Невесињу. Једну трећину команде корпуса чине жене. Оне су у борби у цијелој Херцеговини. Херцеговина је у војску мобилисала више него и једно друго подручје. Једна четвртина, односно 25 посто, становника Херцеговине је у саставу корпуса. Тако је морало бити јер војничке помоћи ниоткуда нисмо имали. То се негативно одражава на производњу, на рад услужних дјелатности и тако даље, али имајући у виду познату херцеговачку издржљивост и природу Херцеговаца све се то издржава. Народ у Херцеговини углавном живи, па тако и војска, од окућнице и баште стиже и помоћ из Војводине, Србије и разних хуманитарних организација, мислим у храни, што је од веома великог значаја.

● Херцеговачки корпус је на неки начин до сада био обједињавао сав живот у Херцеговини. Како сте све то успјели организовати паралелно са активним дејствима на фронту?

- Специфичност Херцеговачког корпуса је у томе што је он дуго био једина организација у Херцеговини која је обједињавала све што се дешавало на тој регији. Прије свега зато што је Херцеговина донедавно била одвојена од осталих дијелова

Систем руковођења и командовања какав је био у бившој ЈНА није могао функционисати зато што је превиђен један веома битан елеменат: превиђен је борац који треба да јуриша, који треба да издржи артиљеријску ватру и кишу метака око главе. Он одлучује о свему и од њега све зависи. Он је у старом систему кроз шаблон виђен само као неко ко треба слијепо да извршава наређења. Ту је била грешка.

Републике Српске, па је утицај државног руководства и Владе Републике Српске био слабији. Општине није имао ко повезивати и координирати њихов рад. Проблем је био и у томе што у то вријеме нисмо имали ни једно политичко или извршно тијело на нивоу регије, чак ни у Црвеном крсту, па је све то ишло на леђа команди корпуса. Корпус је носио малтене све од породилишта до гробишта. Радили смо онако како смо умјели и могли. Формирали смо посебна тијела при команди корпуса која су обављала те послове, а који

иначе не спадају у домен војске, од збрињавања избјеглица, па до увезивања ПТТ, електро и информативног система. Радили смо поступно уз ангажовање власти и привреде и успјели. Сада имамо систем који обезбјеђује подршку фронту и власт функционише. У ствари она функционише само до нивоа општине, и свака општина на неки начин представља државу за себе, што је веома штетно за борбу, материјално обезбјеђење фронта и обједињавање борбених дејстава. Проблем организације власти треба посматрати и са друге стране, јер нема довољно кадрова, а добар дио општина је сиромашан и није у стању да све елементе власти квалитетно организује.

● Но, и поред тога морал за борбу бораца Херцеговачког корпуса ни у једном моменту није довођен у питање?

- Што се морала тиче у јединицама корпуса он је сада далеко бољи него прије извјесног времена. Сами знате да када се ослобађа територија морал расте и спремност за борбу је далеко већа. Херцеговачки корпус се углавном до сада бранио и ту пасиву смо морали издржати. Тада сам упорно понављао борцима и народу да ће побиједити онај ко је у праву и онај ко издржи. Што се тиче циљева ми смо потпуно у праву, али смо и издржали.

Не требају нам навијачи већ борци

● Један број Херцеговаца, и официра и војних обвезника није се одазвао на позив да дођу да бране своју земљу. Да ли је тај позив још увијек отворен или ћемо ту "господу" позвати само на побједничко славље?

- Један број Херцеговаца је избјегао у Србију и у Црну Гору. Они се и поред неколико позива команди јединица и органа власти нису вратили. Ради се углавном о онима из имућнијих породица, и онима који су након најезде Хрватске војске побјегли из Херцеговине. Ја не знам какав ће третман они имати на крају рата, то ће радити органи власти, али знам да се то дезертерство мора санкционисати. Не треба бити искључив, али онај ко је побјегао неће моћи тек тако да се врати и ужива у слободи коју су други извојевали.

● Неки интелектуалци, поријеклом Херцеговци, онима који се овдје боре "држе палчеве", из Београда?

- Мада је Мостар био центар Херцеговине, како сам малоприје рекао, ипак огромна већина херцеговачке интелигенције се налазила у Београду и дијелом у Сарајеву. Она је и сада тамо. То је један озбиљан круг интелектуалаца који исказује жељу да помогне херцеговачком народу у борби, али са стране се то не може учинити.

● Значи њима је мјесто у Херцеговини?

- Мада они тамо чине одређене напоре њима је мјесто прије свега овдје, јер тада могу далеко више урадити. Њихов повратак је посебно важан јер Херцеговина за сада нема ни један центар, како културни, тако духовни и политички. Интелектуалци су у стању да га створе. То би био њихов највећи допринос.

● Да се поново вратимо најновијој ситуацији на фронту. Прије неколико дана потписано је примирје између три зараћене стране. Муслимани, ево и данас нападају из правца Игмана и са оне стране Бјелашнице. Није ли то још једна фарса са њихове стране?

- Муслимани и Хрвати увијек траже примирје када им иде лоше, односно када им ми станемо за врат. Они желе добити на времену да би се припремили за наредна оружана дејства, да изврше прегруписавање јединица. Ја лично сматрам да ће и ово примирје завршити као и сва претходна. Што се нас тиче ми у потпуности поштујемо одлуке наше Врховне команде и не изводимо борбена дејства, али потписе друге двије стране не узимамо за озбиљно, јер ће они, чим се мало среде, поново ударити, и већ ударају. На то смо спремни.

● У односу на стратешке циљеве највише посла је остало на потезу од Сарајева до мора. Када ће се то завршити?

- Требало би да све буде готово до зиме, то је реалан и остварив план. Своје планове има и непријатељ, па треба уважавати и то што он намјерава учинити. Доста тога ће зависити од тога колико дуго муслиманска страна може издржати рат, какве политичке циљеве има ХВО, а зависиће и од даљег развоја политичке

ситуације у Хрватској, јер је она све ближа санкцијама. Српски циљ је прије свега да се ослободи српска земља и да заокружимо државу која ће српском народу омогућити развој. Не можемо се задовољити само брдима и планинама без економских ресурса. Ми имамо право да тражимо долину Неретве и излаз на море да би се сјутра могло живјети. Ако то не буде ишло политички мораћемо рјешавати војнички.

• Како бисте са становишта теорије окарактерисали овај рат?

- Ми смо у војним школама изучавали систем ОНО и теорију о наоружаном народу. То је било за неку регуларну војску и државу и за класичан рат. Овдје се ради о чистој народној војсци која полази од тога да онај ко ратује није ратник него се бори јер мора бранити своју кућу и земљу, то је човјек који мора оставити производњу да би се бранио. Ми се углавном бранимо и имамо формиране фронтове, па је ово углавном фронтални рат.

• Ту ће бити мјеста за накнадне анализе?

- Неки елементи теорије су у овом случају оповргнути. Мјеста за анализе ће нарочито бити када је у питању руковођење и командовање. Систем руковођења и командовања какав је био у бившој ЈНА није могао функционисати зато што је превиђен један веома битан елеменат: превиђен је борац који треба да јуриша, који треба да издржи артиљеријску ватру и кишу метака око главе. Он одлучује о свему и од њега све зависи. Он је у старом систему кроз шаблон виђен само као неко ко треба слијепо да извршава наређења. Ту је била грешка.

• И на крају господине генерале, Ви сте један од првих носилаца Ордена Карађорђеве звијезде првог реда. Како доживљавате то признање?

- То је признање корпусу. Ја сам почаствован тиме што је то признање именовано на мене, али ни у ком случају то није моје, већ је само мени додијељено, зато што сам ја у овом тренутку на челу Херцеговачког корпуса.

• Мислим да нема разлога за скромност јер су неки ваши претходници, када су видјели са чиме се требају ухватити у коштац једноставно отишли, а Ви сте остали да се борите до краја са овим народом.

- Ја сам морао да останем. Ту групу генерала, на коју вјероватно мислите ја не бих посебно помињао. Нека о њима суди народ и вријеме. Ја сам остао са народом да урадим оно што знам и умијем. Ја за то не тражим ни похвалу ни награду, то ми је била дужност. Заправо, ја сам прије свега био обавезан према себи. Ту обавезу сам испунио. □

Разговарао: Борислав ЂУРЂЕВИЋ

Женева - почетак краја

Др Драган ПАНТИЋ

Најновија вијест из Женеве да су се три сукобљене стране договориле о основним политичким принципима будућег живота у Унији Републике Босне и Херцеговине представља дипломатску побједу концепта српских преговарача.

Повољним вијестима из Женеве претходиле су суморне најаве о могућој одмазди међународне заједнице за српске нападе на УНПРОФОР и неизвјесност око доласка Алије Изетбеговића на преговоре. Политички и војни притисак на Републику Српску подржан је пребацивањем нових америчких авиона на италијанске аеродроме.

Западни медији су заиграли и на карту српског раскола па је тако лондонски "Тајмс" објавио да "генерал Ратко Младић одлучује на Палама, а не предсједник Караџић". Главни штаб Војске Републике Српске одлучно је демантовао ове тезе.

Основни смисао новог таласа агресивне реторике Запада је настојање Вашингтона и предсједника Клинтона, лично, да се босански муслимани спасе од коначног војног слома. Српско политичко и војно руководство је у моменту блиставих војних побједа код Горажда и Трнова испољило реализам садржан у оцјени Радована Караџића да све три стране у бившој Босни и Херцеговини морају добити свој дио територије и да није могућ мир у корист двојице а на штету трећег.

Запад је, изгледа, извршио снажан и ефикасан, на Алију Изетбеговића, притисак да оде у Женеву и буде кооперативан. Изетбеговићу стиснутом између пораслих амбиција Ејупа Ганића и Фикрета Абдића није остало много маневарског простора. САД су прихватиле етничку подјелу Босне и Херцеговине па је нестала и посљедња шанса за обнову унитарне државе.

Хрватска страна са двојцем Туђман-Бобан доживјела је Женеву као богом дату прилику за хлађење кључалог босанског лонца који пријети стабилности режима у Загребу. Војни порази ХВО у Босни и пад позиција у долини Неретве представљају снажне адуте у рукама Туђманове опозиције. Њемачка је упозорила своје штићенике да не може бесконачно одлагати пријетеће санкције против Хрватске.

Сцене преласка хрватских избјеглица преко српских територија више нису изненађење ни за кога. Споразумијевањем са Србима хрватска страна покушава да спаси што се спасити може од преамбициозно замишљене Херцег-Босне.

Српска страна је споразумом у Женеви добила сатисфакцију за своју досљедну политичку позицију, дипломатску упорност и војну одлучност. Ејуп Ганић истиче у интервјуу аустријским медијима како Србима иде све од руке, изненада се сјећа српског поријекла и сања о антихрватској коалицији. Српској страни у овом моменту није потребна "карта више" јер је војнички стабилна и политички консолидована. Запад је, без обзира на интензитет своје реторике, схватио да је српско питање у средишту рата на просторима бивше Босне и Херцеговине и ЕХ-Југославије. Прихватање Републике Српске као легитимног политичког ентитета представља до сада најважнији дипломатски успјех од потписивања Венсовог плана за Крајину. Србија и Црна Гора добиле су неопходан предах у борби за скидање међународног ембарга и враћање статуса у међународној заједници Савезној Републици Југославији.

Женева сигурно није означила дефинитивни крај рата али је стварни почетак мировног процеса на једино могућој основи - етничкој подјели бивше Босне и Херцеговине - Република Српска, Хрватска заједница Херцег-Босна и муслиманска Република Босна су непромјенљиве реалности. Унија ова три реалитета тек треба да буде дефинисана на простору свим странама корисне и нужне комуникације, без могућности да се од минимума кооперације преобрази у нову форму доминације над српским народом, који је и у овоме рату потврдио своју државотворност и право на самоопредјељење. □

НА ПРВОЈ ЛИНИЈИ СА КОМАНДАНТОМ ГШ ВРС

Не враћам им дуг

Након што је у Војска Републике Српске, послије дводневне борбе са ратницима џихада на Рогоју, ослободила Трново, уз мањи ризик од сусрета са преосталим групама џихадоваца, могло се магистралним путем преко Доброг Поља кренути за Калиновик

Са "југом", који је већ увелико газио уситњену ратну педесетохиљадарку, на километар сату, 20. јула 1993. године стижемо у Калиновик. Врелим калиновачким улицама ни једне одрасле мушке главе. Војно способних мушкараца је само толико да се могу обавити нужни позадински послови.

Сви, или скоро сви, мушкарци су на фронту. Циљ - да се ослободи и посљедњи педаљ калиновачке општине. У касарни дежурни официр испуњава нам жељу да стигнемо српске борце које, како чусмо, прије неки дан у борбама за Трново, предводи командант ГШ ВРС генерал-потпуковник Ратко Младић. Из Калиновика нас даље вози врлетима Трескавице "нива" и сјајни возач, шерет и надасве добар човјек Рашо Мандић.

Око 10.30 сати стижемо на превој Јакомишље, скоро осам километара од Калиновика. Ту се српски борци спремају за покрет. Чује се оштар и одлучан глас препланулог генерала Младића. Издаје задатке војницима, соколи их, распоређује једну групу старијих бораца да обезбјеђују водовод, осматрачима прецизно одређује зоне осматрања, пушкомитраљесцима зоне дејства... Нама обећава дати изјаву о укупном стању на ратишту кад са војском ослободи Љуту. А, снажно муслиманско упориште Љута је 12 километара. Прво ваља савладати џихадовце у Зелимићима. У 10.45 војска организовано, са прецизно добијеним задацима, предвођена земљаком и командантом, креће према Љутој.

На Јакомишљу и околним висовима остају мање групе српских бораца, ради бочног обезбјеђења главнине, али и обезбјеђења српских села према Калиновику. У једној од тих група упознајемо борца Милорада Тошовића. На једном рамену пушка, на другом гусле.

- Кад треба пушка, она ради. А кад треба мало подићи морал, војсци, онда гусле - вели Тошовић и на радост десетак бораца отпјева ону познату о Сердар Стјепану.

Ехо гусала одјекивао је слободном Трескавицом.

Турчадија у Зелимићима и Љутој се разбјежала пред Калиновчанима, тако да су ова повелика села око 19 сати била слободна, без губитака на српској страни.

Код моста, којим се преко потока стиже до школе у Љутој, поново срећемо генерала Младића.

- Хајде, новинари, канте у шаке. Помозите да се угаси пожар у школи - каже нам командант.

Заједно са војницима доносимо воду из потока и успијевамо угасити пожар, којег су џихадовци подметнули како би изгорјела зграда у којој им је била команда.

- Ја им не враћам дуг. Они су се радовали када је прошле године горјела моја кућа - започиње са нама разговор командант ГШ ВРС.

Питамо генерала да ли је ослобађањем Љуте цијело подручје калиновичке општине слободно.

- Ја нисам учествовао у цртању граница, ни општинских ни републичких, али у овом времену, кад ми је таква улога, морамо створити нешто што се неће тако лако мијењати... Војском сам изузетно задовољан. Издржала је огромне напоре.

Генерал Младић одговара на наша питања, али истовремено издаје наређења да српски борци запосједају висове око Љуте, да се укопају и замаскирају. Полако пада ноћ.

- Избјегло становништво са ових подручја и из цијеле Републике Српске треба да се врати, да зида порушене и попаљене куће, да се укључи у борбу и производњу - поручује командант Главног штаба из Љуте.

- Господине генерале, стално сте у првим редовима. Није ли то превише рискантно? - не без дивљења, постављамо питање.

- Па, нисам баш стално. Ви хоћете од мене да направите неког супермена. Мало ме провоцирате ви новинари, али нека сте ме то питали. Нека Турци мисле гдје је моја војска кад сам ја као командант Главног штаба са својим штабом у Љутој.

Неколико дана послије, генерал Младић са српском војском је ослободио Бјелашницу.

Нама је за успомену остала телефонска централа из муслиманске команде у Љутој.

На централи уписани тајни називи: "Вук", "Јастреб", "Вихор", "Црни врх". Нису више тајни, и нису више. Јер, Алахов пут контролише војска генерала Младића... □

Зоран ЈОВАНОВИЋ

КОНТРАОФАНЗИВА СРПСКЕ ВОЈСКЕ КОД ТРНОВА

"Летећи генерал" Младић наређује покрет. Чује се она наредба, коју су српски борци жељно очекивали од почетка рата: "За мном!" Правац води преко Дујмовића и Дејчића. Борбе су све жешће. Генерал Младић носи панцир и шлем, командује четом

Генерала има ко да следи

Лепо је видети Србе на окупу. Херцеговци, Крајишници, Романинци, Сарајлије, Зворничани, Власеничани, на простору између три планине. Ветрови са Јахорине, Бјелашнице и Трескавице, развијају ратне заставе, сва српска војска пролази кроз ослобођено Трново. Детонације тешких оружја све су удаљеније од овога градића. То је знак да муслиманска војска бежи према Игману. Камиони пуни војника јуре у правцу прве линије фронта. Нико се не освреће, јер постоји само правац, на којем се разбијају противничке формације. Српски борци знају, да је на челу јединица које напредују, нико други, већ њихов командант, генерал Ратко Младић. Исти онај човек, који је дан раније, први ушао у Трново.

Киша не престаје, овде, на Јахорини, међу облацима и боровима, док чекамо возило да се спустимо према Трнову. Седимо у занимљивом друштву људи из команде и бораца који учествују у овим операцијама. За истим столом су официри ГШ ВРС, старјешина јединице са чувеног Јеврејског гробља и његови борци, који се овдје туку за брдо Орловац. Стари сан о српској слози, као да се остварује. Златко Новковић - Зак, Србин из Њујорка, дошао је да се туче против муслимана. Он хвали команду која води операцију. У ово време, каже Зак, када сам био у Њујорку, имао сам обичај да одлазим на океан и да се проводим са девојком. Овог кишног дана, у шумама око Трнова, изгубио је два ратна друга.

Генерали Манојло Миловановић и Станислав Галић на командном мјесту

Асимове патике

Пуковник из ГШ прича нам о томе како се ушло у Трново. "Након обиласка положаја војске око градића, где сам се налазио у пратњи генерала Младића, видели смо да су наше јединице изузетно добро распоређене. Запосједнуте су све значајне коте око Трнова. Одједном, 'главни' је ускочио у возило и наредио нам да идемо са њим. Један тенк се нашао испред возила, па смо кренули иза њега трновским серпентинама у правцу градића. Испред моста на улазу у Трново, приметили смо тројицу муслимана у бегу. Генерал Младић је искочио из возила и појурио за њима. У том тренутку, према нама је дојурило возило милиције. Не знајући о чему се ради, репетирао сам пушку и уперио је према јурећем 'голфу'. Када се возило зауставило уз шкрипу кочница, из њега је изашао човек са подигнутим рукама. На питање, где је кренуо, рекао је да иде по патике. Када сам га упитао како се зове, одговорио је, Асим. Тада ми је синуло кроз главу", наставља пуковник, "да нас муслимани нису очекивали данас у Трнову и да су били потпуно изненађени овим упадом. Знао сам, такође, да смо ми били први, који смо ушли у Трново."

Асим Зулић ће, можда, некада, доћи до својих патика, али његова војска неће натраг у Трново. Стиже вест да су

јединице српске војске ослободиле брдо Гребак и да су непријатељске формације у расулу.

Трново, напокон

Сунчани прст се пробија кроз облаке и улази у куће без кровова. Ни једна српска кућа овдје нема кров, али има печате мржње по зидовима, исписане зеленом бојом. Господња кућа православна, развањена је. Један српски борац зауставља возило поред улаза у црквено двориште, улази у срушени храм Божији, крсти се, пали свећу. Киша поново пада. Склањамо се у хотел "Трескавица". Свуда трагови паничног бежања муслиманске војске. Храна, одећа и обућа, прекривају простор испред рецепције. Овдје се види колико су лажне биле приче, које су пласиране у светска средства јавног информисања, о томе како муслимани немају шта да једу и да умиру од глади. Плави шлемови су и у Трнову били издашне руке. Конзерве разних садржаја, од меса до воћних салата, шарене се по трновским сметљиштима.

За Гардом док пада ноћ

Док тражимо гардијску бригаду, тутањ граната је све даље од Трнова, а то значи да српска војска напредује из сата у сат. Последњи праменови дана обасјавају делове Јахорине, на којима смо пратили почетке ове велике операције. Неко веома заслужан за успешан ток акције, вероватно је сада на овим ветровитим врховима. Генерал Манојло Миловановић сигурно неће спавати ни ове ноћи. Његов прст на карти, одмакао је од Трнова, негде према Игману.

Поред једне срушене куће препознајем Снежану Саватић, девојку добровољца у гардијској бригади. Она нас води до бораца Прве гардијске моторизоване бригаде и њеног команданта, пуковника Миленка Лазића. Смирени пуковник Лазић је ушао у Трново са генералом Младићем. Чини се да овог човека ништа не може узнемирити. Исти је био, сећам се, када је акција почињала, и сада, док прича о томе, како је ослобођено Трново.

Ноћили смо код гардиста. У рано јутро они одлазе према селу Турови. Поздрављамо се са пуковником Лазићем и капетаном Мишановићем, кога је, док пишем ове редове, ранила граната. Одлази и женски део гарде, вредна Боба и још две лепе девојке, којима не знам имена. Гарда увек иде прва, кажу они. Данас према Игману.

”Летећи командант” води јединице

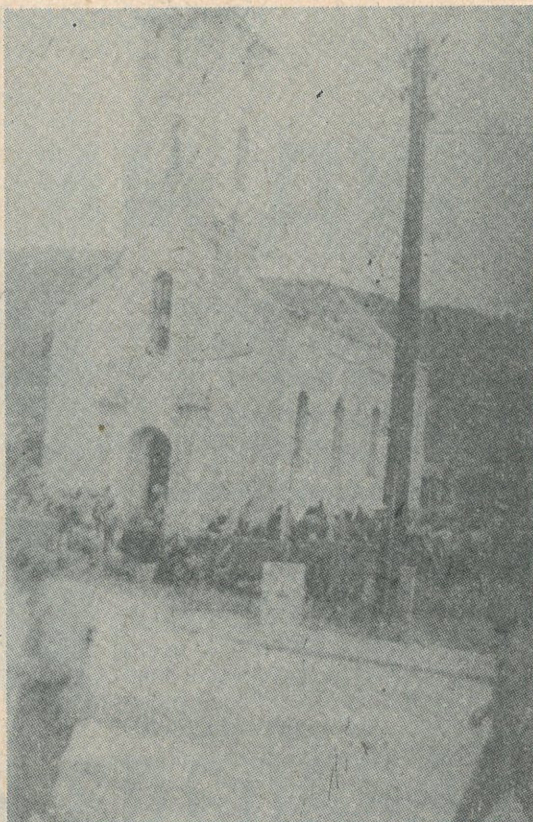
Око подне, сунце открива чудесно лепе врхове Трескавице. Муслимани нису могли да одбране Турове. Војска се одмара у селу, али "летећи генерал" Младић, наређује покрет. Чује се она наредба, коју су српски борци жељно очекивали од почетка рата: "За мном!" Правац води преко Дујмовића и Дејчића. Борбе су све жешће и теже. Младић носи панцир и шлем, командује четом. Ту негде, кроз шуму, напредују и Херцеговци, са својим генералима, Грубачем и Спремом. Јунаци са Рогоја и Грепка, спојили су Херцеговину и Романију. Асфалтни пут од Трнова према Калиновику је проходан.

А онда чујемо, да је командант сарајевско-романијског корпуса, генерал Галић, прошао својим возилом, путем од Трнова до Крупца. Муслимански Радио-Сарајево панично саопштава да "четници" иду према Сарајеву. Коначно, након силних лажи и једна истина.

На овај пут већ излазе инжињерци и проверавају да ли је миниран. Код мале хидроцентрале, Богатићи, уклања се камење, које су муслимани сурвали на пут. За инжињерце и њихову механизацију, то је лак задатак. Они су у склопу операције за Трново урадили много тежи посао. Зато тражимо капетана Аврамовића и његове момке.

Инжињерци или пут кроз ’тајгу’

Возимо се камионом на коме пише: "Бригада Есад Бублин - Армија БиХ". Љиљани нису насликани златном, већ белом бојом. Возило је остављено без борбе, негдје у шумама око Трнова. Посада је побегла, да се њихова имена не би нашла на другим камионима.

Порушена православна црква у Трнову

Капетан Аврамовић је човек који оставља утисак неког, ко је старији од година које носи. Његови људи су прокопали најтежу деоницу пута, који је спојио Пале са Трновом, преко беспућа Црног врха. Дан је на измаку и капетан Аврамовић креће теренским возилом. Према Палама нећемо ићи слободном асфалтном комуникацијом преко Крупца и Лукавице, него кроз "тајге" Црног врха. Киша је ових дана неуморно падала и тешко, црвено блато, прети да окује све што се креће на точковима. На уласку у густе шуме, хвата нас први мрак. Ту смо се заглибили. "Нива", упркос својој снази не може ни макац. Посао инжињерца није, очигледно, за нервозне људе. Аврамовић мирно констатује, да ће се за пет минута појавити његов булдожер и вући нас преко најтежег дела пута. И заиста, из мрака се појављује, као нека огромна животиња која дахће, снажна машина. Превози нас до макадамског дела. Ту чекамо, јер уз брдо иде овећа колона возила. Тешки камиони не могу да савладају успон и блато. Тада долазе булдожери и невероватном прецизношћу и снагом, усред мрклог мрака, изводе тешке камионе на пут. "Гвоздике" (самохотке) које припадају Првој гардијској бригади ВРС, могу саме. На њима певају млади српски гардисти, као да иду на свадбу. Чини се, ове ноћи, да су се сви Срби света, сјатили у ове шуме.

Путујемо према Палама. Данас смо оставили Трново, као срце, које је повезано артеријама са Херцеговином и Романијом. Избегли Срби, који су се вратили са војском, испод кућних прагова су пронашли старе, кућне духове, заштитнике огњишта. Ове ноћи, вероватно, разговарају са њима. □

Дејан ГУТАЉ

Фото: Љ. Бартула

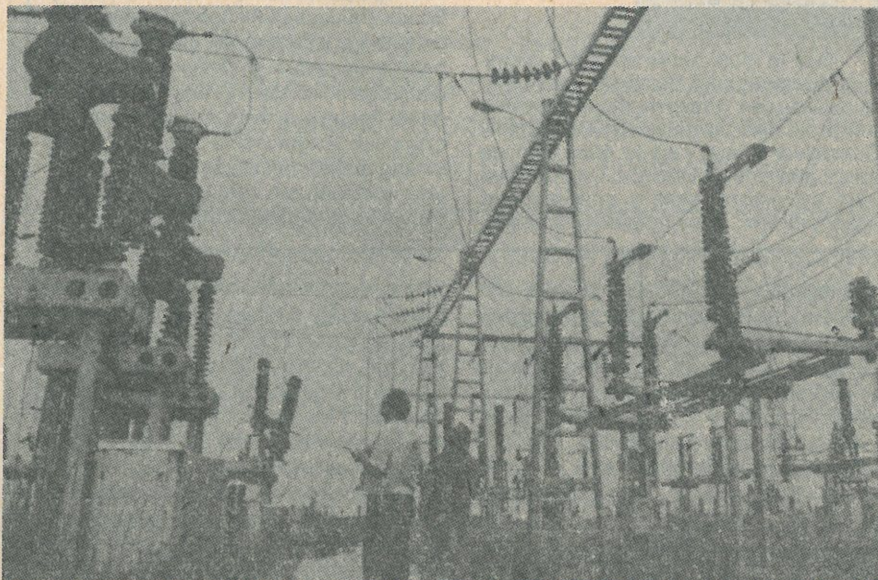

Нема препрека за инжињерце: Пут кроз ”тајгу” Црног врха

НОВИ УСПЈЕСИ ЈЕДИНИЦА ВОЈСКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ КОД БРЧКОГ

Тенк на тенк, човјек на човјека

А сутрадан, 25. јула, из прес-центра ИБК у Брчком, морали смо поново за Бањалуку послати вијест, да је Брод слободан, и да се на постројењима трафо станице вијори српска застава. И јасно нагласити да је пут за снабдијевање Бањалуке и Крајине електричном енергијом, коначно слободан

Струја може да крене

Никада као ових касних јулских дана телефонске везе између Брчког и Бањалуке, нису радиле том снагом, до усијања. Када је касно поподне, 24. јула из Брчког отишла вијест, да су српске снаге ослободиле Брод, везе са Крајином су пола сата биле прекинуте. Због оптерећења.

Брчко је нападнуто 21. јула. Већ сутрадан српске јединице кренуле су у контраофанзиву. Ујутро су се развили српски тенкови и пјешадија у покрету на муслиманске ровове код ловишта Фазанерија. Многи причају да су такав величанствен распоред борбених јединица, до сада виђали само у ратним филмовима. И сада, у борби за слободу Брчког, за ослобађање трафо-станице у Броду.

- Ишли смо лагано, метар по метар, испитујући терен сламајући отпор непријатеља и успјели смо разбити њихов фронт - прича Перо Пантић, командант специјалне јединице "Пеша" из Брчког, истинских јунака ових ратних јулских дана.

Према обавјештајним сазнањима, муслиманска офанзива на Брчко, требала је да почне 24. јула. А онда је муслимански војни врх одлучио да се крене три дана раније. Стога има помало и парадокса да се још 24. јула српска застава завијорила у Броду, муслиманском упоришту, пет километара удаљеном од Брчког, одакле је петнаест мјесеци, пројектилима свих калибара, немилосрдно засипано становништво Брчког и околних српских села.

Дан када је ослобођен Брод

Суботње јутро, које је почело кратким затишјем, није обећавало много. Али, око девет часова, почело је. У противудар кренуле су српске јединице на цијелој, четрдесет километара дугој линији брчанског јужног фронта.

У четрнаест часова провлачећи се несигурним, минираним путем, који од Сулагића сокака, јужног приградског насеља, продужава према муслиманским упориштима Колонији и Броду, долазимо у средиште Колоније. У кафани "Шедрван" налазимо команданта Прве посавске бригаде, потпуковника Милорада Кутлешића, чије су јединице прве успјеле разбити муслимански фронт.

- Коначно смо успјели - каже командант. Задовољан је, момци добро иду. Ту први пут постајемо свјесни чињенице да су српски борци у Броду. Надиру из два правца, од ловишта

ГЕНЕРАЛ-ПОТПУКОВНИК МОМИР ТАЛИЋ:

ЗАДИВЉУЈУЋА ХРАБРОСТ БОРАЦА

- Задивљујућа је храброст наших бораца - истакао је генерал-потпуковник Момир Талић, командант Првог крајишког корпуса. - Због тога је читава операција трајала два дана краће, него што је планирано. Брчко је тек сада слободан град. Више није у домету минобацача. Истина, са подручја Хрватске дејствују вишецијевним бацачима ракета. Уколико то наставе, ми ћемо бити приморани да тучемо њихове циљеве у Ђакову, Славонском Броду, Бјеловару, па чак и Загребу. Преко наше владе настојимо да упозоримо Хрвате. Чуди ме да Хрвати нису схватили, да су у рату са муслиманима, а не са нама. Они Хрвати који су то схватили, сада имају сачувана села у којима нормално живе. Ми располажемо документацијом, из које се види, да су муслимани, након ове офанзиве коју су подузели против нас, планирали обрачун са Хрватима, и да они неоправдано полажу право на овај простор. □

Генерал-мајор Новица Симић:

- Ово је била битка за Брчко. Испунили смо обећање. На овом подручју су муслимански апетити били највећи. Успјели смо проширити Републику Српску на мјесту гдје је била широка свега два и по километра. Од јединица које су учествовале у операцијама издвојио бих: Прву посавску бригаду, којом командује потпуковник Милорад Кутлешић, са ојачаним интервентним водом МУП-а Брчко, јединицу Прве оклопне бригаде, капетана прве класе Драгана Вуковића, полицију Првог крајишког корпуса, мајора Радослава Лакића, Војну полицију Источнобосанског корпуса, Специјалну јединицу "Пантери". Поменуо бих и борбену групу капетана прве класе, Бабића из приједорске бригаде.

- Војска Републике Српске одрадила је свој дио посла - наставио је генерал Симић. - Генерал Талић и ја обишли смо трафо станицу и далеководе у Броду. Разарања на постројењима нису битнија, далеководи су мање оштећени и санација је почела. Када сам дошао за команданта ИБК, обећао сам да ће Крајина добити струју, а сада су створени услови за то. Чуо сам, да се на хидроелектрани Дрина вода прелијева преко бране, што значи, да вишка струје има. А Крајина вапи за њом. □

Фазанерија, које је дан раније ослобођено, и из Колоније, одакле интервентни вод Прве посавске бригаде, заједно са Минусовом полицијом тјера разбијене остатке Алијине војске. У Колонији је заједно са брчанским мухаџерима, била и једна јединица из Живиница, која је давно доведена на брчанско ратиште. С моторолом у рукама, по разрушеној кафани, корача командант другог батаљона, Јовица Савић. Увезује фронт, организује долазак јединица које треба да преузму линију, која се тек успоставља. Изјаву ће, каже, дати тек када дођемо у Брод, код трафо станице.

Долазе минери да разминирају пут. Свако чекање је ризично, јер су противтенковске мине постављене са даљинским упаљачем.

- Све је ишло добро, нисмо на овој страни имали ни повријеђених, ни погинулих. Прије сат времена тројица бораца нагазише на мину - каже потпуковник Кутлешић.

Двојица брчанских бораца Драго Лазаревић, звани Патак и Боро Илић, остали су без ногу, док је Нико Гатевић само лакше рањен.

Тенк на тенк, човјек на човјека

У међувремену, фронт се и даље тресе, пролијећу артиљеријски пројектили. Стиже вијест да су српски борци ушли у трафо станицу. Биће струје, каже неко. Пред "Шедрван" пристижу нови борци, чекају распоред. Командант, Кутлешић и Савић, одлазе према Броду. Петнаест мјесеци се чекало на овај тренутак, добро је да се коначно кренуло, каже борац Мирослав Нинковић, досељеник из Гламоча.

У међувремену, стиже и мајор Секулић, начелник Прве посавске и командант батаљона Војне полиције Првог крајишког корпуса, мајор Лакић. Кратко застају и продужавају за Брод. Они су ишли са јединицама с друге стране, од правца Фазанерије.

Коначно, сви напуштамо "Шедрван". Крај колоне војника, иде младић у цивилном одијелу, нога му у гипсу. Помаже се штакама. Припадник је брчанске специјалне јединице "Пеша". Рањен је прије десетак дана. Пошао је у сусрет друговима, да са њима подијели радост, кад већ није могао учествовати у борби.

- Ваљда је ово крај рата - каже потпоручник Александар Остојић, звани Минус, командир вода војне полиције из Брчког. - И прошли се рат завршио овдје, код Брчког, па ће ваљда и овај.

У рукама Драгана Маројевића вијори српска застава. Седамнаест је година радио у трафо станици, прича човјек и скреће очи, да би сакрио сузу која се отела.

У центру Брода сусрећу се двије колоне војника, ослободиоци и они, који треба да преузму чување линије. Стижу и момци из специјалне јединице "Пеша", несумњиви јунаци јужног фронта са својим командиром, Пером Пантићем. Ту су и Лакићеви полицајци и тенкисти капетана Драгана Вуковића из Прве оклопне, који су свакој борби дали свој печат.

- Јуче нам је погинуо човјек - прича Јерковић Дарко из Лакташа, командир посаде - погодила га тенковска граната, њихов тенк је ишао, на наш. Отире младић зној са чела, као да жели да отјера и умор покретом руке. - Четврти је дан непрекидних борби. Једва да смо ових дана и спавали.

Тешко је било и пјешадији. Борили су се лавовски, прса у прса.

Сви као до светилишта, одлазе до трафоа.

- Оштећења су видљива, али радит ће - каже Драган Манојевић и носи слике из своје бивше канцеларије.

Смијех, сузе, загрљаји, честитке, покоји рафал у ваздух, онако српски, од весеља. А фронт и даље подрхтава

Потпуковник Милорад Кутлешић:

За потпуковника Кутлешића, команданта Прве посавске кажу да је поставио српску заставу на трафо станицу Брод.

- Кад сам 1. новембра прошле године преузео команду над овом бригадом, ослобађање Брода био је мој циљ, сан, и срећан сам што се то остварило - каже командант Прве посавске. - Тачно је да сам ставио заставу на трафо станицу Брод. Урадили смо фантастичну ствар. Ови успјеси значе да је Брчко безбједан град. Честитам свим борцима, Крајишницима и Семберцима, на храбрости. Није било колебања да ли ћемо успјети. Ја сам вјеровао у своје борце и вјерујем, да ће се српска застава ускоро вијорити на Мајевици. □

Док улицом крај трафо станице дефилују војници, одјекују честитке и пољупци, из полуразрушене куће излази човјек пуне ратне опреме, на глави шљем, у рукама пушка и... икона, брчански полицајац Марко Божић прича:

- Први пут сам у својој кући након петнаест мјесеци. Нашао сам икону и неке слике, ево и дјечје ципеле - показује човјек.

Икона светог Николе избушена метком а на размрљаним фотографијама само силуете на којима Марко препознаје родитеље, рођаке, породицу.

- Нитковци, стријељали су светог Николу! □

од експлозија, само пола километра даље.

- Слободна српска територија проширена је овим за пет километара у дубину - званично саопштава генерал Новица Симић - чиме би Република Српска Крајина и Крајина, могле ускоро рачунати на нормално снабдијевање електричном енергијом. Успјели смо у протекла три дана сломити њихову офанзиву и проширити нашу територију, што је велики успјех. Али посао овдје није још

Ратничко искуство и храброст су и овај пут одлучили

завршен. Очекујемо њихове противнападе. Ако покушају да поврате изгубљено, ми ћемо наставити даље, према Брки.

Касно те ноћи, јединице 16. крајишке ослободиле су Липовац, а сутрадан су борбе јужно од Брчког настављене. □

Радмила ЖИГИЋ

Фото: Радивоје ПАВИЧИЋ

СЛОМ МУСЛИМАНСКИХ ОФАНЗИВА У ШИРЕМ РЕГИОНУ ДОБОЈА

Диверзантске акције посљедњи адут

Сви покушаји пробоја српских линија одбране ради разбијања окружења и спајања са муслиманским снагама из Завидовића и Зенице - пропали. Акције диверзантских група, као посљедњи "џокер", нису успјеле

На добојском ратишту муслиманске снаге свакодневно доживљавају нове поразе. Покушаји пробоја српских линија одбране, ради спајања са муслиманским снагама из Завидовића и Зенице, доживјели су крах. У овим нападима, непријатељ је имао велике губитке у живој сили и борбеној техници. Суочени са поразима у директним сукобима са ВРС, заповједници тзв. армије БиХ одлучују, да убаце диверзантско-терористичке групе на српску територију. Ове групе су имале задатак да врше "тихе" ликвидације српских бораца и цивилног становништва, диверзије на значајне објекте ради уношења панике и несигурности у српске редове, као и отварање простора за долазак нових муслиманских снага.

Прва креће диверзантска група из правца Мравића и Шија, форсира ријеку Босну и "нечујно" упада у насеља Јабучић Поље и Шеварлије, недалеко од Добоја, гдје је откривена. Под снажном ватром српских бораца била је принуђена на бјекство. Исту судбину доживљавају и остале диверзантске групе на теслићком ратишту, убачене са југоистока, из правца Жељезног Поља у рејоне Тисовца и Мартинског виса. На завидовићком фронту акције изводе из правца Рујнице према Близној, из Алића ка Долини, док из Љесковице упадају у Винииште, шест километара југозападно од Завидовића. Најбројнија диверзантска група доживљава у Виништу, тотални пораз. Убијена су 22 диверзанта. Више комбинованих артиљеријско-пјешадијских напада, изведених на свим ратиштима добојског региона, нису поправили положај муслиманских снага.

Из бијеса и немоћи, муслиманске формације све више гађају српска насеља у долини ријеке Босне и Спрече, углавном минобацачком ватром, "бровинзима" и снајперима. На удару су насеља на десној страни ријеке Босне: Трбук, Јабучић Поље, Стријежевица, Шеварлије и Придјел, као и она на лијевој обали ријеке Спрече, Сижје, Кртова, Петрово, Какмуж, Сочковац, Карановац, Бољанић, Текућица, Суво Поље и Липац. На срећу, изузев материјалних штета, људских жртава није било. На градска насеља Добоја и Теслића падали су артиљеријски пројектили, од чијег су дејства оштећени многи стамбени објекти. У Теслићу су рањена три цивила.

Непријатељ свакодневно врши прегруписавање својих снага, као и довлачење свјежих, из правца Зенице, Бановића, Живиница, Тузле и Лукавца, које распоређује долином ријеке Спрече, код Велике Бријеснице и Клокотнице. Међутим, ни "освјежења" новим снагама нису помогла. И те снаге трпе поразе, не само губитком људства и технике, већ и важних положаја, као што је случај на требавском ратишту, када су се, у противудару српских снага, морали повући у дубину својих територија и препустити српским борцима Гаврића брдо и Безимени вис, чиме је знатно поправљен тактички положај српских снага. Што је најважније, сви успјеси ВРС постигнути су уз минималне губитке у људству. □

Ненад ТОДОСИЋ

САГАРДИСТИМА НА ПРВОЈ ЛИНИЈИ

Крајина брани Игман

Између Трескавице, Бјелашнице и Игмана спаљена су готово сва српска села. Само ваньски камени скелет "испреплетен" гаравим гредама...

Нењељко Прстојевић и пуковник Миленко Лазић

Склапа се сутон. Спуштамо се низ Требевић и даље према Кијеву успјешно се кријући од "зелених" снајпериста ратним путем који је комбинација асфалта, макадама, земље, пјешачких стаза и једног факултетског платоа... "Тамић" вијуга према простору између Трескавице, Бјелашнице и Игмана, гдје обруч око Изетбеговићеве армаде стежу и припадници 1. гардијске бригаде (у чијем су саставу углавном Крајишници). "Гарда може све". Игман и Бјелашница се све мање зелене иако црногорица доминира. Огромне заслуге за то припадају гардистима на челу с њиховим командантом пуковником Миленком Лазићем. Исламска шумска магистрала Игман - Горажде је тако ствар прошлости, уз преосталу дораду на неким од "станица" ове "линије". Гардијска бригада ВРС је и даље у првим редовима, уосталом као и на Сребреници, Жепи, Горажду и Трнову. У бици на вису Проскок (пар километара ваздушне линије од ТВ-репетитора на Бјелашници), јуначки, храбро, попут битака на Кварцу (доминантној коти изнад Сребренице), на Зидинама и Пањукама (Горажде)...

Пењемо се, а иза нас остаје Пресјеница, село које су муслиманске фаланге на почетку рата уништиле уз невиђени масакр над српским цивилима. Рупе на путу. Бјежећи, муслимани су ту постављали противтенковске мине, али узалуд јер су само након успјешне демонтаже промијениле власника. Нижу се села, једно за другим. Чисто муслимански Остојићи - читаве куће уз понеко сломљено стакло и огреботину гелера на вањском зиду. Пречани, Обла брда, Радовићи... Српска села са каменим кућама "на двије воде" спаљеним до темеља у априлу 92. године. Само голи камени скелет од вањских зидова и нагорјеле греде. Прашинаста сива хрпа и црнило гарежи. И зрикавци. Као да је живот из ових села побјегао још за вријеме оног рата.

На првој линији

Услов доласка на Пречанско брдо, прву линију српске одбране према муслиманима на падинама између Игмана и Бјелашнице, је да останете живи прелазећи неколико стотина метара брисаног простора. Имамо среће, пред нама је још "само" планинарска дионица гдје је једина човјекова "моторизација" - босански коњ, навикнут на терет и нервозне руке на себи. Јасно се види асфалтни пут којим се некад ишло преко Великог и Малог поља, на скијање, на Бјелашницу. Назиру се кровови хотела у Бабином Долу, са рупом на крову.

Док јулско сунце паклено пржи, уз ритмичан пој зрикаваца ("к'о на мору"), каменим путићем нас изненађују "плавци" (Крајишници са Козаре, из Залужана и Маховљана) добро маскирани у зеленило шуме, "за сваки случај".

На мјесту са којег нема даље, затичемо потпоручника Золака, командира чете гарде.

- Ово вам је елитна војска. Ових дана је мирно, непријатељ нам не смије прићи. Тек понекад реда ради провоцирају, али ништа значајно.

Авиони НАТО-пакта су се више него обично "узврпољили" српским небом. Двадесет и шести је јул. У обиласку линије затичемо капетана 1. класе Мачкића, команданта једног од батаљона гарде. Више као по рефлексу пита себе и друге:

- Није ми само јасно зашто џабе троше гориво!?

Војници који су на дужности будно мотре на сваки покрет непријатеља, јер им је савршено јасно шта свако изненађење може значити. Искуства има довољно, друга година је рата.

Остали одмарају у хладу букава, читају однекуд "ископане" јефтине романе, пеку кромпир у жару, а двојица уз будну пажњу "кибицара" чак играју шах (вјеровали или не, ту је и нека шаховска књига од Карпова, "за анализе у тренуцима одмора")... И разговарају, шале се, ведро и опуштено, онако младалачки, скоро као и да није рат, а они нису ту гдје јесу.

- Са гардом ти никада не може бити досадно - каже ми Мрчо, једини Црногорац у гарди. Његов друг, командир вода Момо Миловац добацује:

- Нама ти је овдје на линији прави одмор.

На брдском коњићу борцима на првој линији стиже ручак. Ускоро ће и свјежа вода, попуна муницијом... Позадина обавља своју дужност. Војничке порције перемо буковим лишћем, онако "на свјеже" и нико то не схвата као нешто необично, јер је овде вода злато.

- Само покваси грло, иначе ћеш морати све више и више да је пијеш - савјетују ме. Неколико гардиста окупљени око огњишта срчу "кафу", од самљеваног испрженог јечма ("залихе су се истањиле па и ово добро дође"). Тече

дан... Десно од нас гори падина са спрженом травом. Види се само дим. Локализована, ватрогасац - природа.

Шумски двобој

Неколико дана прије мог доласка гардисти су водили жестоке борбе за стратешко брдо Проскок, у садејству са бригадом из Градишке. Јововић Драган Мрчо, као директни учесник тог "љутог боја" ми прича:

- У саму зору смо изашли на Проскок, нас четворица. Турци су се утврђивали. Чули смо им гласове: "Халиловићу, копај брже"! Након тога су услиједиле жестоке вишечасовне борбе. Турци су се грчевито бранили, тукла је њихова артиљерија. Бацили су на нас преко шездесет ручних бомби. Нажалост, и у нашим редовима је било губитака. Ипак они су се много горе провели. Добро су бјежали, морали смо се добро потрудити да би их стигли.

Након његових ријечи услиједиле су салве побједоносних осмијеха.

У једном тренутку се Мрчо тог јутра, као на филму, нашао очи у очи са муслиманским војником. Били су, један од другога, на свега пет, шест метара удаљености.

- Згледали смо се, обојица смо били изненађени. Али хвала Богу, ја сам био бржи...! И ето сад разговарам с тобом.

На доминантну коту изнад Сребренице, Кварац, први се попео Момо Миловац. На тај дан прије Ускрса, три метка које је испалио из пиштоља и пободена српска застава на репетитору су били знакови још једне побједе. О својим гардистима Момо каже:

- И поред свих проблема и тешкоћа на које наилазимо, морал је ипак на високом нивоу. Ови момци су се прекалили, више ништа их не може изненадити. Ниједан од њих не мисли на повлачење. Сложни смо, па ако треба гинути сви ћемо гинути.

Тако говори добровољац из Шипова који је у рату од 91. године, један од ослободилаца Јајца...

Остављамо ове истинске хероје на првој линији у овој шумовитој врлети. Док се спуштамо низ брдо кроз главу ми струји "филм" о овим момцима за које је рат који воде (увијек у првим борбеним редовима) мање-више, сасвим нормална ствар. И поред тога што је свака њихова борба утакмица између живота и смрти, док око њих сијевају бомбе и фијучу меци, кад су на двобоју с непријатељем, очи у очи, али и кад у кишној ноћи спавају у шуми, на влажној земљи, згрчени у војничкој врећи са кровом од шаторског крила. "С каменом под главом, покривени облаком" - отело би се пјеснику. И ипак су ведри, насмијани, са сталним бригадним хармоникашем...

Међу зидинама каменог села, које је сада тек пуки географски појам под ознаком Пречани, сусрећем Сњежану Саватовић, болничарку из Јајца која је, како нам кажу, мезимица свих у 1. гардијској моторизованој бригади.

- Она је лудо храбра, увијек на првој линији, а плаче кад јој не дамо да иде напријед. Једна је и од најдисциплинованијих, увијек се на вријеме враћа са одсуства. У тешким ситуацијама кад и понеки доктор проблиједи, она се успије успјешно снаћи.

Сњежа, како је од миља зову, је шкрта на ријечима када говори о себи. Ипак:

- У борби сам јер осјећам да је то моја обавеза, као Српкиње...

Она води свој ратни дневник у који има шта да забиљежи. Као, на примјер, да је неког дана с краја јула, рано у зору са извиђачком групом ишла у извиђање на "ничију земљу", гдје опасност вреба иза сваког стабла, камена и грма. С пушком у руци, али и санитетским прибором.

И Мунгос, први човјек гардиних минобацачлија, је једна од "легендарних" појава у овој јединици. "Ватреним поклонима" из неба редовно загорчава живот непријатељским формацијама. "Поклон" готово, по правилу, стиже на тражену адресу ("ако треба у ров, онда у ров"). Прецизно иако, како нам рече, најчешће не користи координаре и таблице, а минобацачем 60 мм гађа држећи га у рукама!

Једина српска кућа у близини села Остојића, сада неколико километара у територији под контролом српске војске, је била кућа старине од 72 године, куће. Њих су поштедјели за разлику од унутрашњих које су порушили.

Ипак, сретан је јер је, на крају, ипак жив и слободан. За разлику од породице Тешановић, браће Рада и Миће из Ледића, које су како Илија каже, муслимани поклали док су покушавали да се дочепају српске територије.

С Црном легијом у комшилуку

Илији Мочевићу су зло нанијеле комшије, "а било је и источара" (из источне Босне и Санџака). И у прошлом рату су муслимани из Остојића били у усташкој Црној легији. "Тројица из Остојића су погинули као црнокошуљаши". Ништа ново, рекли би мудри.

Док сједимо погледа прикованих за врх Бјелашнице, неко почиње причу о Косову и боју, да је Мурат погинуо први, само се то није знало, што је по тадашњим законима ратовања значило пораз. Лазар је кажу тражио војнике од тадашњег католичког папе, да би спријечили "надирање куге са Истока". Овај му их није дао.

У кући у селу Остојићи, на броју 9, налазим дјечијом руком писану свеску. Отварам корице - дрхтави дјечији рукопис учи арапска слова, уз осталу вјерску исламску подуку. Војници ми кажу да су такве ствари нашли у свим кућама. И америчке чизме и вреће за спавање и

"С Гардом никад није досадно"

Мочевић Илије са Кланца, данас пензионера "Шумарства" и избјеглице у Војковићима. Крајем марта 92. године са својом бабом је морао напустити заједнички им дом. Овај чича са одсјеченом лијевом руком до лакта (из прошлог рата) дошао је да обиђе поново слободни завичај. Затекао је само згариште.

- Кућу, шталу и мљекар, све су ми спалили. Ни једну једину ствар нисам нашао. Само пепео и вањске зидове

иранске датуле савршеног укуса. Налазим "Исламску читанку", страна деведесет и шест. Јова Јовановић Змај, пјесма "Алија".

"Алија, Алија ти у зурлу свираш
а свирком и пјесмом у срце ме дираш..."

Поново одјекују плотуни над овом сеоском забити између планина што стреме у небо. Алија џабе у зурлу свира, кад то више никог у срце не дира. □

Горан МАЉУКАН

САХЕРЦЕГОВЦИМА ДО ТРНОВА

Видимо се на Игману

"Је ли могуће, дођох ја поново у моје Трново. Јави јутрос радио да је ослобођено и ја из Калиновика пођох да се лично у то увјерим."

Овако прича шездесетпетогодишњи Миленко Влашки, први цивил који је ушао у ослобођено Трново. Разгледа старина разрушену варошицу док се рукује са српским војницима честитајући им сјајну побједу. И чика Миленко је у војничкој униформи, јер, каже, друге одјеће нема.

Наишао је Миленко Влашки на Петровдан и на згариште своје куће. Спаљена је и кућа његовог сина.

"Саградићемо ми нове, само кад су наши душмани протјерани", храбри самога себе старина.

Муслимани су спалили и кућу Срета Витковића, коју је заједно са сином довршио непосредно пред рат. Срето и син му Здравко су од првог дана рата у јединицама Херцеговачког корпуса. Сретова супруга уточиште је нашла у Калиновику, док су двије кћерке избјегле у Чачак.

"Чуда су муслимани чинили у овом крају, морао сам кћерке склонити", прича нам Срето, док му низ лице клизе сузе радоснице што се поново нашао у Трнову.

Муслимани су оскрнавили и порушили православну цркву у Трнову. Остали су само зидови, поцрњели од дима.

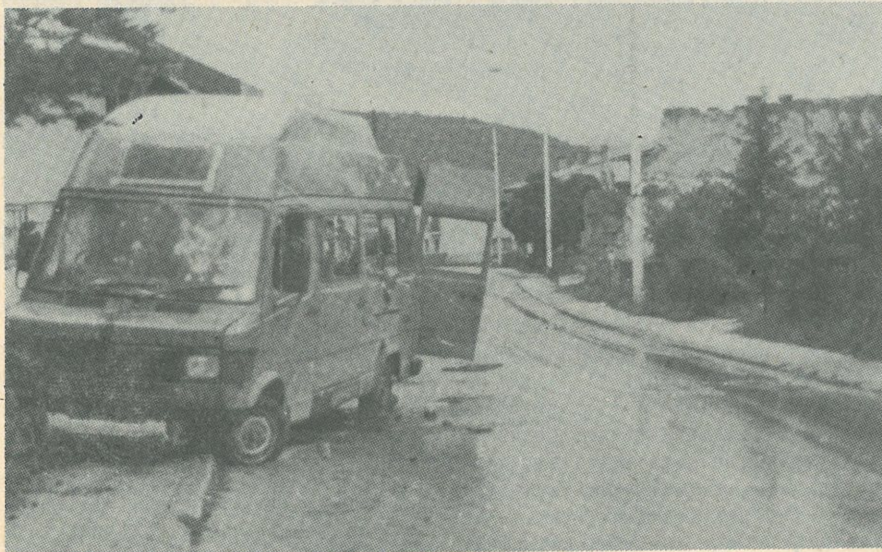
Уништили су и све привредне објекте, а приликом бјежања запалили су и Фабрику намјештаја. У пекари "Докара", у самом центру града још вруће пећи а на полицама велике количине хљеба, које муслимански ратници у безглавом бјекству нису успјели понијети.

На хотелу "Трескавица" вијори се српска застава.

ГЕНЕРАЛ МЛАДИЋ:

Неће нас више варати

"Ослободили смо већину наших села и градова и након најновијих успјеха на овом дијелу ратишта створен је континуитет Републике Српске. Са ових простора муслимани су стално упућивали диверзантско-терористичке групе да кољу жене и дјецу по српским селима. Због тога су морали бити протјерани. Муслиманском руководству препоручујем да се замисли и да оно што потпише убудуће и поштује, јер више нећемо дозвољавати да једно говоре, друго раде, а треће мисле. Више нас преварити не могу." ☐

Трново непосредно након ослобођења

Фото: Љ. БАРТУЛА

Кратко је трајао сусрет бораца Сарајевско-романијског и Херцеговачког корпуса у Трнову. Пошто им је генерал-потпуковник Ратко Младић честитао на сјајној војничкој побједи, кренуло се даље.

Битка за Рогој

Кључеви Трнова, у коме су муслимани за годину дана затрли све што је српско, налазили су се у рукама српских бораца. Претходно су морали откључати тешку браву звану - Рогој.

Рогој је планински превој на путу Калиновик - Трново, одакле су муслиманске снаге свакодневно дејствовале према Калиновику и Фочи. Трагови њихових похода посебно су видљиви у насељима Добро Поље и Бољановићи, гдје су од кућа остали само поцрњели димњаци да као утваре страше у небо.

"Успјешно смо привели крају једну велику битку", прича нам генерал-мајор Радован Грубач, командант Херцеговачког корпуса, који је лично командовао операцијом ослобађања Рогоја.

"Поред превоја Рогој", каже генерал Грубач, "десетодневне борбе вођене су и за објекте Куцин, Бандијерка и Караула, који су били изузетно утврђени."

Генерал Грубач је посебно задовољан што је у овој операцији испољено јединство свих јединица Херцеговачког корпуса. Свој допринос подједнако су дали Фочаци, Невесињци, Билећани, Гачани, Требињци, Калиновичани...

"Поред неоспорног јунаштва које су исказали Херцеговци у овој одлучујућој бици до изражаја је дошло и ратно умијеће и војничко знање, јер је требало проћи силна минска поља и освојити бункере", истиче генерал Грубач.

На самом превоју Рогој затичемо групу артиљераца славне Невесињске бригаде.

Показују нам добро утврђене муслиманске бункере, повезане траншејама. Око њих на хиљаде пушчаних, митраљеских, тенковских и других чаура, углавном стране производње.

Поручник Момчило Паровић прича о незадрживом јуришу бораца Хер-

цеговачког корпуса према утврђењима муслиманске војске.

Хвали и неустрашивог команданта батаљона Невесињске бригаде Зорана Пурковића. Генерал Младић му је лично у ослобођеном Трнову дао чин мајора.

За мном, браћо!

У насељу Добро Поље пуковник Миленко Милинић показује нам трагове крви седморице бораца Гатачке бригаде, погинулих прије мјесец дана приликом упада муслимана у ово мјесто.

Много је бораца који су заслужили да уђу у причу у ослобађању Рогоја, а нисмо их успјели пронаћи на широким просторима Калиновика и Трнова. Они заслужују све похвале за исказану храброст и пожртвовање, кажу нам у команди Херцеговачког корпуса.

Сјајна побједа српске војске на Рогоју плаћена је нажалост и животима.

Генерал Грубач испричао нам је како је погинуо војник Милан Тепавчевић из Гацка.

"Пао је јуначки на Бандијерки. Његов брат близанац Душан у тим тренуцима командовао је једном јединицом која је водила борбу на том подручју. Сазнавши за смрт свог брата дотрчао је Душан на Бандијерку. Провео је десетак минута поред мртвог брата, а онда се обратио саборцима: За мном, браћо! Идемо напријед!"

У тренутку кад смо напуштали Калиновик до нас је допрла вијест да су српски борци ослободили трновска села Тошићи, Турови и Годиње. Посједнут је и Гребак, познато упориште муслимана.

Одзвањају нам у ушима ријечи генерала Младића упућене новинарима: "Видимо се на Игману." ☐

Обрен ЖЕРАЈИЋ

У БОРБАМА ЗА РОГОЈ

Шест погинулих, 69 рањених

У жестоким борбама око Рогоја погинуло је шест бораца Херцеговачког корпуса, док их је 69 рањено.

На бранику српске отаџбине пали су: поручник Мирко Копривица, командант батаљона, Зоран Бајовић, командир вода и војници: Милан Тепавчевић, Душко Говедарица, Илија Копривица и Петар Тодоровић.

Тешко су рањени: потпуковник Ратко Вучетић, Ненад Беатовић, Миленко Паприца, Чедомир Перишић, Саша Слијепчевић, Милован Шупић, Жељко Николић, Радојица Пухало, Веселин Говедарица, Радош Милошевић и Миливоје Павловић. ☐

ЗАПИС О ЈУНАКУ

Један је био Мишко

• Сам је ушао у Дубровник и скинуо четири шаховнице • Јунаштво је имао од кога наслиједити • Јуриш и послије братове погибије

Храбре гатачке делије, послије љутог боја, ових дана се, побједносно али и тужно, враћају у Гацко. Са њима више није Милан - Мишко Тепавчевић, чувени јуришлија о чијем јунаштву се већ одавно прича у свој српској Херцеговини и Црној Гори. Јуриш на Рогој био му је последњи.

Сјећања су још увијек свјежа, али сада када се све преселило у причу, храбри гатачки момци су јединствени: "Мишко је, између свих нас, био најхрабрији, најбољи, најсналажљивији."

Писац ових редова упознао је Мишка још у октобру 1991. године, када је букнуо рат на требињско-дубровачком подручју. На Рудинама, између Сланог и Стона, групу новинара борци су одмах довели до једног тихог двадесетпетогодишњака, казујући да је то онај Тепавчевић што је сам сишао у Дубровник и отуда донио четири "шаховнице". У новинарској биљежници остала је записана Мишкова прича.

"Био је шести, или седми октобар. Изнад Ријеке Дубровачке са положаја наше пјешадије читав дан сам кроз двоглед осматрао противничке положаје. За око су ми запињале четири заставе. Дошао сам на идеју да их скинем, па сам ковао план како и куда би се, између непријатељских бункера и стража, могло спустити неопажено до њих.

И навече кажем нашима да идем. Нудили су се неки да пођу да не идем сам, али им нисам дозволио. Дадоше ми четири бомбе и пиштољ. Понио сам и своју аутоматску пушку.

Шта се даље дешавало тешко је и описати. Док се спуштао изнад је тукао митраљез. Изгубио је оријентацију. Али некако је неопажен сишао до насеља и онда кренуо право улицом.

"Нигдје свјетла, али се ипак понешто види. Прву заставу сам скинуо са једног јарбола. Била је изрешетана. Друга је била на плинари. И њу сам скинуо и кренуо према сљедећој која је била на трафо-станици. Четврта је стајала на једној згради. Попео сам се спољашњим степеницама на балкон, скинуо заставу и ставио је у њедра. И тада на улици одједном угледам шест "муповаца", носе нешто на леђима. Извадим осигурач бомбе бацим је преко балкона. Док је пала и експлодирала протекла је вјечност. А потом се чуо тутањ. Одступнице нисам имао. Они што су остали могли су бити испод балкона. Бацио сам још једну бомбу доље и кренуо низ степенице."

То је та прича са почетка рата. Низале су се битке и нова Мишкова јунаштва. Увијек је био први. Имало му је по коме и доћи, кажу у Гацку. У Тепавчевића је од памтивијека било јунака у свим ратовима и бунама, а њих у Херцеговини никада није мањкало.

Легенда каже да су потомци Павла Орловића. Из исте те породице је онај, већ легендарни Тепавчевић, који је 1941. године код Степена јуначки пао убивши при том познатог усташу Звонимира Поспишила, поглавног доглавника, кога је Анте Павелић лично послао да угуши устанак у Гацку. Тај чувени јунак такође се звао Милан Тепавчевић, чији је отац Спасоје у Првом свјетском рату одликован "Карађорђевом звијездом". У исти мах су пуцали, он из старе аустријске пушке, усташа из машинке и истовремено оба пали мртви.

Слободан Илић је један од свједока Мишкове погибије:

"Погинуо је испод Бандијерке, гдје је било једно од највећих утврђења на комплетном вијенцу Рогој.

Отпочела је борба прса у прса. Сијевале су бомбе са једне и друге стране, трештали рафали. Битка је трајала скоро читав дан, али онај главни окршај свега око један час. Мишко је пао у главном јуришу, зрно га је погодило тачно између очију. Само пар људи је знало да је погинуо. Тек кад смо се попели на врх Бандијерке и заузели је, казано је свима."

Зна се и то да су гатачки борци осветили смрт свога Мишка само неколико тренутака послије погибије. Слободан Ненадић, један од најближих Мишкових другова видио је одакле је сијевнуо рафал, нанишанио, сачекао крвника да само мало провири и онда га заувијек смирио.

Вијест о Мишковој погибији, убрзо је стигла и до његовог брата Душка, који је јуришао пред својим борцима недалеко одатле.

"Тешко нам је било то саопштити му", каже Илић. "Али чим смо се појавили код њега, није му требало ништа говорити, из наших очију је прочитао све. Лице му се згрчило од бола, али присебност није губио. Неколико тренутака је стајао поред мртвог брата."

А, онда се десило нешто што је мало ко очекивао. "За мном, соколови", командовао је Душко и пошао на довршење повјереног задатка. Борци причају да у том тренутку није било никога коме око није засузило, коме се није подигла коса на глави. Али није било ни онога ко није кренуо у јуриш. Послије тога сљедбеници Алије Изетбеговића нису имали више никакве шансе. Пут за Трново био је прокрчен. ☐

Шћепан АЛЕКСИЋ

УЗ ЈУБИЛЕЈ "ГЛАСА СРПСКОГ"

Нови лист за нове изазове

ГЛАС
СРПСКИ
ДНЕВНЕ НОВИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Пет деценија присуства у информативном простору, од ратне 1943. године до дана данашњих (од рата до рата), лист "Глас", однедавно "Глас Српски" прошао је кроз бурно вријеме и потресе испуњавајући на изглед један и јединствен задатак - информисање читалаца. Мијењала су се уредништва и уређивачке концепције, техничка устројства листа и динамика излажења, а остајала је само једна константа неподложна, чини се, спољним мијенама - остали су читаоци.

Додуше, руку на срце, и читаоци су се с временом профилисали - осипали или умножавали, сазријевали или бивали строжији да би у нечему и структура читалаца измијенила своју "крвну слику". Рекло би се по оној народној - свако вријеме осим што носи своје бреме има и своје мијене.

Већ скоро годину дана "Глас" излази под именом "Глас Српски", као дневна новина Републике Српске пред којом засигурно стоје нови и другачији задаци, деликатни по својој природи, с обзиром на борбу српског народа на два плана (ослободилачки, односно одбрамбени рат и стварање државе).

Због тога су у "Гласу Српском" окренули "нови лист". Ова дневна новина Републике Српске од 1. августа излази на 24 стране, са два издања (бањалучким и републичким) и са другачијом уређивачком концепцијом. Лист ће коначно оправдати свој назив и своју намјену. Благовремено ће покривати читав информативни простор, што ће бити реализовано отварањем широке дописничке мреже. □

Анђелко АНУШИЋ

МИЛАН ЛЕШИЋ, СРБИН ИЗ КАНАДЕ

ПОМОЋ ВОЈСЦИ И НАРОДУ

Велики број Срба из иностранства помагао је и даље помаже борбу за опстанак српског народа на овим просторима. Милан Лешић из Крајине отишао је из свог завичаја у потрази за бољим животом још прије тридесет и пет година. У Канади сада има, како сам каже, разрађен бизнис. Један је од угледнијих бизнисмена и трговаца некретнинама, издаје пословне и стамбене просторе. Све што је стекао постигао је искључиво сопственим радом и памећу. За све вријеме свог боравка у иностранству Милан се није никада духовно одвајао од свог народа, потпредсједник је и Српске православне цркве у Торонту. Колико је јака та веза показује и Миланов рад у организовању и прикупљању новчаних прилога и хуманитарне помоћи за своју браћу у отаџбини. Овај човјек је до сада, као помоћ народу и Војсци Републике Српске, издвојио преко 35.000 канадских долара. За вријеме свог другог боравка у Републици Српској, у јуну мјесецу, министру за финансије при Влади Републике Српске, госпођи Петри Марковић, за потребе овог министарства уручио је 10.000 канадских долара, а за материјал и друга средства потребна за излажење листа Војске Републике Српске "Српска Војска", господин Лешић је редакцији поклонио 1000 њемачких марака. За све оно што је до сада урадио Милан наводи само један, али за њега сасвим довољан разлог - жељу да се помогне свој народ у овим за њега најдраматичнијим и најзначајнијим историјским тренуцима. Милан је неодвојиви дио тог народа. Он ће га помагати и даље. □

А. П.

ДИРЕКТНА ЛИНК ЛИНИЈА СА КАНАЛОМ "С" ИЗ ДОБОЈА

Дана 29. 7. 1993. г. техничка екипа Канала "С" са Пала, радећи под дејством муслиманских снајпериста успјешно је монтирала и ставила у функцију линковску везу између дописништва у Добоју и Телевизије Републике Српске на Палама. Екипа инжењера коју је предводио технички директор Канала "С" Слободан Пурковић, у сарадњи са инжињером Душком Његовановићем, директором предајника и веза Канала "С", монтирањем линковских уређаја, увезала је бившу добојску регију са информативним системом Републике Српске и СР Југославије и створила све услове да се о свим догађањима на овом подручју, домаћа и међународна јавност информише са лица мјеста брзо, правовремено и објективно. Милорад Вукојчић и инжењери Марко Окиљ, Драган Свалина, Дане Трговчевић и Срето Мајевић, крунисали су, упркос раду у зони ратних дејстава и недостатку комплетне професионалне опреме, рад првим директним укључивањем у програм Канала "С" чиме је, након годину и два мјесеца, директно у програм кренула и слика и тон са подручја Добоја. Јављање новинара Српског Радио-Добоја, у живо, означило је и рад дописништва Канала "С" са ових, ратом захваћених подручја, и стварање свих предуслова за убрзанији рад на стварању и локалног телевизијског студија за подручје бивше добојске регије. □

З. Г.

КО У ХРВАТСКОЈ ТРАЖИ ОСНИВАЊЕ ТАКОЗВАНЕ ХРВАТСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Геноцид под плаштом "екуменизма"

Монструозна идеја о оснивању такозване хрватске православне цркве коју ових дана изриче проф. др Јурај Коларић, декан Богословског факултета у Загребу - представља посљедњи чин геноцидне политике према српском народу у Хрватској која се на овоме простору проводи више од два вијека

Типично клерикалне идеје из корпуса геноцидне политике према српском народу у бившој Хрватској, старе готово неколико вијекова, доживљавају ових дана своје "ускрснуће" у новом руху. У политичком и конфесионалном (католичком) вокабулару поново је у оптицају синтагма "Хрвати православци", али и "хрватски православни клер".

Конструкција "Хрвати православци" појавила се први пут 12. јануара 1909. године приликом "велеиздајничког процеса приређеног педесет и тројици Срба у Загребу", а изрекао ју је државни тужилац у својој оптужници, устврдивши "да је већина православног народа у тадашњој Хрватској и Славонији аутохтони хрватски живаљ".

Историчар, др Радослав М. Грујић, увријеђен овом гнусном квалификацијом српског народа православне вјере у Хрватској и Славонији, исте је године написао и књигу Апологија српскога народа у Хрватској и Славонији у којој је оповргао све наводе из оптужнице државног тужиоца, доказавши историјским фатима и другим налазима да је у Славонији и Хрватској одувијек живио (од свога досељења почетком 15. вијека) српски народ православне вјере. Дакле, да не може бити говора о "Хрватима православне вјере".

Данас, више од осам деценија од тог срамног "велеиздајничког процеса Србима" који је осуђен од напредних интелектуалних и политичких снага Европе онога доба, др Јурај Коларић, декан Богословског факултета у Загребу, мотивисан "дубоким екуменистичким разлозима", изриче идеју о оснивању Хрватске православне цркве у Хрватској! Др Коларић каже "да би иницијатива о њеном оснивању морала потећи од Хрвата православаца и евентуалнога хрватскога православнога клера, јер би тада били испуњени сви увјети за аутокефалност".

Хрватска православна црква у Хрватској, по декану Богословског факултета у Загребу, била би организована по македонском принципу, што значи да би се територијално одвојила од Србије (српске Патријаршије у Београду) и имала би свога патријарха.

Монструозна идеја др Јураја Коларића није нипошто нова. Такозвана хрватска православна црква постојала је у Независној Држави Хрватској, од 1941. до 1945. године, и добро је познато какву је улогу одиграла, односно како је српски народ прошао у Павелићевој држави-креатури. Данас је једина разлика у томе што је др Јурај Коларић, за разлику од свог духовног оца Анте Павелића који је такозвану хрватску православну цркву основао државним декретом - то сада намијењено такозваним "Хрватима православцима", односно "повјерљивим и за те сврхе припремљеним Србима", како су пренијела хрватска средства информисања. Јасан је циљ овога поступка - лишити, с једне стране, хрватску католичку цркву и официјелну државну политику евентуалне одговорности пред свијетом уколико се открије позадина овог геноцидног чина, и с друге стране, исказати (лажно) душебрижништво за "такозване Србе лојалне Туђмановој држави".

Врх католичке цркве у Загребу још се није огласио поводом ове наказне идеје др Коларића. Није га ни подржао ни демантовао, по свом старом латинском рецепту, пуштајући да ова повампирена идеја "доврши" започето "исисавање" националног и људског идентитета преосталог српског народа у хрватским градовима. А врх католичке цркве морао би се огласити, јер Богословски факултет (гдје је поникла ова злокобна идеја) није било каква хрватска установа.

Морао би се, кажемо, огласити, уколико неће да превиди "рогату" чињеницу да Срби имају своју (Српску) православну цркву и у Америци, Канади, Аустралији и Новом Зеланду. Једино је не могу имати у "најдемократскијој држави на свијету", Хрватској.

Било како било, једно је јасно - повампирење идеје о оснивању такозване хрватске православне цркве у Хрватској јесте посљедњи чин геноцидне политике према српском народу у Хрватској која се на овоме простору проводи више од два вијека. □

А. АНУШИЋ

(Глас српски)

ВЛАСЕНИЦА

ПОМОЋ СА ФРОНТА

Рањеницима у Рехабилитационом центру у Власеници ових дана уручена је изузетно драга помоћ. Знатне количине хране, углавном из сопствених кућних резерви, прикупили су припадници Самосталног батаљона из Скелана, којим командује капетан Божидар Дебелногић. Није први пут да војници из Скелана организују овакве хумане акције, а њихов старјешина Дебелногић каже:

- Сигурно је да ћемо и убудуће помагати нашим рањеним саборцима, без обзира из којег су града Републике Српске. Желимо да им кажемо, али и дијелом докажемо, да нису заборављени и да никада неће бити сами.

Примаријус др Миро Бабовић, начелник Центра и његов помоћник проф. Милован Шотра, у име својих пацијената, кажу:

- У овај Рехабилитациони центар врло често пристиже хуманитарна помоћ. Међутим, и нама, и нашим пацијентима, овакве пошиљке су најдраже. Када помоћ стигне с прве борбене линије, таква пошиљка има неизмјерну вриједност.

Особље Рехабилитационог центра у Власеници додијелио је скеланском батаљону посебну захвалницу, као знак признања за њихов досадашњи хумани рад. □

В. КОВАЧЕВИЋ

ЦРНИ ВРХ

Превој слободе

Муслимани нас туку артиљеријом чим се "унпрофорци" појаве из правца Зворника према Мемићима. Ево, и сада погледајте, креће се нова колона. Ноћас ће опет ударити

Црни врх!

Овај прелијепи превој постаде током рата једно од најпознатијих мјеста у бившој БиХ управо због "пута живота" српског народа у Бирчу, Романији и Сарајеву. Чува се још од 13. марта прошле године, оног дана када су муслимански екстремисти у Доњим Цапардама поставили барикаде.

- Муслиманским војницима ово подручје је трн у оку - говори Рајко Бошковић, борац из Осмака. Покушавали су, додаје он, Алијини сљедбеници много пута да угрозе ову територију и са својим диверзантским групама, али су се добро опекли.

Повише Црног врха су још два виса: Пандурица и Хемлијаши.

Како је данас на овим просторима?

Од командног мјеста крећемо пјешице на пут уз планину. Наш водич брзо одмиче. Премошћујемо потоке, прескачемо јаруге. И док остављамо ливаде и хватамо се букове шуме, човјек поред мене поче причу о животу људи који тако стамено бране границе Републике Српске.

- Овдје су борци који не питају гдје ће ићи да бране српску земљу. Иду тамо гдје треба. Познају само осјећај да се мора бранити сваки педаљ српске земље и свако српско село, ма гдје се оно налазило. Ту дилеме нема, прича наш водич. Још неколико стотина метара и бићемо међу људима чије очи даноноћно бдију над нашом сигурношћу. Погледом пратимо испресијецани брежуљак, који благо пада, надовезујући се на уску долину, пут ситног растиња. Иза оштрог планинског бедема, крај извора, назиру се први ровови.

Борци нас дочекују са лаконским упозорењем да "ровове треба користити". Опомена није сувишна - са друге стране, из муслиманских упоришта, фијучу снајперски хици и артиљеријске гранате.

"Прави су јазавци"

Борци, заклоњени, сједе на својим положајима, поред оружја и оруђа. Први ће причу започети борац Маринко Кљештановић:

- Од првог дана сам у рату. Са овом јединицом "прокрстарио" сам читав јужни дио зворничког фронта, све до ослобађања Каменице и Глођанског брда. Били смо и на другим ратиштима, у сусједним општинама, гдје је требала помоћ српском народу.

Иван Новаковић, такође, има дуг ратни стаж. И он је борац од првог дана. Каже:

- Ми ово радимо како најбоље знамо, да би нашу отаџбину очували. То је најважније. И убудуће ћемо бити сложни и јаки. Они код наших кућа нек' спавају мирно. Ми смо способни сами да чувамо ову нашу границу.

Са својим саборцима, испред рова, преко кога се пружа поглед на оближња муслиманска упоришта, је и да остави и Младен Стојановић. Бановиће је напустио 14. априла прошле године. Прво се, вели, обрео у Возућој, на легендарном Озрену, да би послије пет мјесеци, стигао у Зворник, гдје су му жена и двоје дјеце.

У сусједном рову затичемо још једну групу српских бораца. Међу њима најпознатији је човјек са брковима и жутом косом. Зове се Милан Васиљевић, познатији као "Црвендаћ".

- Ми смо кренули са наше Шћемлије коју сам ја у више наврата назвао легендарном и она је стварно легендарна, јер је доста бораца дала. Храбрих и одважних, који су и своје животе положили. Ратни пут наше

Пандурица '93: Милан Васиљевић са саборцима

Фото: Иво СИМИЋ

јединице писан је крвљу. То сви морају да знају. Сада смо овдје, надам се да то неће бити крај нашег војевања, да ћемо ићи даље, све до коначне слободе. Она ће брзо доћи.

Драго Крстановић објашњава нам како је линија од Мемића преко Хемлијаша и Пандурице до Црног врха, једна од најтежих на овом ратишту, у зони одговорности Зворничке бригаде.

- Ето, јутрос су нас опет "пробудили". Тако је то данима. Мус-

Немања Томић. Родом је из Живиница, града кога је у прољеће 1992. године морао да напусти. За њега и многе Србе у том крају више није било мјеста.

- Морали смо ићи, нејач спашавати - каже Немања и додаје да се, ипак, на крају све добро завршило. - Сви смо живи и здрави, породица је на сигурном.

Пред налетом муслиманских екстремиста своје огњиште морао је

лимани посједују модерно и разноврсно оружје. Изложени смо непрекидној ватри. Али, пустимо их да се испуцају, па им онда "запржимо чорбу" - говори на њему својствен начин Драго Крстановић. Искусни борац имао би, свакако, много тога да каже, али нема пуно времена за причу.

- Ово што смо стекли ми ћемо да сачувамо, и да одбранимо нашу младу републику - поручује он.

Потврђују то и његови саборци.

- Какве год биле њихове јединице не могу проћи, јер немају такве борце као што их ми имамо - вели Зоран Николић, а борац до њега Раде Илић, додаје:

- Пуцају стално. Ми их видимо, сваки дан се укопавају, прави су јазавци.

"Бијели орлови"

Добар сигнал српским борцима на овом фронту када ће муслиманске формације напасти њихове положаје, представљају и "плаве беретке" Уједи-њених нација! На који начин, објашњава Гојко Грујић:

- Муслимани нас туку артиљеријом чим се Унпрофорци појаве из правца Зворника према Мемићима. Дејствују обично тенковима, "памом" и пјешадијским оружјем. Ево, и сада, погледајте доле на пут, креће се нова колона возила УНПРОФОР-а. Вјероватно ће опет ноћас да ударе - говори Грујић.

- Због близине положаја и овдје ради "врућа линија", па псовке лете према српским положајима не штедећи ни цркву ни кандило. Ипак, у посљедње вријеме спласнуо је интензитет тог арсенала, кажу српски борци. Муслимани их довикују и питају за кафу, цигарете.

- Послаћемо ми њима и дувана и ватре - добацује Косан Вукосављевић, док руком, вашем репортеру, показује два далековода, испред села Брезик, на које су муслимани поставили двије заставе са полумјесецом и љиљанима.

- Неће дуго оне тамо бити - ослободићемо наш Брезик, а потурице протјерати до Тузле - каже Зоран Голубовић.

Има у овој јединици и правих ветерана. Зову их "бијели орлови" због сиједе косе. Један од њих је и Радислав Шкиљевић. Нанизало се 58 година. Овај дугајлија, близу два метра, каже да му је најбоље на линији, са млађим борцима. Хвали своје другове Зорана Голубовића, Маријана и Зорана Томанића...

Чика Раде је из околине Кладња, гдје су муслимани попалили све што је српско. Дошао је у Зворник, заједно са двојицом синова. Сада су сва тројица у униформи Војске Републике Српске.

- Прошао сам, дијете, више фронтова и линија. Био сам у Малешићу, Бошковићима, Китовницама и за мене, право да ти кажем, ово није напорно. Горе, и напорније је сједити. Како нам је овдје? Мени одлично. Муслимани пуцају, али нека троше муницију - говори ветеран Радислав Шкиљевић, очекујући наредбу за покрет, јер му је, понавља, досадило чекати. Он би у акцију.

На неколико корака од њега је Јездимир Ристановић. Он је "опсједнут" другим пословима. У дебелој хладовини користи затишје за свој омиљени хоби.

- Па, видите, кад вријеме дозволи, заједно са Гојком, правим чираке, муштикле, разне вазе. Ово су сувенири од боровог дрвета - објашњава Јездимир.

На једној вази читамо: "Пандурица - ратне 1993. године".

И то је саставни дио живота на првој линији фронта. Али, задовољство не траје пуно. Са друге стране поново провокације. Крошњу дрвећа изнад наших глава решетају снајперски меци. Пуцњи са муслиманских положаја, удаљених свега неколико стотина метара, ни најмање не остављају утисак да је на снази - примирје! □

М. ЛАЗАРЕВИЋ

ПРИЧА С МОРА И КОПНА

Момци са петог чамца

И би то посљедња ноћ "Светог Лоренца"... Са полуострва, из луке Музил, брод је исловио тачно у двадесет и један сат. У даљини су се смањивала свјетла Пуле и подизао се лаки талас носталгије. Војници и Срби су се селили из Истре. Можда заувијек.

А успомене су остајале, невидљивим ланцима приковане за град под Ареном. Понека љубав, понеки додир устрепталог тијела у дискотеци "Пирамида", зажарен поглед витке гимназијалке у кафићу код Мате Парлова... Сјећања. Испекидана сјећања, расута као разбијена стакалца драгог огледала титрала су у мислима већине тридесет двојице младих припадника ратне морнарице.

Бректање моћне машине мијешало се са шумом слане пјене око јаких бокова "Светог Лоренца", брода са ирачком посадом, који је хватао курс према Зеленици, пошто је према уговору са Југословенском народном армијом требало да превезе војну болницу из Пуле и још тридесет шест цивила што су на брзину скупили рубље, дјецу, по какав албум из младости - и много горчине тих посљедњих дана 1991. године.

Над њима небо позног децембра. Велико, са ријетким, али јасним звијездама - и метални звон плача непознате жене на палуби. Ћутљиво дијете са смијешним гуменим луткама, загледано у бескрај мрачне воде на чијој далекој плохи трне бљештећа мрља његовог родног града. Ништа не разумије, а све је јасно - повратка нема.

Миливоје Лучић - Лука, двадесетједногодишњи незапослени конобар из Љубиња у неколико је срећан што се ближи југу. Зури у опустјели фришоп и импозантну конструкцију прекоокеанског брода, чији је газ цијелих пет метара, а мисли му нехотично селе у завичај, у Херцеговину. Напокон ће, послије дуга два мјесеца телефонске блокаде, јавити мајци да је жив... Корпулентни младић из сувог крашког краја, гдје нема ни ријеке, ни језера још не слути какву му драму море спрема.

Људи тонеееммооо!

На спавање је отишао тек у два, послије поноћи. Надлактицом је обрисао скорјелу со, што му се од ситних капи нахватала по челу, и легао.

Ни слутио није шта се збива доље испод кабине, у макињи.

Увелико се раздинило, шестог децембра 1991, али мучни опроштај са Пулом учинио је своје. Сви су, осим пожарних, спавали тврдим сном.

Сат је показивао 10 и 30 кад је грунула експлозија. Прекоокеански брод се заљуљао, али није стао. Лучић је помислио да се ради о маневру, али осјети да му дим надражује носнице.

- Шта је ово? - зачуди се. - Није маневар... а аларм се не оглашава...

Онда му мисао пресијече глас пријатеља Владе Вилотијевића, војника из Бајине Баште:

- Људииии, тонемоооо! Тооонеее брооод!

Када је Миливоје Лучић скочио и дохватио кваку врата на кабини, праменови дима су већ освајали други спрат брода - категорију Б. Као без душе истрчао је на палубу. Дочекао га је свјеж ваздух сунчаног дана, непрегледна плавет и бијела полулопта која се удаљавала.

- Глисер! Минирали су нас, човече... Тонемо! Бежи, шта чекаш? - разабирао је глас Владе Вилотијевића док се дефинитивно увјерио да не спава.

- Људи! Нема капетана брода!... Побјегао је... Нема ни водника Енвера Рамића... И он је с њим. Ускомешали су се гласови.

Драма је кључала... А затим је неко само престрављено, хладно и споро изустио:

- Нема никог од ирачке посаде... Сви су утекли.

Предња крма брода лагано се кретала увис. Преграде "Сан Лоренца" су се пуниле водом...

- На чамце! На чамцеее! - мијешали су се готово крици младих војника - морнара са вриском жена. Дим је освајао. Све гушћи, а шири. У њему се, као негдје у даљини, чуло окретање чекрка. Са лијеве стране прокламсавали су и први пламени језици... Затим су се неочекивано губили у густом, скоро пихтијастом црном диму.

- Експлодираћемо! - крикну неко. Ватра је надирала. Крма се још више пела увис.

Боса дјеца, избезумљене жене у спаваћицама, дим, ватра, налети вјетра и бескрај плавети - пријетећи бескрај, крици страха. Све је изгубљено, само војници у морнаричким униформама попрскани водом и хладним знојем понављају лекцију коју су некад учили.

- Веслајте, веслајте! - довикују првој групи жена и дјеце... Што даље од брода! Вртлог ће вас прогутати, ако потоне!...

Панично ударање веслима скоро по површини, ипак некако помаже. Чамци - први, други, трећи, четврти - полако одмичу од "Сан Лоренца". Завеслаји су кратки. Брзи. Споро вуку напријед. Миливоје Лучић је био на петом чамцу.

Тек што су се петнаестак метара одвојили од брода, а вјетар је нагло разгрнуо мрачну копрену дима. На стрмој крми указала се силуета малишана!

- Мамааа! Мамааааа! - губио се његов крик. Очај му је онда потпуно одузео глас... Видјели су дјечака чија се уста сада само немоћно шире, а глас из њих не излази. Ковитлац је зачас нанио нови дим и мали очајник је нестао под његовим црним крилом.

Миливоје Лучић и Владо Вилотијевић осмотрише друге чамце. Скаменише се за трен. Супруга њиховог старјешине из Пуле, капетана Боривоја Бонића, сва изгубљена била је на сусједном чамцу са старијим сином.

- Оно је њен, онај млађи! - викну Владо.

- Назад ћемо... па шта буде! - додаде Миливоје.

Минути су споро одмицали. Поново се пети чамац нашао под високом конструкцијом прекоокеанског брода који се трзао попут диносауруса кога још већа неман хоће да прогута.

Нова комора се пунила водом, а дим је постао још гушћи. Немоћни малишан, отприлике једанаестогодишњак, цептио је од страха, између ватре која му је долазила с леђа и воде која се налазила дубоко под њим. Само се избезумљено праћакнуо када се нашао у наручју Владе Вилотијевића, који је и сам слеђен опасношћу викнуо Лучићу:

- Држи га!

Наново су прихватили весла. Четири чамца вјетар је већ развијао на разне стране... На петом чамцу, малишан је био десети путник. Осталих девет били су војници - поморци.

Миливоје Лучић се загледао у дјечака. Као кроз маглу поново му се бистрило сјећање:

- Јеси ли ти син мог капетана прве класе Боривоја Бонића?

Нијемо, климањем главе, малишан је одговорио потврдно. Бонић је био Хрват, а његова супруга Српкиња са два сина морала је бјежати из Пуле, јер Бонић није хтио да буде лојалан Туђмановој власти.

Затвор у Напуљу

Био је шести децембар 1991. године - око 14 сати... Море се опет узбуркало, чамци су стали да се губе иза водених брежуљака, али сада се чинило да су далеко од "Сан Лоренца", дива, љепотана, који је кркљао на самрти... Још пуних седам сати "Сан Лоренцо" бориће се са воденом стихијом, а потом ће уз страшну експлозију (када се запали резервоар са горивом) заувијек нестати у хладној дубини Јадрана, носећи са собом и опрему из пулске војне болнице.

"Била је то једна од највећих експлозија на Јадрану, откад се њиме плови", забиљежиле су сутрадан италијанске новине.

Расуте чамце прихватио је италијански танкер "Мишино", и одвезао их у Напуљ.

На петом чамцу су уз Миливоја Лучића и Владе Вилотијевића били и Миро Марић из Стоца, Мехмед Локвић из Калесије, поменути млађи син капетана Хрвата Боривоја Бонића и још четири младића - морнара.

А судбина се и даље чудно играла с њима. И њих је прихватио италијански танкер "Мишино" и одвезао у Напуљ. Ту су их преузели карабињери - и затворили. Након три дана пробдјевена у италијанском истражном затвору у Напуљу, ослобођени су и превезени на острво Вис, у Комижу, па из Комиже у Зеленику... у Црну Гору.

У међувремену је онај малишан отишао са својом мајком највјероватније у њен родни крај, у Ваљево.

А момци са петог чамца вратили су се у своје завичаје. Међутим, вихор судбине носио их је даље, сада не морем, него копном.

Четврта година с пушком

- У календару тече већ четврта година како сам окачио пушку о десно раме - прича једне недавне вечери у Љубињу Миливоје Лучић - Лука. - Окачио сам је у новембру 1990. када сам стигао у ЈНА, да одслужим војни рок. Прошао сам рат у Словенији, био сам у Копру, па рат у Хрватској када су нас и мислили потопити са "Сан Лоренцом". Сада сам српски борац на чапљинско-столачком правцу.

Од новембра 1990, до сада без пушке сам био само 28 дана. Момци са петог чамца су: Мехмед Локвић у "зеленим береткама" негдје у Калесији чувши да смо му спасили сина (а и због још којечега) капетан Боривоје Бонић, иако Хрват, остао је вјеран југословенској војсци па је сад негдје код Игала или Превлаке Миро Марић, као Хрват из Стоца, приступио је Хрватском вијећу одбране, а ја сам, као Србин из Љубиња - српски борац у ширем рејону Банчића. Ко ће га знати, можда се Миро Марић и ја сада ноћу гледамо преко пушчаних нишана. Чули смо се недавно "моторолом". Препознао сам га, он је то, и жив је. Причали смо о оној драми на мору, кад су нас издали и оставили на цједилу, онај муслиман Енвер Рамић и посада ирачког брода "Сан Лоренцо", за које знамо да су се домогли Италије и да им није суђено.

Боривоје Бонић ме је поздравио преко неких људи: каже да ми никад неће заборавити што сам му спасио сина.

Момке са петог чамца сада вихор рата носи копном. Рат и даље траје, њихове пушке су већ четврту годину напуњене бојевом муницијом. Сада је јули 1993. У врелим ноћима на југу мисли Миливоја Лучића - Луке опсједа само једна мисао: хоће ли август донијети мало више свјетлости? □

Жарко ЈАЊИЋ

О ПЕТОЈ КОЗАРСКОЈ, С ПОВОДОМ

Годину дана на одбрани Посавине

● Најжешће борбе вођене за Турић и Висове ● Са градачачког фронта право у пакао муслиманске офанзиве на Брчко ● Споменик на Мраковици - опомена садашњим и будућим генерацијама

Посавци су дуго чекали Крајишнике. А онда, када су колоне војске почеле пролазити српском Посавином, народ је плакао, бацао цвијеће и дуго гледао за возилима која су се губила у слатинским кривинама. Међу првим крајишким јединицама у Посавину је дошла Пета козарска. Приједорчани су стигли тачно другог августа, на Илиндан. У Пелагићеву те године није било традиционалног илинданског вашара али се слављенички дух осјећао. Просторна скученост посавских Срба била је све тежа, а пријетње непријатеља из Градачца, околине Брчког и Орашја, да ће предузети одлучујућу офанзиву на новоотворени српски пролаз живота све извјесније и чешће. Није прошло дуго а релативно миран, градачачки фронт је проључао.

- Кад смо стигли у Посавину већ смо имали један дио ратног пута иза себе, велики дио бораца ове бригаде борио се у западној Славонији, у биткама за Пакрац, Липик, Брусник, Дерезе, прошли смо и окршаје са "својим" муслиманима око Приједора, посебно са екстремним фалангама "зелених беретки" из Козарца, које су жељеле уништити све српско осим младих жена - прича пуковник Перо Чолић, командант бригаде. - Иако смо ратовали прије доласка у Посавину, некако смо се одлучили да нам управо тај датум, 2. август буде годишњица бригаде и обиљежит ћемо га на нашој Козари великим народним збором.

Пета је оправдала име које носи и крај из којег је потекла, љути крајишки са душом народа нападнене Козаре.

Командант са прве линије фронта

- Ова бригада није изгубила ни милиметра територије која јој је повјерена на чување, тако је било и у Славонији, а и овдје на градачачком ратишту, гдје смо провели готово годину дана. Били су тешки и ови дани на брчанском ратишту, били смо стално изложени двострукој ватри. Иза леђа тукли су нас тенковима и вишецјевним ракетним лансерима, Хрвати са лијеве обале Саве и околине Орашја, а испред су нас муслимани засипали пројектилима свих калибара. Линија ипак није попустила, чак смо је нешто и изравнали, поправили - прича пуковник Чолић, један од ријетких команданта који сваком битком командује директно из рова, са прве линије фронта.

Пуковник Чолић био је неко вријеме одсутан из бригаде, опорављајући се од тешке ране задобијене седмог новембра у Обудовцу. Иначе, командант је Пете козарске од почетка рата. Дијете је неуништиве Козаре и као и многи који су потекли, са или испод ове планине, ратно сироче. У прошлом рату усташе су му поклале тридесет чланова ближе и даље фамилије.

- Овај крај је тешко страдао у прошлом рату. У Дубици је, као и многим српским селима приједорске општине, први регрут отишао у војску тек 1960. године. Зато Приједорчани неће попустити док се све ово не окончa и утврде границе Републике Српске. Ми смо спремни да будемо добре комшије, али заједничког живота више нема. Жртве из ова два рата не могу да буду опроштене, а на њих нас подсјећа и споменик на Мраковици - истиче пуковник.

Борци и команда Пете козарске причају да им је тешко пао прелазак на брчанско ратиште. Не због тога што је фронт можда тежи и активнији, свикао је Козарчанин на рат, него због везе са народом тог дијела Посавине.

- Међу првима смо стигли у овај крај, народ нас је лијепо прихватио, заједно смо бранили Пелагићево, Слатине и остала села од градачачких муџахедина. Заједно смо ишли и у противофанзиву, направили продор у Турић и Брђане, тада су у нашем саставу били и "Вукови са Вучјака" и покојни Вељко Миленковић, потиснули смо непријатеља до испред Градачца. Сродили смо се са Посавцима. Наш инжињеријски вод предвођен поручником Драганом Томашем разминирао је на хиљаде мина око Пелагићева да би се земљиште могло обрађивати, направили смо два моста да скратимо путеве између села, прочистили комуникације.

Командири израсли из народа

Пета козарска нема много активних официра. Већина су резервне старјешине или људи које је рат обучио да воде друге. Такав је капетан Слободан Кршић, инжењер машинства, такав је и капетан Томислав Прпош, мајор Обрадовић, захваљујући коме веза увијек беспријекорно функционише. Бројне херојске приче круже о Жутом, командиру интервентног вода који је рањен у задњим борбама код Брчког. А надасве, топлином и искричавим духом плијени капетан Лукић, начелник артиљерије, прогнаник из Подравске Слатине, којем је Пета козарска и кућа и породица. Капетан Лукић у бригаду је дошао са цијелом породицом, супругом Душанком, медицинским радником и сином који је ту служио војни рок. Капетан Вујичић заслужан је јер је са својом војном полицијом разријешио питања оних који желе да избјегну војну обавезу.

Као и многе друге јединице, које су отишле ратовати даље од родног мјеста, и Пета козарска бригада Првог крајишког корпуса, дјелује као једна породица. □

Радмила ЖИГИЋ

НАЧЕЛНИК САНИТЕТСКЕ СЛУЖБЕ ВОЈСКЕ РС
ПУКОВНИК ДР РАТКО РОКВИЋ

Испунили смо свој задатак

● Санитетској служби је требало сат и петнаест минута, у просјеку, до дефинитивног збрињавања рањеника од мјеста рањавања до мјеста потпуног збрињавања ● У досадашњем току рата проценат смртности рањеника износио је 1 посто а сада је испод 0,7 посто ● Од инвалидности је спашено неколико хиљада рањеника

У априлу и мају мјесецу 92. г. рат у бившој БиХ, који је српски народ толико пута покушао избјећи, распламсавао се овом бившом југословенском републиком. У тим првим мјесецима хаоса заједно са јединицама ЈНА које су се повлачиле у СРЈ повукао се и већи број санитетског кадра. Све веће болнице остале су у градовима под муслиманском и хрватском контролом. Дио источне Херцеговине (Гацко, Невесиње и Калиновик) остао је без здравствених радника. Округ Требиња и Билеће је већ био исцрпљен борбеним дејствима а медицинско особље преоптерећено. Фоча је била одсјечена од осталих дијелова Републике Српске. Једино је бањалучка регија остала готово потпуно обезбијеђена са медицинским кадром. У таквим условима наредбом команде Главног штаба Војске Републике Српске, у јуну мјесецу 92. године, формирана је санитетска служба у свим јединицама и командама ВРС-а. О раду Санитетске службе од њеног формирања до данашњих дана, разговарали смо са начелником Санитетске службе пуковником примаријусом др Ратком Роквићем.

Уз прве борбене редове

"Без обзира на све потешкоће с правом могу рећи да је Санитетска служба испунила свој задатак и обавезу", каже пуковник Роквић. "Врло стручно, благовремено и врло одговорно смо успјели пружити помоћ свим болесним и повријеђеним. Требало нам је сат и петнаест минута у просјеку да дефинитивно обезбиједимо рањеника од мјеста рањавања до мјеста потпуног обезбјеђења. У досадашњем току рата имали смо мање од 1% смртности рањеника а сада је тај проценат испод 0,7%. По мојој слободној процјени санитетска служба је од инвалидности спасила неколико хиљада рањеника. Овакве резултате нити једна војска није имала. Санитетска служба је успјела анимирати све здравствене раднике и сво медицинско особље које је остало на територији Републике Српске да већ од првих дана рата ступе у службу и да се адекватно пружи помоћ свим рањеним борцима и цјелокупном цивилном становништву. Примјера ради у сјеверном дијелу источне Херцеговине није радила нити једна здравствена установа, радила је само санитетска служба. Од Турбета до Бања Луке такође. Од Добоја до Шамца ни данас нема ни једног дома здравља, ради само санитетска служба и то не зато што је милитаризирала здравство, као што јој то неки желе приписати, него зато што домови здравља нису имали опрему и кадар као и због тога што су многи здравствени објекти страдали у току ратних дејстава. И дио сарајевске регије је био слабо обезбијеђен санитетским кадром и опремом", наставља пуковник Роквић. "Из Сарајева смо успјели извући сав санитетски материјал, средства и лијекове из ратних резерви а почетком рата формирали смо санитетски батаљон Сарајевско-романијског корпуса и болницу Главног штаба што је чинило окосницу здравствене заштите становништва овог региона."

Према ријечима пуковника Роквића санитетској служби се од других здравствених радника често замјерало да се особље непотребно излагало ризику што је за посљедицу имало одређене губитке у санитетском кадру и техници. "Од санитетске тактике се сигурно одступило", каже пуковник Роквић, "и то због специфичности терена и борбених дејстава и због тога што су се борбе водиле у градовима и непосредно на периферији. Санитетска служба је морала пратити јединице. Ми смо у борбама у Посавини имали случај да је свака јединица имала службу која ју је пратила. Дио санитетског батаљона 1. Крајишког корпуса је селио онако како се помјерао фронт према Посавини и даље кроз Семберију. Управо због оваквог начина рада спашени су многи животи рањеника а већи дио њих је поново враћен у своје јединице."

Евакуација рањеника је био највећи проблем али и највећи успјех ове службе. О томе пуковник Роквић каже: "Санитетска служба ВРС у овом рату је организовала такву евакуацију да јој могу позавидјети и најорганизованије армије свијета. Међутим, то оваква служба не би могла урадити сама да није било субординације у командовању од Главног штаба преко свих видова и родова Војске Републике Српске. Велики број пута пилоти хеликоптера су слијетали на прве борбене редове, у прве ровове. Пошто нам је дубина слободне територије у почетку рата била мала а болнице биле пуне, велики број рањеника хеликоптерима је превожен у Србију. Овај народ мора бити захвалан ВМА и свим клиникама у Београду, медицинским центрима у Шапцу, Лозници, Ваљеву, Ужицу... Сада нам је велики проблем створила резолуција УН о забрани летова, јер се летови морају најављивати али до наших рањеника долазимо нашим возилима као што смо и раније чинили.

Неријешен статус

Лијекова, крвне плазме и санитетског материјала, према ријечима пуковника Роквића, има довољно. Велика помоћ је добијена из СРЈ као и од међународних хуманитарних организација, Љекара без граница и Међународног црвеног крста. Велику помоћ су пружили и пружају Срби из иностранства и српска православна црква. Највећи проблем су тренутно новчана средства за набавку ортопедских помагала. Материјал је скуп и може се набавити само из увоза. Изванредно ради Завод за рехабилитацију "Мирослав Зотовић" који израђује комплетне протезе са зглобовима.

По почетку рата велики број љекара је отишао у Савезну Републику Југославију. Неколико пута и Министарство за здравље, Санитетска служба и Сектор за мобилизацијске и персоналне послове, преко одређених државних и војних органа, тражили су од тих људи да се врате. Појединачних случајева је било и то само на одређено вријеме. Успостављани су и одржавани директни контакти и добијала су се одређена обећања али се све сводило само на то. "Они су тамо гдје су и њихове породице", каже пуковник Роквић, "плаћају подстанарске кирије,

али без обзира на све то њихово мјесто је овдје и требају се вратити. У Јајцу гдје је радило између 150-200 љекара и гдје је био један модеран регионални медицински центар са болницом, раде само четири љекара. Сада тај центар зјапи празан иако су створени сви услови за његов рад. Они који су остали", наставља пуковник Роквић, "живе врло тешко". "Углавном су на војничкој плати. Покушавали смо више пута да тим људима обезбиједимо барем права из радног односа, јер на примјер жене које се породе, а раде у санитету, не примају чак ни плату за вријеме свог одсуства. Влада мора учинити нешто да се обнове домови здравља. Морају се прихватати наши рањеници. Ни једна војска на свијету не даје плату породици погинулог. Рањеник који је остао неспособан за војску и дан данас прима плату. Исти је случај и са инвалидима. Са тим стварима се мора разграничити. Мора се знати докле је санитетско обезбјеђење, а докле здравствена заштита. У свим војскама санитетско обезбјеђење чини прва помоћ, општа медицинска помоћ, неодложна хируршка помоћ, општа хируршка помоћ, 10-15 дана лијечења и рањеник се враћа кући. Уколико је проглашен неспособним, спада у надлежност здравственог обезбјеђења. Све се то даље мора регулисати преко Владе и Министарства за питање бораца и жртава рата."

Ово је само дјелимична илустрација свега онога што је у досадашњем току рата урадила Санитетска служба Војске Републике Српске. Резултати њиховог хуманог и одговорног посла су очигледни. То су спашени животи многих бораца и цивила. Они су враћени својим породицама и овом друштву. □

Александар ПЕТРАНОВИЋ

РЕХАБИЛИТАЦИОНИ ЦЕНТАР БАЊА КУЛАШИ

Висок проценат излечених

• За непуну годину дана у Рехабилитационом центру Бања Кулаши недалеко од Прњавора на лечење и рехабилитацију прихваћено око 1050 рањених бораца • Висок проценат излечених - око 75 посто пацијената враћа се у матичне јединице

У подножју планине Вучијак, а надомаку железничке пруге Добој - Бања Лука, петнаестак километара од живописног градића Прњавора, налази се модерно опремљен Рехабилитациони центар, односно климатско-бањско лечилиште Кулаши, сада модеран рехабилитациони центар за лечење рањених бораца Војске Републике Српске.

Поред управника Рехабилитационог центра "Кулаши", у овој здравственој установи раде др Гордана Лојпур, примаријус др Драгољуб Ракић, више медицинских терапеута и медицинских сестара. Рањени борци имају веома леп и угодан смештај са 110 кревета типа хотела "Б" категорије, а Центар располаже свим пратећим објектима.

Лековита вода по својим лековитим својствима ретка је у свету (олигоминерална, термална с високим PH квалитетом 11,7 С). Примењена у медицинске сврхе веома повољно утиче на цистичне форме (бубрези, мокраћна бешика, реуматичне болести и повреда лакомоторног апарата), а успешно лечи и кожне болести (псоријазу, разне врсте екцема...).

У лечењу се користе осим хидротерапија, електротерапија, парафинотерапија, кинезитерапија, солуке и ултразвучне терапије.

С обзиром да је Рехабилитациони центар "Кулаши" војна установа, у снабдевању и бризи рањених бораца, те обезбеђењу лекова и инвалидских помагала, брину се Војно-медицински центар из Бања Луке, Дом здравља Прњавор, ВМА из Београда, хуманитарне организације из земље и иностранства и наши радници запослени у иностранству. Када је год могуће амбулантне услуге пружају се и цивилним лицима, иако је реч о војној установи.

У времену од јула 1992. године, па до јуна 1993. године Рехабилитациони центар, прихватио је на лечење око 1050 пацијената - рањеника и болесних бораца. Капацитети центра искоришћени су стално преко 90 посто. Дакле, месечно је на третману око 125 пацијената на стационарном лечењу. Просек лечења траје 25 дана, а у последњих осам месеци у Рехабилитационом центру лечено је 300 пацијената амбулантно - каже нам др Гордана Лојпур.

Међутим, важно је истаћи висок проценат излечења. Око 75 одсто пацијената враћа се у своју матичну јединицу.

- Гледајући перспективно ова здравствена установа требала би и након окончања ратних дејстава да остане као војна установа јер ће бити доста оних којима ће бити потребна физикална рехабилитација, да би се могли успешно вратити у друштвени живот - ресоцијализовати. Не мали је број оних са физичким недостацима, а све је већи број и оних са психичким тегобама, каже др Милић.

Др Гордану Лојпур питали смо како се понашају рањени борци као пацијенти. Добили смо одговор да овде долазе људи са тежим оболењима који захтевају дуготрајно лечење. "Због тежих оштећења инвалидност је висока, а нама је овде циљ да се ниво инвалидности смањи на најмању могућу меру. Такође се и овде поставља питање психичких траума као пратећих појава. Тим више ако борци осете да су заборављени и изоловани. Мали је број команданата који су до сада били у посети својим рањеним борцима, а такође и из матичних јединица. Између лекара и уопште медицинског особља сарадња је одлична, без иједног неспоразума. То је одраз обостраног поштовања и коректног држања, како овде кажу блиске дискретности", каже др Лојпур. Пацијенти цене труд лекара и медицинског особља, а сви заједно се радују сваком постигнутом успеху. За др Драгољуба Ракића, кажу да се очински односи према сваком пацијенту. У Рехабилитационом центру се труде да се слободно време пацијента испуни одређеним садржајима, па су организовали шаховске турнире, долазак културно-забавних друштава из Бања Луке, Добоја, Прњавора...

Разговарали смо и са неколико рањених бораца, који се тренутно лече у Рехабилитационом центру.

Слободан Ковачевић, рањен је као командир вода у Кораћама прошле године од распрскавајућег метка. Лечио се у Бања Луци, Војно-медицинској академији у Београду, Прњавору... Осећа знатно побољшање - јер бањско лечење неупоредиво му боље помаже од оног у болницама. Задовољан је терапијом и третманом, те лепим приступом лекара сваком пацијенту.

Никола Кресојевић, рањен је на Челаруши од тенковске гранате, у леву руку и колено. Задовољан је третманом лечења у Кулашима. "Бањска вода је изванредно добра, а и особље које нас лечи", каже он.

Добривоје Секулић, рањен је такође у Кораћама, у предјелу кука. Сасвим је задовољан медицинским третманом. Истиче за пример физиотерапеуте и медицинаре Предрага Ћорлуку, Живка Шиника, Мирка Чеку, Данку Шипрагић...

Ова рехабилитациона војна установа стекла је велико поверење пацијената и друштва. Сарадња са јединицом потпуковника Бошка Пеулића је успешна, а он је лично инсистирао да се Центар осигура са електричном енергијом, нафтом и санитетским возилима. Овој малој, а већ афирмисаној војно-здравственој установи и њеном особљу желимо још већи успех у раду. □

М. МУТИЋ

ИСПОВИЈЕСТ ОГЊЕНА ТАДИЋА, НОВИНАРА КАНАЛА "С", КОЈИ ЈЕ ПРОВЕО 172 ДАНА У ХРВАТСКИМ КАЗАМАТИМА

"Крижни пут"

"Вјера је тврдо чекање онога чему се надамо и доказивање онога што не видимо."
"Нови завјет",
Св. апостол Павле,
посланица Јеврејима 11.1.

Живот је обиље искушења. Понекад се чини да он заправо и јесте само игра у којој с времена на вријеме сви ми долазимо на ред пред неко више створење како би кроз разна искушења доказали своју вриједност и добили дозволу за наставак агоније, зване живот. Размишљајући о томе у хладним ћелијама усташког сталага и борећи се за опстанак схватио сам да живјети не значи ништа друго до одлагати смрт.

Између јаве и сна

У хрватским затворима мој колега, а сада више него пријатељ, Милован Пејановић и ја провели смо 172 дана. У хрватске руке пали смо 28. 1. 1993. године. Имали смо намјеру снимати борбе на брани Перућа, но на путу према њој пресрели су нас војници ХВ и заробили. Од тог дана за нас почиње нешто што Хрвати обичавају назвати "крижни пут". Потуцање по затворима од Сиња преко Сплита па до Ливна. Сваки од њих нове навике, нова правила, нови модуси за преживљавање.

Прво тзв. робијашко крштење доживјели смо у Сињу. Шездесет до седамдесет војника својски се побринуло да на нас остави добар утисак. Тукли су свим и свачим. Потом Лора, најозлоглашенији хрватски казамат у овом рату. Тамо смо прошли, колико толико добро, гледајући како је другима било. Упознали смо људе који су мучени струјом, ломљена им ребра, касапљени ножем и претучени канцијама.

Из Лоре прелазимо у Билице. Окружни затвор Сплит. Тамо нова изненађења. Смјештају нас у самице у којима остајемо тридесет и два дана. Осам квадратних метара, дрвени лежај, једна дека, клозет и блиндирана врата биле су једине ствари које сам видио за то вријеме. У почетку бих био пресрећан када би се врата отварала само три пута дневно. Доручак, ручак и вечера. То би значило да је тај дан прошао без већих малтретирања. Касније бих био срећан када их отворе, чак и када би ме тукли, јер самоћа би била много, много тежа.

Пржио сам се на неонској лампи од неких, мени се тако чинило, а у електрику се Бог зна шта не разумијем, хиљаду вати. Осјећао сам се као шкорпион у ватреном окружењу, али памет вам не дозвољава да прекратите муке. С временом више не видите разлику између јаве и сна.

Након тих мјесец дана пребацили су нас у "нормалне" собе. Ту сам упознао генерал-мајора Николу Младенића. Посљедњег хрватског генерала у ЈНА. На моју срећу генерал Младенић је читав живот провео радећи са младим људима мојих година, тако да нас је познавао у душу те је и мене повратио у живот. Мој колега Милован пребачен је у собу са неким лојалним Србима који су се у затвору нашли зато што су имали добре станове у државном власништву. Били су то Драгољуб Миљковић, Драгоје Којић и Данило Допуђа.

Убитачне затворске дане разбијала је понека добра вијест из отаџбине која се упркос ригорозној цензури у хрватским медијима успјела провући у јавност. Били смо пресрећни када смо прочитали да се 20. априла 1993. године у Глини требало обавити уједињење Републике Српске и Републике Српске Крајине. Радост је била утолико већа зато што је 20. априла мој рођендан. Био сам у затвору, а дражи и вриједнији рођендански дар нисам до тада примио.

Коначно на слободи

Вријеме је протицало уз сталну напетост и ишчекивања. Сваки шум у ходнику ставља вас у стање приправности, отварање врата доводи до лудила, лик полицајца вам изгара мисли, а сљедећи тренуци вам разрјешавају дилеме.

Дуго времена тешко је могла да схвати "моја проста душа словенска" све то што се дешава око мене. Зашто мучити, зашто убијати беспомоћне? Какво је задовољство завезати неког лисицама и туђи га до бесвијести? То може само народ у коме се сударио темперамент истока и фригидност запада зачињен инквизиторским католичанством и вођен усташком идејом. Натјерати човјека да исплази језик на стол и потом му га пробости бајонетом па га натјерати да га увуче у уста?! С временом сам схватио да у том злотворству Хрвата нема ничег не-свјесног. То је промишљен, свјестан и "генијалан" злочиначки чин којим се убија и масакрира и за собом као крвави траг оставља гомила ретардираних несретника. Тиме се систематски уништава један народ. Дуго сам се питао да ли бити резигниран или резистентан. Препустити се судбини или пружити отпор. На крају схватите да је једино битно остати жив. То је једини начин да их побиједите.

Једна од утјеха буде вам и то када видите да су ствари у Хрватској постављене на главу. Народ је толико збуњен да више не зна ко пије мада цех редовно долази на његов рачун. Имао сам прилике слушати на Радио-Сплиту када неки слушалац каже да би највећа утјеха дјеци погинулих хрватских бораца била када би их организовано довели у Загреб и дозволили им да пљуну Туђману у лице. Потпуно разумљиво. У Хрватској је стотињак људи купило све фабрике и након успјешне "претворбе" повикало: "Имамо своју Хрватску". На здравље.

23. 6. 1993. године полазимо на прву размјену. Осјећали смо се као када би Сизиф напокон изгурао тај проклети камен на врх стијене. Мислили смо да је крај. Довезли су нас у Челебиће, линија раздвајања српских и хрватских снага. Тамо смо чекали неких пет до шест часова. Узалуд. Камен се поново скотрљао у долину.

Довозе нас у Ливно. У ливањском затвору остајемо до 18. 7. 1993. године, дана када смо размијењени. Пред нама је поново била неизвјесност. Када ће размјена? Начујете сутра. Спремите се. Размјена пропадне или се одгоди. Ништа у већој мјери не убија наду до пропаст на прагу остварења жеља.

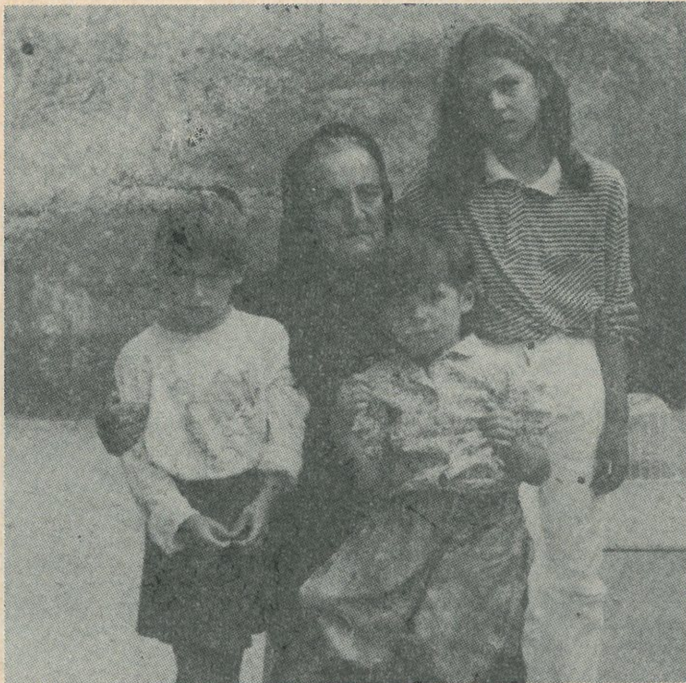
Напокон 18. 7. 1993. године поново долазимо у Челебиће. Чекамо до два часа по ноћи наредног дана. У аутобус улази Драган Булајић, предсједник државне комисије за размјену. Плакао бих, али од страха не могу. Прозивају Милована и мене. Излазимо из хрватског аутобуса и прелазимо у наш, српски. Вођа пута нам каже: "Добро нам дошли, браћо, Срби". Пресрећан сам. Поносан сам. Слободан сам. Напокон сам поново човјек. □

Огњен ТАДИЋ

РАТНЕ СУДБИНЕ

Бабићи из Бобара

Кад је погинуо борац Слободан Бабић, иза њега је остало троје малолетне деце и болесна мајка. Њихова туга је трајна али је грчевита и борба за голу егзистенцију

Бака Љубица са унукама
Фото: Р. КОВАЧЕВИЋ

Три девојчице око једне свеске за прва слова - то је фамилија лојалног Слободана Бабића, гардисте Војске Републике Српске. Најстарија десетогодишња Сузана припрема шестогодишње сестре Данијелу и Хелену (близнакиње) за полазак у школу. Пуне очи словних знакова и ратног ужаса.

До пре годину дана, говори њихова бака Љубица, старица од 65 година, живели су у селу Бобару, 13 километара од Тешња. Колико год су се трудили да одрже добре односе са суседима муслиманима и Хрватима, тридесетак српских фамилија Кнежевића, Совуљица и Бабића није успело ни да улажи трагедију. У дечјој меморији остају шокантни призори: гори њихова кућа што је приказано и на ТВ Сарајево, рафали се укрштају по свему што се креће, тета Милена остаде без своје четворогодишње девојчице коју је погодила граната. Без гробља, које је, такође, "слупано и сатрвено", и без дома, шта им је било остало?

Избеглице - реч тежа од топуза. Породица Бабић, тачније три девојчице и бака, покушавају да преживе хватајући се звекира на туђим вратима. Сада имају привремени смештај у добојском насељу Орашје бр. три, у коме чак и телефон функционише 074/33-414.

Деци је једини ослонац био отац Слободан. Грађевински радник, побјегао је од рата из Макарске а у Босни су га "зелене беретке" убрзо ухапсиле. Кад се некако отргао, ступио је у одбрану Добоја. Три пута је био рањаван а никада боловање не би искористио јер "шта ће ров без њега празан". Његови ратни другови упамтили су га као суровог ратника голубије душе. Упечатљивих црта лица а скроман и ненаметљив. Изнад свега, вешт извиђач: као сенка се провлачи између противничких линија и минских поља и - оде им иза леђа.

Деца су само наслућивала да се тако мора и жељно очекивала оца да свака два-три месеца дође на одсуство, жив, неокрзнут.

Бака Љубица:

- Предосећао је смрт. Страховао је за нас: неће нам бити брашна! У Добоју није хтео да узме некакву кућу него се надао повратку у Бобаре. На згариште, па шта! На своје... Нуђен нам је намештај а он жестоко одбија: може без тога. Издржавали смо се као и сви други јер је пензија од мог покојног Симе одавно застала у Словенији и не могу је добити, а ја сам болесна и тешко деци могу помоћи... Све је то Бобан знао али се, ипак, пријавио добровољно у елитну гардијску јединицу где су га убрзо, такође, славили као јунака. Погинуо је у Витковцима половином јуна...

- Отац нас је волео и никада га нећемо заборавити - кажу деца. - Он нас није напустио него су га убили... Мама је, на жалост, отишла својим путем...

Од туге, убрзо, постаје нужнија егзистенцијална борба. У Добојској бригади, и у граду, иначе, много сирочади имају на бризи али Слободан Бабић је одликован Орденом за храброст. Помоћи ће и бројна шира фамилија колико може, јер је расејана по ратишту и по привременим избегличким адресама. Помажу и ратни другови: Војо из Кожуфа и Златко Дошлић звани Балија из Церовца донесу деци хране. И коначно, постоји одлука Скупштине Републике Српске да деца погинулих бораца имају права на стан и помоћ. Али, та права се остварују у општинама а Бабићи не могу ни у Тешањ, ни у Бобаре, јер су тамо муслимани.

Бака Љубица и даље на километар од Путниковог брда, уз прву борбену линију. Сан им сваки час прекидају рафали, гранате, мине. Боре се да преживе али све им је теже. Коначно, деца ускоро крећу у школу и треба их оденути. Одакле им купити, књиге и оловке...

Један новинар, и сам избеглица из Завидовића, је записао о Слободану Бабићу и ово - "ако народ и држава забораве њега и сличне момке" онда њена будућност неће бити ни лијепа ни свијетла". □

Радован КОВАЧЕВИЋ

СА ЗАПАДНЕ СТРАНЕ ИГМАНА

РОК ЗА РАЗМИШЉАЊЕ ИСТИЧЕ

Игман се од ових врелих јулских дана не "надноси" више тако смртоносно над Сарајевско поље, након што су српски борци ослободили важне коте: Голо брдо, Ступник и Обељак с којих се пружа поглед на читаву сарајевску котлину. Линије наше одбране коју држе борци Игманске и Илиџанске бригаде, ССЈБ и Крајишници су сада високо у игманској "џунгли", на удаљености више од сат времена напорног пјешачења, након родео-труцкања теренским возилом. Акција ослобођења ових кота, званих живот је изведена војнички савршено, без губитака уз само три лакше рањена борца. На непријатељској страни је у овим борбама погинуло двадесет војника.

Пад линије Голо брдо - Обељак - Ступник само је један из низа учесталих непријатељских пораза, у муслиманском дијелу Сарајева је примљен као знак, да вријеме за премишљање и снове о некаквој унитарној фантомској БиХ, истиче.

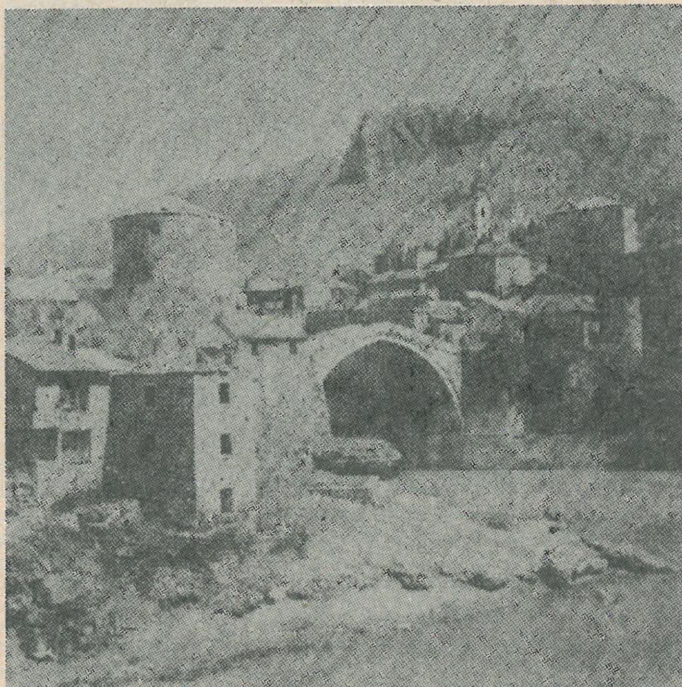
У најнезахвалнијем положају је муслимански "клин" на потезу Храсница - Соколовић Колонија - Бутмир, између српских Војковића и Илиџе. Из ових муслиманских насеља је након пада Трнова услиједила права бјежанија ("у стампеду") ка територијама у средњој Босни, преотетим од Хрвата. У духу тога, логично звучи штура полузванична информација да су муслимани Храснице, Соколовић Колоније и Бутмира затражили од власти Илиџе да их поштеде, нудећи предају. За сада од тога нема ништа, а залог да ће тако остати су читаве колоније систематски досељених Санџаклија који држе апсолутну власт. До смрти! □

Г. М.

СВЈЕДОЧЕЊА ПРОТЈЕРАНИХ СРБА ИЗ МОСТАРА

Дан када је укинут шапат

- Мостар ускоро без иједне српске душе
- Стравичне приче о силовањима, убиствима, мучењима и пљачки
- Сва годинама стицана имовина у једном завежљају
- Долазак међу своје и слобода дража од свега

У Мостару је прије овог рата живјело преко 30.000 Срба

У Тодорићима, надомак Стоца, гдје се ријека Брегава усијекла дубоко међу висока камена брда, јулско херцеговачко сунце пржи немилице. Читав предио притиска бескрајна тишина и да није ромора Брегаве и цврчкове пјесме чинило би се да је у том каменом крају одавно већ живот изумро. Ко би могао и помислити да је рат и да се на чукама изнад налазе војници двије зараћене војске. На источном вијенцу су Срби, а западно на стрмим литицама припадници Хрватског вијећа одбране. Простор на коме се налазимо и једни и други виде као на длану. За сад је то, такозвана, ничија земља.

Тачно у заказано вријеме у пратњи УНПРОФОР-а из Стоца се појављује колона од пет аутобуса и неколико путничких аутомобила са 135 цивила српске националности. Сусрет представника српске и хрватске стране је сасвим обичан. Многи су, приликом сличних размјена, имали прилике да се сусретну много пута раније, па се већ добро познају. Разговор, чак би се на моменте рекло срдачан, одмах потече. Ко би рекао да припадају двјема зараћеним војскама.

Град крви, страха и бехара

Отпочиње прозивка. Без веће процедуре из хрватских у српске аутобусе прелазе цивили - жене, дјеца, старци, старице и само понеки средовјечан мушкарац. На хрватску страну овом приликом прелази само једна жена из Коњица, која је, послије рањавања од стране муслимана, лијечена у невесињској ратној болници.

А онда почиње претовар пртљага. На каросерију камиона се трпају путничке торбе, вреће, завежљаји... Стала је у те биједне завежљаје сва имовина ових несрећних људи, годинама стицана у Мостару - граду бехара и топлих јужних вјетрова. И онда, представници српске и хрватске стране се повлаче на разговоре у просторије оближњег ресторана, који је одавно затворио своја врата. Аутобуси са путницима чекају.

Улазим у један од њих. А унутра гробна тишина. Нико ни ријечи да проговори. На поздрав и свако питање одговарају шапатом. У Мостару су мјесецима само шаптали и то се очигледно претворило у навику. Упркос увјеравању да су сада у српским рукама и да смију причати слободно, страх таложен данима и недјељама, јачи је од свега. На питање како им је било у Мостару, старија жена моли шапатом:

"Немој сине, ако знаш за невољу, вратиће нас бојим се назад, па куд ћемо онда."

Прича је отпочела тек када су аутобуси кренули. Али и тада невољно, са страхом и већином без казивања имена и презимена. Умјесто њих говори статистика.

У Мостару је до пред посљедњи рат живјело око 30.000 Срба и још око 5.000 оних који су за себе говорили да су Југословени. Данас у том граду Срба скоро да и нема, изузимајући мали број оних у мјешовитим браковима. Оних правих - највише двије стотине. Судбину православних Мостараца доживјело је и цјелокупно српско становништво у читавој долини ријеке Неретве, одакле је протјерано близу 45.000 цивила.

Тек од Берковића, гдје се окупио велики број људи који поздрављају и домаћују, избјеглицама из Мостара као да пада камен са срца и разговор почиње бивати течнији, нормалнији, гласнији...

"А, шта ти имам причати, мој синко. Оно што се нама дешавало не дао Бог ни највећем душманину. Ухватише ме, одведоше као у неки затвор, а онда двојица ми везаше очи, па са мном у неке подруме. Онако везаних очију цијеле ноћи су ме силовали. Мијењали се један по један, не знам ни колико их је било. И нисам ја, јаде наш, била једина Српкиња у Мостару којој су то урадили." Тако говори педесетого-дишња жена која је доживјела мостарски пакао, наводећи да је један од силеџија и организатора силовања Српкиња био и седамдесетдвого-дишњи Рудолф Жанић, пензионисани официр ЈНА, учесник НОР-а. Несрећна жена хуче и моли да остане безимена, говорећи да се то понављало шест ноћи и да је, за два мјесеца затворског живота, са 80 дошла на 55 килограма. Жена ломи прсте, руке и вилица лагано дрхте, очи су упрте у празно...

"Било је у Мостару, једноставно речено, страшно, не знам шта би вам друго казао", говори Нећо Јањић који је из града српског пакла и голготе стигао са супругом Смиљком, кћерком Сањом и сином Миленком.

Србин предводио зликовце

О убијању, пљачкању, хапшењима, прогонима Срба причају и други. Срби су били незаштићена дивљач, а они који су их малтретирали могли су бити само похваљени, бар када је ријеч о званичној власти. Истина, како кажу, однос Хрвата, откада су заратили са муслиманима, промијенио се сто одсто. Али већ се било накупило довољно жучи и отрова, превише страха...

Руку на срце, причају избјеглице, има и међу Хрватима и муслиманима поштених људи, који су, колико су могли и смјели, штитили Србе и помагали им у вријеме њиховог највећег прогона.

"Биле су то страшне тортуре, стална батинања, убиства, понижења сваке врсте", прича Бранко Скочајић. "Муке ми је ублажио и спасио ме комшија Хрват. До неба му хвала, не бих преживио без његове помоћи. Име му не смијем навести. Бојим се да се не нађе какав олош и убије тог доброг човјека."

А да ствари буду још горе у Мостару се нашла и олош са српском крви у венама, која се укључила у непријатељске јединице и потом мучила, обијала, пљачкала Србе горе од најзлогласнијих муслиманских и хрватских бојовника. Нема мостарског Србина, који је остао у том граду послије повлачења српских јединица, да заувијек неће запамтити име Сергеја Беловића. Србин по оцу, мајка му је истина муслиманка, предводио је све зликовачке и пљачкашке хорде, чије су главно занимање били Срби.

Тај злосрећни Србин је имао само 24 године. По причању избјеглица погинуо је прије неколико мјесеци. Убио га је један муслиман из његовог друштва, по злу познат као и он. Највјероватније у свађи око подјеле плијена.

Скоро да нема, причају избјеглице, српског стана у Мостару чији праг није прешла његова зликовачка нога. Нађено му је, прича се и то, у стану, послије погибије, четири килограма злата и на десетине хиљада марака, долара, шилинга... При помену Беловићевог имена избјеглице се мрште, гаде се као да је у питању губавац, пљују на под... Ко ће знати колико је све Срба убио тај монструм. Провјерено се зна да је једна од његових посљедњих жртава био Драган Ђурасовић. Упао му је у стан, избацио га, а сутрадан је освануо мртав на Титовом мосту. Без икаквог повода на кућном прагу је, зна се и то, убио Милана Чвора.

"Кад су, негдје крајем прошлог љета, из билећког затвора пуштени муслимански екстремисти и припадници "зелених беретки" у Мостару је за српско становништво настао пакао. Чим су пристигли у град на Неретви почели су дивљати. На десетине Срба су, са комплетним породицама, избацили из станова и кућа, неке поубијали, батинали, мучили, шта све нису радили... По злу су се истицали некакви билећки муслимани, са презименом Ћамо", говори старија жена, изборана лица.

Аутобуси се лагано приближавају одредишту - Билећи, гдје избјеглице очекује родбина, пријатељи... Комешање, жене и људи се подижу са сједишта да боље виде обећани град, који се одједном појавио у котлини иза брда. Све постаје некако живље, узбуђење расте. Најстарија међу путницима је 82-годишња Риста Берак из Рашке Горе, најмлађа Сања Голубо-вић, дјевојчица од свега тринаест мјесеци. Неки су безуспјешно покушавали чак по четири пута изаћи на српску територију. Мирјана Марић је тек пети пут имала срећу.

Аутобус коначно стиже у билећку касарну. А на писти српски војници, бројна родбина, пријатељи, знатиже-љници. Дошљаци из Мостара излазе. Врисци, загрљаји, сузе... Слободо, лијепо ти је име. □

Шћепан АЛЕКСИЋ

ПРОФ. ДР ЂУРАЂ ДАВИДОВИЋ, ПРЕДСЈЕДНИК УДРУЖЕЊА УЧЕСНИКА РАТА ОД 1990. ГОДИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Држава дугује ратницима

● Држава мора помоћи породицама погинулих бораца, али и инвалидима омогућити право на рад и обезбиједити им материјална добра ● Крајње је вријеме да се профитерство и неконтролисана капитализација појединаца спријечи

На оснивачкој скупштини у Лакташима, крајем мјесеца јуна, основано је Удружење учесника рата од 1990. године. Први и најважнији задатак овог удружења је брига о породицама погинулих бораца и инвалидима овога рата. О основној програмској оријентацији овог удружења разговарали смо са његовим предсједником др Ђурађом Давидовићем.

Проф. др Ђурађ Давидовић
Фото: Д. РЕЉИЋ

● Уз све похвале чула су се и мишљења да ово удружење пожиње, а не би баш смјело, личити на СУБНОР?

- Мислим да сва искуства СУБНОР-а треба искористити. Ми не смијемо поновити грешке. Прво не смије нам се десити, као послије другог свјетског рата, да се након неколико година доказује ко је борац, а ко није. Поступак и потпуно утврђивање борачког стажа морамо рјешавати темељито и што скорије у управном поступку. Друго, мислимо да пензије и ренте, односно уживање бенефиција без рада треба по сваку цијену, гдје год је то могуће, избјећи! Света су права оних који су погинули у рату, или су постали инвалиди. Држава се њиховим породицама мора одужити, али и инвалидима омогућити право на рад и обезбиједити им материјална добра. Нема сумње да инвалиднину треба задржати, али то је тек 10 до 15 одсто борчевих права. Њему, односно радно способном члану породице треба зато омогућити рад, дати земљу, прилагодити механизацију тако да и инвалид може властитим радом и послије рата, односно послије демобилизације, доприносити и себи и другима.

● У пракси се борцима, односно њиховим породицама додјељују станови, пословни простори... Који се основни критерији примјењују код рјешавања таквих питања?

- Приоритет апсолутно треба да имају породице погинулих бораца и инвалиди. Посао, односно пословни простор или услове за рад треба најприје обезбиједити ономе коме стварно у породици нико не ради. Друго, треба водити рачуна о томе које је занимање борца, односно члана његове породице. Сада је помало "мода" да се искључиво траже кафићи, или обућару падне на памет да тражи пројектни биро, зубарску амбуланту итд. На жалост постоји и мегаломанија и код изношења захтјева. А логично је да рецимо фризеру треба дати фризерску радњу, јер ће се у њој најлакше снаћи и најприје постати користан и себи и друштву. С друге стране, дају нам у принципу најлошије станове, а оне боље добијају они који су имали најмање учешћа у рату. То су најважнија питања која држава - односно

општина мора хитно уредити својим прописима уз максимално уважавање ставова удружења бораца код дефинисања правила и критерија. Имамо пуно примјера да су општинска удружења давала конкретне сугестије и приједлоге за доношење или дорадњу недоречених прописа, а што је на примјер у општини Бањалука и Приједору остало бар за сада без резултата. Исто тако сматрамо да морамо имати потпуне информације и увид о појединачном рјешавању проблема становања, додјели пословних простора свим грађанима док траје рат, а посебно борцима. Борачка организација Бањалуке већ дуже вријеме тражи извјештај од општине о додијељеним становима и изнајмљивању пословних простора. Међутим, још нису добили информацију.

Већ треба размишљати о будућности: српски борци након ослобођења Дервенте

Фото: М. ШУКАЛО

● У чему је проблем?

- Укупни бирократски апарат је остао исти, наслијеђен. У томе је проблем. Одређени сегменти државе уопште не функционишу. Рат на овим просторима, траје већ више од годину дана. Инструменти државе, наше Републике Српске, морали су имати на вријеме најосновније информације и раније научити како парирати. Ето, чак ни хуманитарне организације које раде на овим просторима не дјелују међусобно синхронизовано. А бирократски органи се понашају као да је мир. Тешко прилагођавају радно вријеме стварним условима, а однос према странкама је без довољно стрпљења, успорен. Огромне су муке и много времена треба потрошити чак и да породица погинулог борца добије извод умрлих. Држава једноставно нема довољно слуха!

● Како у ствари парирати?

- Треба почети од почетка. Претакање општих добара без инструмената државе је недопустиво! Сегменти државе не функционишу у оном дијелу у којем треба спријечити стихијску капитализацију. Распадом Југославије, па бивше Босне и Херцеговине није било довољно људи који су тој појави могли ефикасно "парирати". Крајње је вријеме да се профитерство и неконтролисана капитализација појединаца спријечи осмишљеношћу и директним уплитањем државних инструмената. Јер, неконтролисана капитализација појединаца директно узрокује сиромашење народа. А народом без економске моћи је лако манипулисати, јер није никаква политичка маса.

● Удружење бораца своје захтјеве и проблематику "на вишем нивоу" рјешава кроз Министарство за борачка питања и жртве рата. Како оцјењујете ту сарадњу?

- Министар Ђукановић је и сам учесник рата. Дакле, као борац добро разумије проблеме који нас притишћу. Од фебруара ове године, од његовог именовања успостављена је веома добра сарадња. И мислим да је и министар Ђукановић задовољан неким нашим организационим напорима, ентузијазмом и резултатима. Међутим, ја сам већ раније наглашавао да удружење бораца има стални интерес - заштиту и остварење борачких права. А владе се мијењају и интереси министарства се прилагођавају и политици и владама. Зато смо ми у својеврсном антагонизму. А тај антагонизам је позитиван, јер остаје у функцији заштите интереса борца и његове породице.

● Послије рата у ствари тек слиједи прави рат за остварење интереса бораца, обезбјеђење егзистенције...

- Намећу се велики проблеми. Како вратити армију младих људи и обезбиједити им радна мјеста. Ми прелазимо са социјалистичког на тржишно привређивање. Значи и на тржиште радне снаге. То држава мора имати у виду и створити претпоставке да обезбиједи већ сутра да бар један члан борачке породице буде запослен. Рецимо, има предузећа која имају неколико стотина, па и хиљада бораца на фронту, а вјероватно послије рата, у овим условима неће се сви моћи вратити на посао. Јер, и сада су многи радници цивили на чекању. О томе треба унапријед размишљати. Егзистенција мора бити извјесна. И не би ваљало да борци морају бити носиоци социјалног бунта.

● Како усмјеравати и позитивно рјешавати те проблеме?

- Сматрамо да се права бораца не могу рјешавати без учвршћивања правне државе и оживљавања привреде. Без тога нема ништа. Врло мало је урађено да се превазиђе хаотично стање мафијашке привреде. Форсирају се гране које дају тренутни профит. Ако се даје на вољу, најмање ће појединаца да се бави производњом. Зато држава мора осмислити производњу. Срећом, највише је бораца са села. А сељаци су још материјално обезбијеђени. Међутим, и њихова моћ се исцрпљује. И ускоро ће најдиректније зависити од индустријске производње. Село је за сада наше једино упориште и то држава мора да сачува.

● Какав је заправо лик правог српског борца?

- Наш борац је изузетно стрпљив, пун разумијевања за објективно тешку ситуацију (финансијску, привредну...). С обзиром на све потешкоће, на сву храброст коју свакодневно испољава и опасности којима се излаже - тако стрпљиво може бити само биће поникло у српском миљеу. То обавезује и нас а требало би и државу. Највећи дио бораца чак ни око плате не инсистира, али тражи да неко мисли на његову породицу. Поготово ако му се нешто деси. Наш став је да општина мора организовано рјешавати проблеме материјалне накнаде. Треба стварати заједничке фондове, да борци могу колико-толико равноправно обезбиједити оно што је најосновније њиховим породицама.

● Већину чланства чине борци "лаици". Какав је однос према професионал-

ним војницима, односно старјешинама бивше ЈНА?

- Сами борци, односно одбор за припрему оснивачке скупштине Удружења бораца сматрали су да потпредсједник мора бити активни старјешина, човјек од ауторитета. С пуним повјерењем избор је "пао", и то уз сагласност Главног штаба, на пуковника Новицу Симића. То је само један илустративни примјер уважавања свих квалитета правог старјешине. А треба рећи да ми никад нисмо имали накарадан однос ни према платама професионалних војника. Сматрамо да плата мора бити адекватна озбиљности задатка који ти људи обављају (дакле и адекватнија него што је сад) и ниједном честитом борцу плата професионалца не "боде очи". Ми уосталом заговарамо професионализацију. А то значи - платити учинак! Само имамо приговор: ако неко добије добру плату за оно што није урадио или је урадио лоше!

● Ко има статус борца и хоће ли се десити да послије завршетка рата буде више "првобораца" него што је стварних било?

- Ми морамо брзо радити. Не смије нам се догодити да борачке статусе утврђујемо накнадно. Зато нам је теренски рад, посебно на нивоу мјесних заједница и војних колектива веома значајан. Приједлози о томе ко и под каквим условима има борачки статус већ су на терену и ускоро требају бити дефинитивно усвојени. Сигурно је да ћемо захтијевати да у смислу ревалоризације права у статусу бораца први и најуваженији буду управо они који су први отишли у рат за одбрану слободе, као добровољци, по позиву јединица бивше ЈНА и на све друге начине се укључили директно у борбу против фашизма. То су наши најморалнији људи. А статус борца утврђиваће се такође у односу на најнепосредније војничке задатке по којима је неко учествовао у одбрамбеном рату. Значи, мораће се уважавати специфичности родова, служби, задатака. У складу са својим задацима тако је неко могао дати велики допринос одбрани, а да при том није непосредно рецимо био у рову (на примјер обавјештајци, итд.). Исто тако, инсистирамо против сваке злоупотребе униформе за насилно улажење у станове и заузимање пословних простора "преко реда" не поштујући заслуге погинулих, не поштујући прије свега оне истинске борце који проводећи дане и дане на фронту једноставно немају времена да сами "рјешавају правду". ◻

Разговарао: Даворин РЕЉИЋ

ОСНОВАНО УДРУЖЕЊЕ "ИЛИЏАНСКИ БОРАЦ"

Тежак и приоритетан задатак

На Илиџи је недавно основано удружење бораца и инвалида рата "Илиџански борац" са основним задатком бриге о породицама погинулих, рањеним борцима и њиховим породицама, као првог степеника на којем истрајно мора "застати" свако друштво које претендује да понесе епитет хуманог. Сличних покушаја са промјењљивим успјехом је било и до сада на овом простору, а ова иницијатива је потекла из Илиџанске бригаде и српске општине Илиџа.

У програмској Декларацији "Илиџанског борца" на првом мјесту се истиче устројавање евиденције и стварање материјалних и других услова за свеобухватну бригу и помоћ породицама рањених и погинулих бораца, те инвалидима рата у набавци ортопедских помагала и њиховом оспособљавању за рад. Инсистира се и на приоритетном запошљавању породица погинулих бораца и инвалида рата (што подразумијева "активну сарадњу са Бироом за запошљавање") и њиховом стамбеном збрињавању, као и стипендирању дјеце погинулих српских хероја и инвалида рата...

У Удружењу "Илиџански борац" планирају организовање услужних и привредних дјелатности како би се обезбједила средства потребна за реализацију обимних задатака који су пред њима. Наравно рачуна се и на помоћ спонзора из иностранства, СР Југославије и Републике Српске. У плану је организација маркетинга, лутрије, кладионице, игара на срећу, отварања угоститељских радњи, малопродају прехрамбених производа и других кућних потрепштина, затим туристичких услуга, графичке и издавачке дјелатности, те организацију културних, забавних и спортских манифестација. Све у циљу бољег сутра за оне који су се несебично ставили у одбрану свог животног простора.

Да ли ће "Илиџански борац" у томе и успјети и једино знају будући мјесеци и године. Једино је сигурно да су очи многих уперених у оне који су се прихватили овог тешког задатка. ◻

Г. М.

БЕДУИНСКИ ГРАД ИЗМЕЂУ ТРНОВА И ГОРАЖДА

На двадесетчетвртом километру такозване "зелене трансверзале" од Трнова према Горажду у селу Драгомилић изграђен је прави бедуински град у планинским условима, хан са начичканим "чадорима" којем још само пјешчана околина недостаје да би био право пустињско свратиште забрађених бедуина. Муслиманска војска је ту за протеклих петнаест мјесеци рата изградила један мали град, као логистички центар са свом инфраструктуром. У близини је чак и импровизовани хелиодром, што је објашњење за начин допреме НАТО-војничке опреме америчких униформи, оружја, муниције... Српски борци су пронашли и велике количине хране различитог поријекла, лијекова и санитетског материјала у једној правој правцатој болници, пољске кухиње њемачког поријекла... Међу многобројном нађеном литературом истиче се и књижица "Упуте муслиманском борцу" коју је у току рата штампао Уред мешихата исламске вјерске заједнице у Зеници у циљу "изграђивања чврсте исламске личности која ће са вјером у Аллаха бити спремна да се бори и погине као стамени бедем ислама у овоме свијету". Слиједе она крвави цитати из Кур'ана као на примјер: "Крећите у бој, били слаби или снажни и борите се на Аллаховом путу залажући иметке своје и животе своје!" ◻

Г. М.

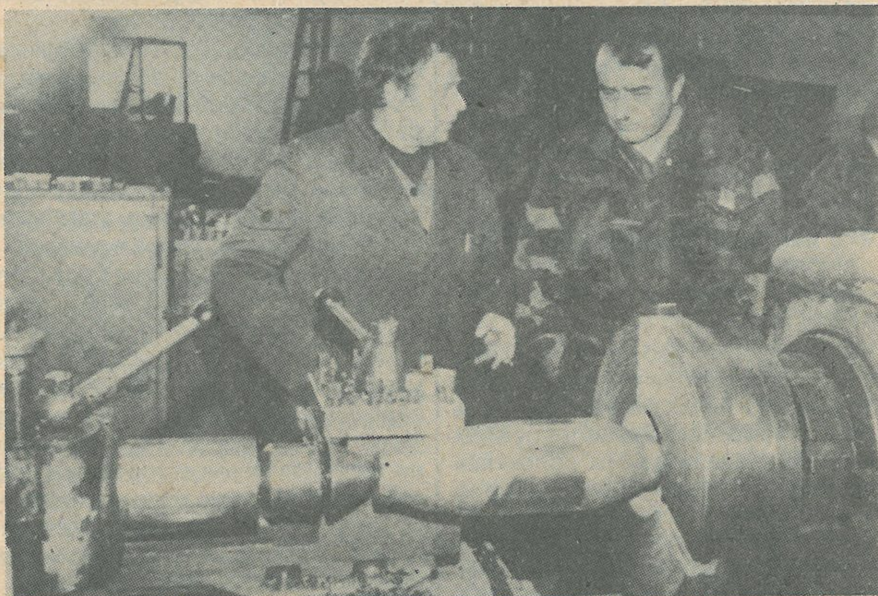
ДОБОЈСКИ "ТРУДБЕНИК", ДОБИТНИК ОРДЕНА ЊЕГОША ПРВОГ РЕДА

Производња равна мирнодопској

Од првих ратних дана овај колектив је прилагодио производњу ратним условима, и као да је затворио круг, од оснивања поново постао великим дијелом и војна фабрика. "Трудбеникова" памет је употријебљена и за опремање, преправку и доградњу војних возила, оруђа и оружја, и то скоро на линији борбених дејстава под непријатељском артиљеријском ватром

Почетком далеке 1949. године, Министарство саобраћаја формирало је у Добоју на Усори главну радионицу за поправку мотора и возила под називом "Трудбеник". У недовршеним објектима са 76 радника, од чега само два ВКВ и нешто скупљеног машинског парка отпочело се са ремонтовањем возила возног парка Југословенске армије. Крајем исте године радионица се предаје на управу Министарству народне одбране ФНРЈ, а крајем 1950. године у надлежност Генералној дирекцији машиноградње. Тада се одређује и нови производни програм и то камиона, но одлука се брзо мијења и ФАП сели у Прибој. Настаје двогодишње лутање у тражењу производног програма и "Трудбеник" добија, коначно, програм компресора и пнеуматских алата које успијева задржати до данас. Уз ову производњу "Трудбеник" је из времена лутања задржао и развијао производњу дијелова за моторну индустрију, разне врсте пречистача, спољних елемената, свјећица... Предодређен за војну индустрију "Трудбеник" је тада производио преко седамдесет типова свјећица од ауто до авио-свјећица, али је тај програм игром моћника одузет и дислоциран у Тешањ, 1970. године. Но, упркос свему "Трудбеник" је у скоро полувјековном постојању, постао и остао фабрика препознатљива и у земљи и свијету, са добрим програмом и стабилном производњом, без већих "удара", без икада поведеног стечајног поступка. "Трудбеник" је и данас фабрика за респект и понос, што је и повод овој причи. О фабрици, као да нам листа свету књигу, са поносом и неком топлином, говори ратни директор (и предратни) магистар Перо Букејловић. Аутора овог написа Букејловић је више пута упозорио да је "Трудбеник" био и остао колектив стручњака и да је он само један међу њима, тражећи да тако и пренесемо. Повод за ову причу је, уз много до сада добивених, и прво и највеће одликовање у Републици Српској, Орден Његоша првог реда, који се додјељује за ванредне заслуге и радне подвиге у привреди, друштвеним дјелатностима и култури.

Већ пред сами рат, овај колектив је успио да измијени структуру програма, осавремењавајући га, чиме је постао извозник у бројне земље свијета гдје је пласирано преко петнаест одсто производње. Били су то компресори високе класе, вијчани компресори, пнеуматски алати, разна опрема у металургији и процесној индустрији. Пред сами рат "Трудбеник" је имао велике уговоре са Русијом, Италијом, Кенијом...

Прије рата "Трудбеник" је запошљавао 1.300 људи а преко 40% чинили су високо стручни кадрови, који су у свом развојном центру стварали властита и оригинална рјешења. Препознатљива технолошка цјелина коју је организовао "Трудбеник" са три савремене фабрике на три локације, двије у Добоју и једном у Теслићу, чини "Трудбеник" данас.

Од првих ратних дана овај колектив је прилагодио производњу ратним условима, и као да је затворио круг, од оснивања поново постао великим дијелом и војна фабрика. Ангажовањем од првих ратних дана пензионера, инвалида, женске радне снаге и војно неангажованих радника и најнеопходнијих стручњака, настављена је производња са циљем испуњења потписаних уговора, а "Трудбеникова" памет је употријебљена и за опремање, преправку и доградњу војних возила, оруђа и оружја, и то скоро на линији борбених дејстава под непријатељском артиљеријском ватром.

У заиста тешким условима, када су Добој и читава Крајина били затворени, одвијала се производња на два колосијека - војном и цивилном. Ослобађање српске Посавине било је од великог значаја за привреду што се на примјеру "Трудбеника" и те како осјетило. Овдје су се брзо нашли на југословенском тржишту, гдје је међу дугогодишњим партнерима био завладао хаос, превасходно због сервисирања "Трудбеникових" производа. Отписујући блокадом обезвријеђена средства, овај колектив је без ангажовања туђих средстава својим радом брзо стао на ноге, а некада нападане робне резерве, добро су дошле као замајац производњи, из којег се исплаћују лични дохоци, опскрбљују породице ратно ангажованих радника, помажу хуманитарне акције, болница, пекара и позадинско снабдијевање Војске Републике Српске.

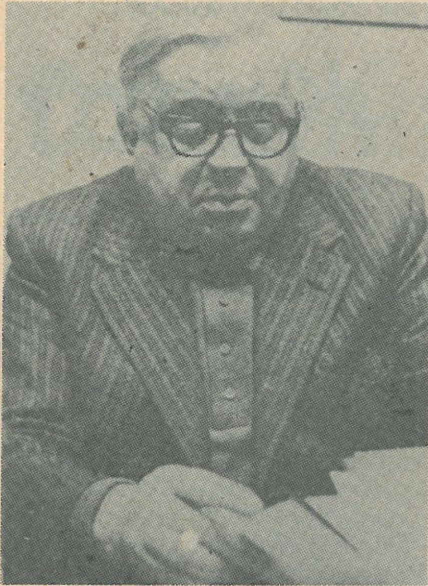
Посебно ваља истаћи брзо и ефикасно увезивање "Трудбеника" са привредним гигантима "Јелшинградом" из Бања Луке и "Крушиком" из Ваљева, гдје се остварују ванредни резултати на специјалним производним програмима, што је освајано у ходу уз невиђену брзу и ефикасну прилагодљивост производње.

Признања која је "Трудбеник" добио - Орден Његоша првог реда и Захвалницу Првог крајишког корпуса, која је додјељена поводом обиљежавања битке за Посавину, су историјска признања која ће ући у анале наше Републике. "Ова признања", истакао је Букејловић, су и признање овим просторима војсци и свим људима, који су подстицали и кадровски помагали да постигнемо резултате који су равни мирнодопским, и представљају камен темељац даљег развоја." Орден је потврдио успјешност овог добојског привредног поноса. □

Зоран ГРГУРЕВИЋ

Бранко ЋОПИЋ

Погибија Танасија Буља

У шикарама, на заобљеном брежуљку Лисцу, срели су се, први пут послије пет мјесеци, Николина чета и Омладински ударни батаљон.

- Охо, ево их, ево их, живи и здрави! - дочекали су омладинце Николини борци, очински обрадовани што виде поново своје дјечаке тако бројне, здраве и веселе. - Па како је, момци, има ли вас игдје у животу?

У оној стисци и трци од прошле зиме, кад је непријатељ са свих страна надирао на њихову сужену и отјешњалу слободну територију, мало је ко вјеровао да ће глава остати и да ће једног дана доћи до овако веселог сусрета. Растали су се у ослепљивој сњежној вијавици, уз брзоплет прасак митраљеза и топовско громињање, па се све чинило да се то земља око њих одроњава и пропада у маглене провалије. Збогом пјесмо и лијепи животе, никад више!

- Па остадосмо живи, а? - радовали су се стари познаници мувајући се под ребра и лупајући се по раменима. Ово овдје, на прољећном сунцу и у зеленилу шикаре, све им се чинило као њихов коначан васкрс и пуна побједа над зимушњом невољом. Оживјели су, расцвјетали се, обрадовани и обогаћени изненадним сусретом који им, ево још једном, потврђује да су здраво и весело и да их је више него што су и сами вјеровали.

Николетина је луњао кроз узаврелу и бучну гомилу неспретан као мечка, радостан што се креће и што је јак, темељитији од свију. Оглухнуо од жагора, кретао се кроз масу као пијан, док одједном не стаде као да га лупише по челу и бечећи очи повика:

- Ама јеси ли ти то, Танасије, пасја траго?

- Па дашта сам него ја! - весело дочека дугачка опаљена момчина. - Гдје си, Ниџо, како си?

Пошао му је у сусрет и већ пружио руке, кад га Николетина одрешито заустави:

- Стој, стој, стани! Па зар ти нијеси зимус погинуо, оца ли ти твога?

- Ама како погинуо? Нијесам, брате.

- Лажеш, мрцино, како да нијеси?!

- Нијесам, вјере ми!

- Ајд, не лажи, гаде жилави! - узјогуни се Николетина. - Та јесам ли те ја, лично, видио кад си пао на пробоју.

- Ехе, буразеру! - зазину Танасије. - То си се ти онда преварио. Оно сам се ја само био онесвијестио од мине.

- Ама не може бити. Та јесам ли те ја држао за раме и звао те, а ти ништа, ни мукајет. Мртав, па мртав.

- Па како би друкчије, кад ме је нешто звекнуло по главурди, ни мине чуо нијесам.

- О, брате, брате! - чудио се Николетина. - А ја све мислим: дође и мом Танасију црни петак. Е, мој Тане, мој Тане. Па ти лијепо клекнем и скинем ти револвер да не би пао непријатељу у руке. Умало ти ту и мене жива не укебаше.

- Хвала богу, а ја сам све држао да ми је оно непријатељ скинуо револвер. Мислим, велим, да сам мртав, па ме разоружали.

- Јок, брате, то сам ја лично био - дочека Ниџо. - Ископах се некако из оне гунгуле и стигох нашу чету. Идем у колони, гледам, онај твој револвер, а све ми четворструке сузе лију. Жао ми доброг друга.

- Их, их, можда ти то само лажеш - забрза Танасије, а лице му од узбуђења дође кисело као да је загризао јабуку дивљаку.

- Јесам, свете ми нећеље, плакао ко година. Сва срећа што је био мрак, па ме они моји ђаволи нијесу спазили.

- Хе, хе, а ја жив.

- Па да. Ко би се надао да си ти толики превarант и да ћеш ме тако насамарити.

- Ама откуд сам ја знао да ћеш ти плакати - узе да се брани Танасије. - Та гдје ће неко плакати за бенастим Танасијем Бушом из Стрмоноге.

- Е, баш си отрован! - дурну се Николетина сједајући поред њега у сјену лијеске. - Зар ти мислиш да сам ја теби баш тако слаб друг? Е, да знаш, сад ми је баш озбиљно жао што сам и сузу за тобом пустио.

- Е, е, види га какав је - пријекорно отегну Танасије.

- Боље сам ја тебе ожалио него што би ико други - озбиљно је настављао Николетина. - Да само знаш какав сам у чети држао говор о твојој херојској смрти.

- Ма хајде! - у невјерици зажмирка Танасије и пажљиво упиљи у Николетину.

- Још какав говор, мој брате. Наоштрио сам се да су ми ријечи врцале све ко варнице. Почео сам најприје од онога кад је непријатељ осуо с коса митраљезима и бацачима, а ти први скочио из заклона и кренуо на јуриш.

- Хм... овај... па јест - прогунђа Танасије дубље дишући.

- Другови, кажем, сјетио се Танасије свог попаљеног села и уцвијељене нејачи, па чврсто стегао аутомат...

- Да, да, стегао, баш тако... Пушка је била...

- Знам да је пушка, али љепше стоји кад се каже аутомат... Стегао, велим, свој аутомат и појурио уз горицу чарну...

- Да, овај... камењар је био...

- Ма јесте камењар, али му жалобитније дође кад се каже да јунак иде уз горицу чарну, више га људи жале... Јури, кажем, наш Тане, а пусто зрно сипа око њега ко град небески.

- Богами, поприлично је зврцало! - поисправи се момак и усвијетли очима.

- Јашта ти мислиш! - узбуђено се избечи Николетина. - Сипа зрно, решета му шињел, суру кабаницу...

- Ех, да сам ја имао кабаницу, не би се, богме, онако сву зиму смрзавао -

прогунђа за себе Танасије, али како је Никола све ватреније везао свој говор, њему се и самом учини да је био кићен и одјевен као прави старински јунак.

- Већ се наш Тане бијаше дохватио до под душмански ров - настављао је Николетина - кад га пусти митраљез покоси преко прса јуначкијех. Сасијече га врели рафал ко сунцокрет у пољу зеленом.

- Е, е, баш није тако! - уздахну Танасије. - Ево, овуда ме дохватило, бубнуло ме неко бусење, шта ли је.

- Ма гдје те је то дохватило? - одједном се прену Николетина и сасвим трезвено погледа свог саговорника. - Туда, велиш?

- Ево, баш овуда.

- Е, вала си безобразан сто гради! Како ми само можеш тако у очи лагати? Сасјекло га посред прсију, а он ту: бусење, каже. Шта измишљаш, болан!

- А како си ти измишљао, друшкане мој! - увријеђено се испрси Танасије.

- Све сам ја то својим очима видио. Мој Танасије баш је тако погинуо и више на свијету нема тога човјека који ће ми доказати да није тако било.

- Како да нема? А ја? Стојим ту пред тобом жив живцат - узбуни се Танасије.

- Шта ти! Какав ти! - свадљиво дочека Николетина. - Ти уопште нијеси онај мој Танасије. Оно је био јунак, оно је била људина, а ти: те није горица чарна, те није аутомат, те био сам без шињела, а на крају га баш загрди с некаквим бусењем. Па да, то теби и приличи, али мом Танасију...

- Каквом сад твом Танасију?...

- Лијепом, богме. Мом другу Танасију Буљу, који је зимус онако јуначки погинуо. Сто пута сам то у чети причао.

- Добро, брате, а ко сам онда ја ако је Танасије Буљ погинуо? - забезекну се момак и прогута пљувачку.

- Ко си? А враг те зна ко си. Сигурно некаква рђа! - кисело дочека Николетина. - Не бих ја онога свога Танасија дао за таквих десет.

Николетина се диже, поправи опасач и полазећи добаци зачуђеном борцу:

- Немој ти ни у шали нигдје помињати да си ти онај Танасије Буљ из мога говора, смијаће ти се читава наша чета. Оно је био јунак, делија, а ти... Бусење те, велиш, бубнуло у главу? Хм, баш си ми га ти и некаква стрина Ђурђија. Не излази ми више на очи, јер ће свашта бити. А да ти вратим онај револвер, и не пада ми на ум. □

Анђелко АНУШИЋ

НЕКРШТЕНИ ДАНИ

Земља је у сјенци некрштених дана
Одасвуд вребају нечастиве силе
Васкрсли умиру од нашијех рана
Са нама нема са Мироча виле.

Некрсна вода зинула на Сина
Моје би племе смирили под траву
Због Оца испашта и безгрешна
глина
Пророцима салијевају страву.

Некрштени дани стоје нам на путу
А Ирод опет тамничи Јована
Да барем Земља промјени маршуту
Да ноћи мракују мјесто некрст-дана.

Кад ли ће Креститељ у нашу Пустају
Да приведе јаслама сирке и велможе
Кад ли ће изабрани у ову Кривају
Па да буде што бити не може.

НАША КУЋА И НАША БРАЋА

Наша је кућа у ружи вјетрова, на
вучјој караули
до пола у земљи, од пола у небеској
провалији.

Нашој браћи у Јагњећој долини она
је епски ров,
и зато прва муња удара у наш кров.

Кад нашу кућу обузме ватра, тад
браћа оду
да по далеком свијету траже воду.

А воде пуне раке, очне шкољке,
додоле и дреновина тврда,
ал браћа су браћа - до циља иду око
брда.

Кад се наше водоноше врате с
далеког пута
нашу кућу ватра већ прогута.

Ал ни тај призор браћу не потресе -
јер знају да се наша кућа из пепела
вознесе.

Григорије ЦАМБЛАК

Живот

Хригорије Цамблак је рођен 1364. а умро је 1419. године. Младост је провео у бугарској престоници Трнову, гдје је као калуђер био активни сарадник реформаторски настројене књижевне школе патријарха Јевтимија. Након пропасти Бугарске (1393) борави у Цариграду, Светој Хори и Молдавији. Послије 1402. године Цамблак долази у Србију. Разлози због којих је дошао у Србију нису познати. Убрзо је, међутим, постао игуман манастира Дечана. Ту је и написао два своја дјела: "Сказанија о св. Петки" и "Живот краља Стевана Дечанског".

У првом дјелу Цамблак је дао опис преноса моштију ове светице из Видина у Србију, а друго своје дјело писао је у тежњи да што више уздигне култ Стевана Дечанског као мученика и чудотворца.

Упркос томе што је у многоме писан на хагиографски начин, овај Цамблаков спис има и изванредних књижевних елемената и одлика. Истиче се добром композицијом, течним и живим причањем, топлином и речитошћу и мјестимично, како се из овога одломка и види, добрим и сликовитим описима.

Хригорије Цамблак је остао у Србији до 1405. године, а можда и коју годину више. Ходине 1409. већ се налази у Кијеву гдје је био изабран за митрополита. Занимљиво је да је као митрополит учествовао на чувеном сабору у Констанци на коме је, непосредно прије његовог доласка, био осуђен Јан ус, и да је у звању митрополита преговарао о унији између западне и источне цркве. □

Стевана Дечанског

(одломак)

(У младости, Стеван се истиче као престолонаследник и ужива сву очеву љубав, али његова маћеха Симонида успева да интригама подигне оца против сина. По наређењу Милутинову Стеван буде ослепљен код манастира св. Никола на Овчем Пољу. Затим је са својим сином послан у Цариград где је боравио више година као заточеник у манастиру Пантократора, тј. Сведржитеља. Ту се истиче својим богоугодним животом и мудрошћу. Приликом нереда који су завладали у Цариграду због тзв. Варлаамове јереси, даје корисне савете византијском цару Андронику, који га обаспе златом, а Стеван то злато дели убогима и невољнима. Након пет година, св. Никола на чудотворан начин враћа Стевану вид. Две године доцније Милутин опрашта сину, враћа га у отаџбину и даје на управу једну малу област. Након изненадне очеве смрти, Стеван објављује свима да му се вратио вид и проглашава се за краља. Нешто касније Константин, Стеванов брат по оцу, скупивши довољно војске, а призвавши још и од околних предела не малу помоћ, пође на њега говорећи: "Када се кадгод чуло да слепу човеку приличи царство".)

А када је Стеван ово чуо, и пошто је имао спремљену војску, заповеди да се скупи, и рече: "Не приличи пре поћи на рат, док не одам оној која начелствује црквама достојно поклоњење" - и тамо иђаше. А срете га онај који је светитељствовао, тадашњи архиепископ, са многом радошћу и царском чашћу, Никодим звани, и Христов ученик ваистину по првом Никодиму. А када су били у цркви, архијереј узевши рукама круну царства, венчаваше његову часну главу, показавши га као савршеног цара свим народима. Затим уставши отуда, иђаше на борбу. А када се приближише обе војске, милостива она душа осети милосрђе према брату, и овако му послање написа:

"Стеван, милошћу Божјом цар Срба, веома жељеноме брату наше државе, Константину, поздрав. Што се мени догодило, према Божјем промислу, који све добро удешава, сам си истинито чуо. А сада опет знај да ме је Бог помиловао и постављен сам као цар отачаском уделу, да страхом Божјим и његовом правдом владам народом као оци наши. Зато престани са оним што си почео, дођи да усрдно видимо један другога, и прими друго достојанство царства, као други син, а не ратуј са туђим народима на своје отачаство, а довољно је мени и теби у толикој ширини земље живети..."

Овако дакле Стеван. А он нимало не послушавши, спремаше војску за битку. И када су се сразиле обе стране, би побеђен онај који је пошао да чини неправду, и падоше многа тела једнородних, а многи се одлучише на бекство, и сам Константин паде јадно, добивши такву награду за своју лудост, а његови људи се склонише к Стевану...

(После овога Стеван се жени византијском принцезом из династије Палеолога и решава да подигне своју задужбину.)

Обилазећи многа и различна места по целој својој области, тражаше прикладно место за такво дело. И нађе неко место у пределима хвостанским, звано Дечане, и када ово добро сагледа, многим сузама благодарио је Бога... И тако са речју заповедаше да брзо дођу каменосечци и да се поставе од приморских градова начелници здања тога. А сам поставивши шаторе, ту пребиваше, дивећи се красноме месту, јер лежи на највишим местима, сачишћено сваким дрвећем, јер је место многогранато и многоплодно, а уједно равно и травно, а одасвуд теку најслађе воде, а ту извиру велики извори и напаја га бистра река, чија вода пре укуса даје велико красовање (руменило) лицу, а после укуса велико доброрастворење телу, тако да се нико не може наситити љубочашћа воде. Са западне стране затварају га највише горе и њихове стрмине, и отуда је тамо здрав ваздух. Са источне стране овоме се приуподобљава велико поље, наводњавано истом реком. Такво је дело место часно и достохвално за подизање манастира.

Прво около подиже град, довољно дуг и широк, утврђен честим кулама, а врата манастира наспрама црквеног лица мало се клоне ка јужној страни. А поврх ових превелику кулу утврђену, тако да је по висини равно црквеном врху. А по зидовима града около прилепљене ћелије иноцима, као нека птичја гнезда, чему доликује реч пророка: "Бих као птица која се усамила на зиду". А начини велику трпезу, по здању највећу, уметништвом делатеља, мађере и мађупницу, устројено у пространство. Па начини и игуманију (стан за игумана), неко чудно дело и достојно повести, и све саздавши по реду и у лепоти, покрива многим оловом.

А посред свега овога он добрлепни подиже и боголепни храм, који унутра има велику дужину и ширину, а висину толику да се утврђују и очи оних који гледају. Држе га стубови од мрамора изваjани, и ишаран је разним сводовима. А споља састављен је многочудно од уструганога мрамора црвенога и уједно белога, и камење једнога са другим сачлањено је дивно и најуметничкије, тако да изгледа да је лице целога онога храма један камен, пречудно састављен вештином да изгледа као да је срастао у један, који се јавља у неисказаној некој лепоти, тако да се се'велика благодет сија онима који гледају, и увек лепота камена и величина даје храму највећу красоту, пошто је савршено изваjан камен, на достојнолепност онима који су га учинили. А златне и сребрне сасуде, и свештене одежде и свилене тканине, које су имале бисере и драгоцено камење, не могу се задржавати и описивати.

Приложи манастиру многа села и приходе по различним местима своје области за потребе братији, као што и до данас стоји и у премудрој његовој хрисовуљи, показујући његову жељу и усрдност к Богу, и ово све њему уручи. Затим подиже и цркву од основа добром посетитељу, великоме Николају, близу манастира споља, за свагдашње слављење његово. А и унутра у манастиру, с јужне стране великога олтара постоји други олтар у част и славу светога оца...

(Долази потом до рата са Бугарима у којему Стеван Дечански порази цара Михаила у бици код Велбужда. Из захвалности Стеван подиже манастир и болницу. Ускоро, међутим, на Стевана се диже његов син Душан и Стеван умире мученичком смрћу. На гробу Дечанског долази до точења мира и исцељења слепих и болесних.) ◻

Превели: др Драгољуб Павловић и Радмила Маринковић

Др Радосав ШУЉАГИЋ

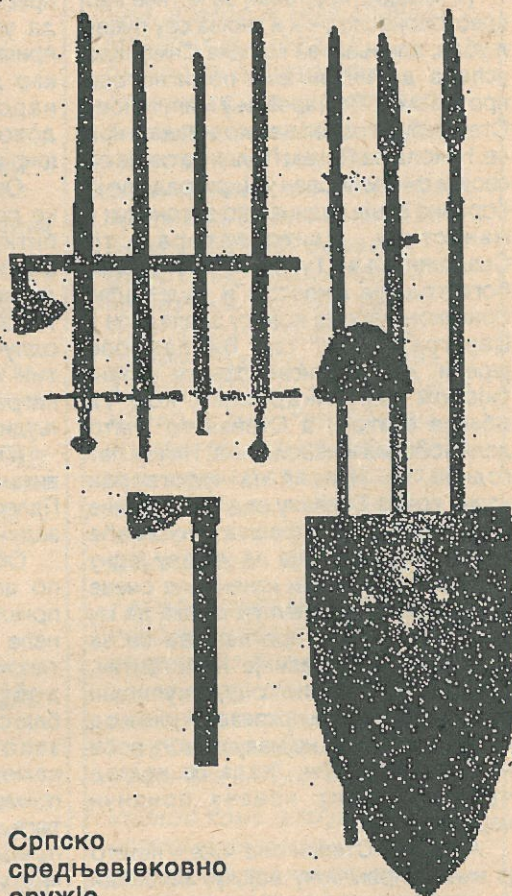
Ратна вештина српске војске (1)

На развој ратне вештине код нас битно су утицала различита економска, политичка, филозофска, научна, уметничка, морална, религијска стања и активности српског народа и народа у његовом окружењу. Различите историјске ситуације често су присиљавале српски народ да брани слободу, независност и част од многих непријатеља и насилника. Борба са спољним не-пријатељем, који је српском народу често угрожавао и сам опстанак, често се, нажалост, преплитала са међусобним сукобима и борбама против самодржавља и других насиља. У оружаним сукобима и ратовима српски народ је стицао моралне и борбене особине, храброст, националну свест, родољубље и ратничку традицију која му је пос-тала једно од својстава и параметар идентитета. Стицао је искуства и знања потребна за припрему и вођење борбених дејстава што је временом постало традиција наше ратне вештине.

О зачецима ратне вештине у нас не постоје поуздани подаци и писани документи. На основу најстаријих написа може се претпоставити да се спретност у припреми и вођењу различитих борбених активности наших предака - Словена - почела развијати негде око V века п.н.е. Та се вештина доказивала у току познатих сеоба народа на европском копну, када су се Јужни Словени, водећи жестоке борбе против Византије и Франачке државе - самостално или заједно са Бугарима (Бугрима) и Аварима, почели насељавати на том простору и пределима преко Саве и Дунава. То је био релативно дуг период (углавном од 519. до 615. године) у коме су стварани повољни услови за колонизацију јужнословенских племенских заједница, за формирање њихових оружаних састава, а затим и за формирање самосталних држава нашег народа и за заснивање релативно оригиналне ратне вештине. У том, условно речено припремном раздобљу, наши преци су преко оружних сукоба и похода стекли знатна борбена искуства и знања, која су им помогла да заснивају државе и да институционално развијају ратну вештину.

На традицијама Византије

Оружани састави јужнословенских племена, а затим српског народа, били су прве наоружане формације које су биле способне да побеђују римску и византијску војску. Ти су састави имали организацију и ратну вештину сагласну датом времену, условима и потребама, конституисану на друштвеном бићу изворног наоружаног народа којим руководи народна скупштина (где се не зна власт одвојено од народа), савет народних вођа и врховни заповедник. То је изворна демократија (војна демократија) у којој су проблеми и процеси припреме и вођења борбених и осталих ратних акивности решавају заједнички. Тадашња ратна вештина и њена пракса се обично испољавала у походима, пљачки, пустошењу и опсадама утврђених градова, а мање у издвојеним сукобима на пољима и пределима погодним за употребу тадашње војске. При томе посебно се испољавала у оружаним сукобима на планинском, пошумљеном и тзв. тешко проходном земљишту, па је по том основу борење и војевање на таквим просторима постало наследна способност српског народа. У свему томе оружани састави српског народа су поступно усвајали позитивне одлике ратне вештине византијске војске, коју су мање-више успешно прилагођавали свом друштвеном бићу, датом простору, времену и материјалним могућностима српског народа. Уз све то сачуван је језик српског народа, тако да се у тадашњој ратној вештини његових наоружаних формација уочава посебан идентитет и успешност у примени брзих покрета и многих лукавстава на копну, рекама и језерима.

Српско средњевјековно оружје

Формирање првих српских држава

Претпоставља се да се традиција тадашње ратне вештине почела заснивати преношењем успомена млађим генерацијама на претке и њихова дела, усменим приповедањем и песмом. Те су успомене обично улепшане и увеличане представе о старим временима, јунацима и њиховим јуначким делима.

Ретроспекција колонизације Јужних Словена на Балканском полуострву показује да су Срби успели да се конституишу, углавном, у VII и VIII веку (отприлике од 615. до 780. године) као "силан народ" на територији која обухвата просторе јужно од река Купе, Саве, Дунава до Бојане, Дрима, слива Вардара и Тимока. Византијски и франачки записи указују на уже просторе Босне, Пагантије, Захумља, Травуније, Дукље и Србије на којима су биле формиране племенске заједнице српског народа, а затим поједине кнежевине. То се нарочито односи на планинске области у сливу реке Западне Мораве, Ибра, Лима, Таре и Пиве, где је формирана прва држава српског народа, тзв. "кршћена Србија" (главни град Дестиникон или Дестиника, у сјеничком или у пријепољском крају) под владавином (dux, војвода) Вишеслава и његовог сина Радослава (око 780-822. године). После тога формиране су државе српског народа: Дукља, односно Зета од 1036. до 1183. године; Рашка од 1081, са релативно краћим прекидима, до 1149. године; Србија (Немањића и Деспотовина Србија) од 1170. до 1459. године; Босна од 1180. до 1463. године; Херцеговина од 1392. до 1482. године; Зета Црнојевића од 1459. до 1482. године; и посебно Дубровачка држава (или

Дубровачка Република) од 1358. до 1808. године.

У првим државама српског народа ратна вештина се појавила у оружној борби тадашње војске српске и војски Бугарске, Византије и Франачке државе. Наши преци су искуствено, кроз ратну праксу, прихватали и себи прилагођавали све што је било ваљано у ратној вештини суседних народа. Наша тадашња ратна вештина била је на високом развојном нивоу и доказала се у победама против војски Франака, Византинаца, Мађара, Млечана (Венеције), Бугара, Печенега, Кумана (Половаца), Татара, Турака, Нормана итд.

Одлике српске војске у преткосовском добу

Основни носилац развоја ратне вештине у првим државама српског народа била је његова војска. У току конституисања тих држава, војска је заснивана као народна војска и она се обично састојала од коњаника и стрелаца. Таква војска је припремана и коришћена за вођење борбених дејстава из заседа, препадима и четовањима на планинском, шумовитом и тешко проходном земљишту. Српски војници били су одважни ратници у шумама и планинама - избегавали су сукобљавања на равничарском и отвореном земљишту и нису волели да се боре у туђим и далеким крајевима. Нису били спретни у опсађивању утврђених градова и у њиховој одбрани, али су били веома вешти и упорни у сталном узнемиравању и изнуравању туђе војске.

Значајан помак у организацијској структури начињен је (углавном од 1280. до 1380. године) увођењем најамничких, баштинских и пронијарских оружаних састава, а највећи ниво у развоју војне организације остварен је (углавном од 1395. до 1430. године), реформом феудалне војне организације - формирањем тзв. стајаће војске која је припремана и коришћена за одбрану важнијих утврђења и благовремену употребу на различитим просторима. Са таквом су војском добре војсковође могле комбиновати начине вођења борбених дејстава и користити све повољне услове простора, времена, утврђења итд. као што су то чинили деспот Стефан Лазаревић (1392-1427) и деспот Ђурађ Бранковић (1427-1456).

Укупни развој војске и њене ратне вештине у првим феудалним државама српског народа оставио је дубок траг у нашем наслеђу, друштвеном бићу и друштвеној свести. Тако, на пример, војска у тзв. крштеној Србији, (око 1000. године - за време владавине војводе Тихомиља) почиње да примењује четовање и тзв. четничко (партизанско) војевање, које постаје стална пракса и наследна одлика у нашој војсци. Заснива се опредељење и навика војевања против бројно јачег и наоружанијег непријатеља на тзв. јаком земљишту - сукоби у кланцима, теснацима, клисурама, висовима, шумама, непроходном земљишту итд., уз коришћење заседа, препада, упада, лукавстава, сталног узнемиравања и изнуравања његове војске. То постаје стална пракса и наследна одлика у нашој војсци. Потом се заснива пракса коришћење природних и израда вештачких утврђења која је преведена у вештину опсађивања и одбране опседнутих утврђења. То је наметало потребу за изузетном покретљивошћу по простору, која је такође постала наследна одлика у нашој војсци. Од 1348. године започиње заснивање и поморске ратне вештине војске у српским државама куповином четири наоружана брода у Венецији, која су коришћена у Дубровнику. □

(наставиће се)

ИЗЛОЖБА БОРАЦА - ЛИКОВНИХ СТВАРАЛАЦА

Духовност која путује и говори

Група ликовних стваралаца, коју предводи академски вајар Милан Ћеранић, у оквиру "Видовданских дана културе" организовала је изложбену поставку слика, цртежа и скулптура коју су већ видјели и коју ће видјети посјетиоци у низу градова Републике Српске, а и у неким градовима у СР Југославији

На изложби су заступљени радовима, осим вајара Ћеранића, Рајко Чајић, сликар, Нешко Пржуљ, вајар, Здравко Трипуновски, сликар, Илија Пауновић, сликар, Слободан Ковачевић, сликар, Срђан Ћеранић, сликар и Ратко Миљатовић, сликар. Све су то углавном борци са првих борбених линија и положаја Војске Републике Српске. Отуда, неки њихови радови су и настали у предаху, буквално, између двије борбе, или у рову на борбеној линији, што се не препознаје само по тематском опредјељењу, већ и по линијама које су, чини се, ближе линијама у самој природи, бојама стварности у којој аутор слика, црта или ваја.

Изложба је прво постављена и отворена у хотелу "Романија" у Соколцу. Међу првим посјетиоцима био је патријарх српски Павле са бројним црквеним великодостојницима. Изложбу су такође том приликом посјетили предсједник Републике Српске др Караџић, потпредсједник др Кољевић, предсједник Скупштине мр Крајишник, командант Главног штаба Војске Републике Српске генерал-потпуковник Ратко Младић са сарадницима и многи други политички и културни радници, као и велики број грађана и војника.

У Соколцу је изложба била отворена десетак дана, до 12. јула, а од 12. до 22. јула у Хан Пијеску, гдје је ова ликовна манифестација такође побудила изузетно занимање публике. То је присутним сликарима и вајарима дало нову снагу и нове подстицаје да, одмах након овог ликовног програма, приступе осмишљавању нових, али тада у сарадњи са пјесницима, музичарима, глумцима, рецитаторима.

Било је више него интересантно посматрати вајара Ћеранића и његове колеге како вајају и сликају у простору гдје је изложба била постављена - у сали Скупштине општине Хан Пијесак. Посјетиоци су имали, дакле, прилику да гледају како настају вајарска и сликарска дјела, како раде руке мајстора, кичице и длијето у рукама стваралаца, како се на папиру и у вајарском материјалу формирају ликови које само сликарска, стваралачка машта и визија могу да оживе и осмисле.

Након Хан Пијеска изложба је 26. јула отворена у Основној школи "Вук Караџић" у Власеници. Из Власенице ће отпутовати у Зворник, потом у још неке градове у Републици Српској, а умјетници су добили позив да са својим радовима буду гости Лознице и Манифестације "Вукови дани".

Намјера соколачких ликовних стваралаца је да у Београду организују продајну изложбу својих радова, а сав приход од продатих слика, цртежа и скулптура би се реализовао у форми помоћи рањеницима, породицама погинулих бораца и у друге хуманитарне сврхе.

Сасвим је сигурно да ће београдска публика том приликом имати шта да види, али и колекционари и љубитељи ликовних дјела да откупе, јер се ради о умјетничким остварењима оригиналног ликовног израза, снажне стваралачке имагинације.

И тако, док аутори слика, цртежа и скулптура, заступљених у овој изложбеној поставци, бране границе Републике Српске, држе положаје на најистуренијим линијама одбране, њихова духовност, која је нашла свој израз, путује од града до града и чини људима, који изложбу посјећују, овај свијет љепшим него што он уистину јесте, и овај живот чудеснијим, живљим и сигурнијим него што јесте. То је, свакако, циљ сваке умјетности, а ликовног стваралаштва посебно. □

Д. ЈЕКНИЋ

ЗАШТО СЕ КАСНИ СА РАДОМ УДРУЖЕЊА

Непопуњена духовна празнина

Удружења књижевника, ликовних умјетника, новинара, драмских стваралаца су ту зато да шире духовност, да духовношћу и смислом о љепоти, о вјечно људском, о животу као космичком чуду, прожимају физичко и егзистенцијално пространство, да онима који се боре за опстанак дочаравају коријен опстанка, да описивањем људских судбина учествују у утврђивању граница државе, да својим гласом помогну да се њен глас чује дубље и даље

Годину, двије, пред рат почеле су полако да се кидају и многе културне везе које су спајале поједине крајеве и регионе бивше југословенске републике Босне и Херцеговине. Све рјеђе су организоване књижевне вечери, рецимо, писаца из Бањалуке у Сарајеву или писаца из Сарајева у Бањалуци, а било је и све мање простора и за друге облике културне сарадње. Једино је Подружница књижевника града Сарајева, која је и окупљала највећи број књижевних стваралаца бивше Босне и Херцеговине, настојала да до посљедњег дана одржава везе са осталим подружницама у републици, па је, у том смислу, у Дому писаца, организовала редовно књижевне вечери на којима су учествовали и писци и драмски умјетници из свих центара у бившој републици. Посебно су биле запажене ликовне изложбе и манифестације. Поред низа других значајних сликара организована је и изложба цртежа и графика Даде Ђурића, чувеног српског сликара који живи у Паризу и који данас у свијету сликарства, у свијету ликовне умјетности има једно од најистакнутијих мјеста.

Рат је, међутим, покидао и те споне. Један број српских књижевних, ликовних и других стваралаца из Сарајева укључио се у одбрану свога народа, један број је отишао преко Дрине, и даље, а многи су остали у граду вјерујући да је тако боље, свијест о националном изгубивши још раније у потрази за неком туђом свијешћу.

Некако споро, недопустиво споро, сада, у готово ослобођеној Републици Српској, иде са формирањем нових удружења - књижевника, ликовних умјетника, новинара, драмских радника, преводилаца. Сва се та удружења могу формирати и без оних којих нема, и не само да могу него морају. Нема рата који може зауставити испољавање људске духовности, исконски људски смисао да ствара, да проналази нове садржаје и облике, да трага за смислом вјечне љепоте и људске усправљености.

Наравно, и у овом рату је тако. Пишу се нове књиге и поеме, сликају нове слике, и људи, ствараоци, то раде и на првим линијама фронта исто као и у редакцијама неких листова, у неком прес центру, некој библиотеци или просто тамо гдје их је рат одредио. Утолико су потребнија, уколико је то тако, удружења. Да окупе ствараоце, да их подрже, али и да подупру својим залагањем и ауторитетом, својом духовном и стваралачком силином, нову државу, њено укупно државотворно саздавање.

У Бањалуци функционише Удружење књижевника Босанске Крајине, али ипак то није Удружење књижевника Републике Српске. А такво удружење мора да постоји. Мора да се што прије конституише, почне са издавањем листа и књига писаца - чланова удружења, са остваривањем књижевних програма, с повезивањем са другим удружењима српских писаца, са свим облицима рада које подразумијева једна књижевничка организација.

Да постоји Удружење књижевника Републике Српске сасвим је сигурно да би укупни духовни простор био богатији, да се не би догађало да неке књижевне манифестације, које тек треба да се профилишу, афирмишу и осмисле, доживе фијаско на почетку, да се Едуард Лимонов, руски писац који живи у Паризу, пита како је могуће да тамо гдје се Срби боре и бране нема српских списатеља итд.

Рат, одбрамбени, који води српски народ, заиста је тежак, трагичан, као и сви ратови у људској историји, али он није сметња да се формирају умјетничка удружења. Напротив, ма колико то изгледало парадоксално, ово је прилика да се та удружења организују на сасвим нов начин, да се отарасе старих навика, искошених свијести, потрошених стваралаца и њихових визија.

Удружења, дакле, о којима је овдје ријеч, на чије се оснивање чека, уистину ће попунити једну велику празнину у бићу нове државе - Републике Српске. Она су за то да шире духовност, да духовношћу и смислом о љепоти, о вјечно људском, о животу као космичком чуду, прожимају физичко и егзистенцијално пространство, да онима који се боре за опстанак дочаравају коријен опстанка, да својим стваралачким линијама и бојама, испреплетеношћу и драматиком људских судбина учествују у стварању граница државе, да својим гласом помогну да се њен глас, глас Републике Српске у овом примјеру, чује дубље и даље. □

Драгољуб ЈЕКНИЋ

Милан ПАНТОВИЋ

КОСА

Косом
косци
косе
коси
косу
косе
косци
косом
коси
Коса.
Коси
Косо
коси
косом
косу
коси
Косо
косом
косовитом.

ЗЛО

Зоре
зоре
зло
злослуте
због
земана
зимогрозног
због
зелених
злопогледа
зарад
зипке
злољуљане
зарад
зебње
злосретнице
змијских
зала
заручнице
зарад
земље
злопатнице
зоре
зоре
злослутнице.

ИЗА СУДСКИХ СПИСА

Војници, опрезно са оружјем

Кривични закон је јасан и неумољив. Војни судови у име народа изричу пресуде. До сада изречене казне су од једне до петнаест година затвора, зависно од околности и степена кривице починиоца. Осим казни, остају и друге још теже посљедице. Остају дјеца, жене, многобројна родбина, другови и пријатељи да тугују за погинулим, а млади војници, умјесто да су у борбеним редовима са својим друговима, чаме у затвору.

Пише: Новак ТОДОРОВИЋ

Драгиња је вољела српске војнике. Кућа на осами, на брду, подаље од села. Зими завијају вукови, љети чување стоке, путници намјерници су ријетки. Рат је донио стални опрез од непријатеља и случајних пролазника још мање.

Драгиња и њена комшиница Јела биле су искрено обрадоване, када им је у кућу дошао војник Младен. Младен, лијеп и млад, као што му име каже, сјео је на кревет, а преко пута њега сјеле су, двије комшинице. Младен стави пушку преко кољена са цијеви уперeном у правцу Јеле. Јела га опомену да се она боји пушке и замоли га да помјери цијев. Драгиња рече, да се она не боји и нека је слободно окрене према њој. Умјесто да овим усамљеним женама упути неке лијепе ријечи, Младен се поче јуначити тако што ће показати како је он вјешт са пушком. У неспретном удварању млади војник окрену пушку као на рулету, за 360 степени. Цијев пушке се сада заустави у правцу Драгиње, али у истом тренутку одјекну и пуцањ. Драгиња би погођена у стомак и за петнаестак минута је умрла. Болови су били тешки, притискала је шаком рану на стомаку. Бијаше јој жао растати се са својим пашњацима, шумом, изворима, стазама и што у животу није имала среће да сретне неког младића, као што је био Младен, па да на онај свијет понесе и неку лијепу успомену. Младен је отишао у затвор да се до краја живота сјећа једног угашеног живота и свог несретног удварања.

Нажалост, у овом по много чему особеном и до сада у историји ратовања невиђеном рату, дешава се доста нехатних убистава, као што је овај, овдје описани, случај. Дешава се да Србин страда од Србина. Узрок томе је, изненада порасла "храброст" због убојитог оружја у рукама или прекомјерна чашица, а понекада и што "јунак" умјесто извршења војничког задатка радије размишља како да га избјегне, развијајући при томе, обавезно, своју теорију о стратегији и тактици, која је увијек боља од замисли његовог команданта, а заједнички именитељ скоро свих ових неславних и прљавих дјела са тешким и трагичним посљедицама, јесте - недисциплина, неправилно и нестручно руковање повјереним оружјем и одсуство минимума поштовања и респекта према свом другу у рову, или старјешини.

Кривични закон је јасан и неумољив. Војни судови у име народа изричу пресуде. До сада изречене казне су од једне до петнаест година затвора, зависно од околности и степена кривице починиоца. Осим казни, остају и друге још теже посљедице. Остају дјеца, жене, многобројна родбина, другови и пријатељи да тугују за погинулим, а млади војници, умјесто да су у борбеним редовима са својим друговима, чаме у затвору.

Примјера има још напретек. Два добра другара Радомир и Драгомир безбрижно шетају, њима добро, из дјетињства знаним, путем. Претходно су попили неку чашицу више. Радомир има пушку, повремено застајкује, опали покоји кратки рафал, а потом исту пушку даје Драгомиру да и он пуца. У пушци се метак нешто заглавио, па је Радомир чучнуо да то поправи и не водећи рачуна у ком правцу је цијев пушке уперена, несмотрено повлачи обарач и убија свог друга Драгомира. Узрок је нека чашица више.

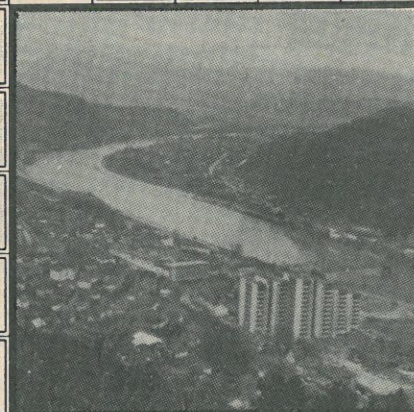
У току је мала прослава. Заузета је нова кота. За даљу борбу значајно брдо. Водник Петар Петрушић жучно расправља са својим командантом потпуковником Луком Радојичићем. Како прослава одмиче расправа је све жучнија. Можда у недостатку аргумената за своје примједбе команданту, у једном моменту Петар из свог хеклера испали седам метака у груди свог претпостављеног. Командант је погинуо, а Петар оде на дугогодишњу робију. Радило се о стручном, храбром и по другаљубивости на далеко познатом младом човјеку, за којег се тешко налази замјена, па су многе планиране акције и борбе због тога изостале. Остало је доста неослобођене српске територије.

Група младих војника разгледа пиштољ. Радознали су и пиштољ иде око стола, од руке до руке. Посљедњи га је разгледао војник Горан Дамјановић и када га је враћао власнику војнику Момиру Пустивуку, Момир је преузимајући пиштољ неспретно притисну обарач, а испаљено зрно је Горану нанијело смртоносну повреду.

Војници увјежбавају "почасну паљбу". Претходно им је старјешина наредио да изваде оквире из пушака, што су сви и учинили. Војнику Саши Грубачу усљед врућине оквир у џепу бијаше тежак, па га у паузи између два часа извади из џепа и стави на пушку. Када се обука настави, Саша заборави да је вратио оквир на пушку и убаци метак у цијев. На команду "пали", чу се пуцањ, а испаљено зрно смртоносно погоди Сашиног друга Жељка Буцала, који је стајао у врсти испред Саше, јер Саша из непажње није држао пушку окренуту у вис.

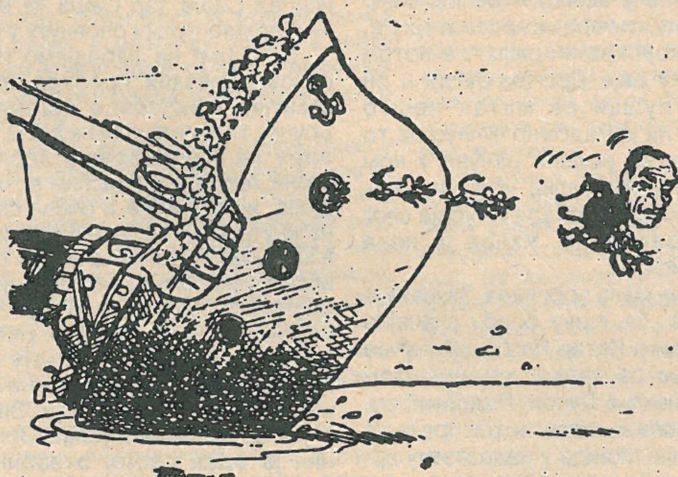
Да даље не набрајамо повелики списак судских пресуда због тзв. нехатних убистава, а богами и оних других. Починиоци ових дјела су у затвору на издржавању заслужених казни, пресуде у судским архивама, а дјеца, жене, мајке и очеви се никада неће утјешити за погинулим синовима и кћерима. Губитак за војску српску је несагледив. Зато се са оружјем мора опрезно руковати. Прекомјерна чашица и непажљиво руковање оружјем у рату имају кобне посљедице. Српски војник не смије да изневјери своју традицију. Он никада није био кукавица и убица. Српски војник је одан својој отаџбини. Дисциплинован. Надалеко чувен по свом витештву и храбрости. Нека се такав његов лик сачува и у овом рату. □

АУТОР: Младен Спасојевић	ЋУПРИЈА	РИБА У КОЈОЈ ИМА ИКРЕ	Љ. У.	ЕВРОПСКИ ПЛАНИНСКИ МАСИВ	КАЛОРИЈА (СКР.)	РИЈЕКА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ	АМПЕР	ВЛШЛИСТ "СРПСКА ВОЈСКА"	НАТРИЈУМ	ШПАНСКИ СЛИКАР, ФРАНЦИСКО ДЕ	ЗНАК У ХОРОСКОПУ	ЧАВЛИ	ТИТАН	РИЈЕКА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ	МЕЂУНАР. ОРГАНИЗ. СПОРТСКИХ НОВИНАРА
РИЈЕКА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ	М	И	Љ	А	Ц	К	А	РИЈЕКА У Р. СРПСКОЈ / ВРСТА ПЛЕСА	Н	Е	Р	Е	Т	В	А
ДИО ОПТИЧКОГ ИНСТРУМЕНТА	О	К	У	Л	А	Р	САМОУБИСТВО САМУРАЈА / ЗВИЈЕЗДА ДАНИЦА		А		А	К	Н		
СВОЈЕРУЧНО (СКР.)	С	В	РИЈЕКА У Р. СРПСКОЈ / РИЈЕКА У Р. СРПСКОЈ		Л				БИВШИ (ЛАТ.) / ШПАНИЈА		К	С	БИЈЕЛО ПОЉЕ / РАДНИЦИ У ЛИВНИЦИ	Б	П
ОЧЕВИ ОДМИЉА	Т	А	Т	Е	ЈЕДИНИЦА МАГНЕТСКОГ ПОЉА / САРАЈЕВО				Е		ГРЧКИ ПАРТИЗ. ПОКРЕТ / 1+1	Е	Л		
ВЛШЛИСТ "СРПСКА ВОЈСКА"	ШАБАЦ / РИЈЕКА У Р. СРПСКОЈ	Ш (handwritten Щ)	А	РИЈЕКА У Р. СРПСКОЈ / СИРЋЕ	С	А	Н	А	АНТИЧКА РИЈЕКА (А...) / ПРКОС			Р	И		РИЈЕКА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ
СУМПОР	С	УГЛЕДНИ ЧЛАНОВИ / ПРЕДАВАЊЕ		О	А				И	ЖИВ (ФРАНЦ.) / РИЈЕКА У Р. СРПСКОЈ		Н	В	УРАН / И. Њ.	У
РИЈЕКА У Р. СРПСКОЈ	У	Н	А	Ц	ЗАКУП, ЗАКУПНИНА / НЕБРАСКА				Н			КОСИТАР, КАЛАЈ / ТОНА	Ћ	И	Н
ОРУЖЈЕ ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЗИДОВА	Т	А		А		СУВО КОРИТО У АРАБИЈИ / ПРИРАСТ ДРВЕТА			А		РИЈЕКА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ	Т	И	Њ	А
Ј. С.	Ј	С	УТЕГ / ПРЕДМЕТ У ОБЛИКУ ЕЛИПСЕ	Т	Е	Г	КОЊИ / В. РУКОМЕТАШ, ПЕТАР	А	Т	Н					
ГЛЕ, ЕНО	Е	Т	О	ВРСТА ЗМИЈЕ УДАВ (МН.) / 100 m²		О		ЈЕЗЕРО У СЈЕВЕРНОЈ АМЕРИЦИ	17. СЛОВО / ЕНГЛ. ШАХИСТ, ЏОН						
РИЈЕКА РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ	С	А	Н	А	РИЈЕКА У Р. СРПСКОЈ / ОВДЈЕ	Д	Р	И	Н	А					
ГРАДСКА ЧЕТВРТ	К	В	А	Р	Т	ОБРАЂУЈЕ ЗЕМЉУ ПЛУГОМ / КАЛИЈУМ	Р	А	Л	О					
АМЕРИЧКА АВИОНСКА КОМПАНИЈА	А	А	К	РИЈЕКА РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ	В	Ц									

РЈЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: Сутра, попијевка, Р, ом, д, кос, сирк; ПАМ, манир, рачун, Старина Новак, ПА, Козарска Дубица, омориковина, ну, си, осана, Атагаш, а, АГ, прут, руб, ране, ав, П, Дид, Јосо, НИ, а, Езра, Ашт, в, БН, кап, окот, Дрвар, саме; НБА, ра, лафт, нт, тер, подвез, Игор, ужарити, Грахово, тенор, обрат, лав, Ив, Коен, одавања; Нови Град, аронац. □

(Вечерње новости)

(Т. Борковић)

АФОРИЗМИ

- **Нису више религиозни. Убили су бога у њима!**
- **Стварно смо небески народ. Цијене су нам астрономске!**
- **Пољопривредни радови су при крају. Алијини бојовници у околини Брчког обрали су бостан!**
- **Одрекли су се Маркса, али не и "Капитала"!**
- **Непријатељ је, изгледа, много читао Крлежу. Налази се "У агонији"!**
- **И поред несташице меса - живио је као бубрег у лоју!**
- **Пала је "Фазанерија" код Брчког. Перје је летјело на све стране!**
- **И поред акције "Спријечити лет" није престао да живи у облацима!**

Младен СПАСОЈЕВИЋ

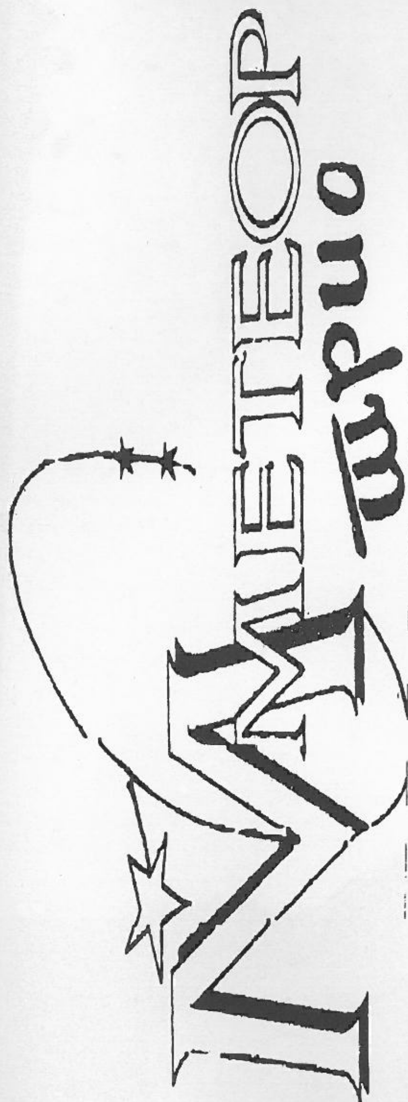

фото »Сева«

Браће Суботића, 36, 76300 Бијељина
076/43-515

EMİK

П.П. ЗА ПРОМЕТ И ПРОИЗВОДЊУ п.о.
БАЊА ЛУКА Светог Саве 17
Телефон - факс 078/40-761

ПРОИЗВОДЊА

АНТЕНСКИХ РАЗВОДНИКА
ВИДЕО РАЗВОДНИКА
СКРЕТНИЦА
ПОЈАЧАЛА
ЗВУЧНИХ КУТИЈА
АИВ КАБЛАЖЕ
ЕЛЕКТРО ГАЛАНТЕРИЈЕ
И ОСТАЛИХ ПРАТЕЋИХ ЕЛЕМЕНАТА
АУДИО-ВИДЕО
ТЕХНИКЕ

ПРОДАЈА

АУДИО ВИДЕО ТЕХНИКЕ
ЕЛЕКТРОИНСТАЛАТЕРСКОГ МАТЕРИЈАЛА
МАЛИХ КУЋАНСКИХ АПАРАТА
ЕЛЕКТРО ГАЛАНТЕРИЈЕ

ТП ЛИБРА
ХАН-ПИЈЕСАК

ТЕЛ/ФАКС: 071/88-93-37

КАНЦЕЛАРИЈСКИ МАТЕРИЈАЛ И ШКОЛСКИ ПРИБОР

Црква Светог великомученика Георгија, у Трнову, саграђена је 1886. године. Обновљена је и освећена на стогодишњицу, 1986. године. Муслимани су је порушили и опљачкали, у јулу, 1992. године. Пароха трновског, Недељка Поповића, исламски фанатици су убили, након звјерског мучења, 10. јуна 1992. године, у Годињским Барама, недалеко од Трнова. Његове кости су пронађене приликом ослобађања Трнова и сахрањене у црквеном дворишту. (На слици: црква у Трнову и њена унутрашњост, јула 1993. год.)

Фото: Љубо Бартула